

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2010

Kristýna RECINOVÁ

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filozofie

Diplomová práce

Kristýna Recinová

Imigrace a nezaměstnanost ve Španělsku

Immigration and Unemployment in Spain

Praha 2010

vedoucí práce: PhDr. Milena Tichá, CSc.

Poděkování:

Můj velký dík za odborné a metodické vedení i za cenné rady a připomínky patří vedoucí mé diplomové práce PhDr. Mileně Tiché, CSc. z Katedry občanské výchovy a filozofie na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, Dr. Francesco Javier García Castañovi z Universidad de Granada, poradkyni Daniele Münzbergové z úseku justice a vnitra na Stálém zastoupení České republiky při Evropské unii v Bruselu a v neposlední řadě také pracovníkům odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra České republiky.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem *Imigrace a nezaměstnanost ve Španělsku* vypracovala samostatně, s použitím uvedených pramenů a literatury a pod odborným vedením PhDr. Mileny Tiché, CSc.

V Praze dne 24. června 2010

Bc. Kristýna Recinová

Obsah

Úvod	8
1 Španělsko a migrace	15
1.1 Definice a typologie migrace.....	16
1.2 Stav imigrace ve Španělsku	20
1.2.1 Azylová a migrační politika Španělska	27
1.2.2 Přístup Španělů k imigrantům.....	31
1.3 Příčiny obratu migračního salda a regularizační procesy ve Španělsku	33
1.3.1 První fáze: do roku 1985.....	34
1.3.2 Druhá fáze: od roku 1985 do 1999	34
1.3.3 Třetí fáze: od roku 2000 do současnosti	39
1.3.4 Zhodnocení nárůstu imigrace	43
2 Nezaměstnanost ve Španělsku	45
2.1 Definice a typologie nezaměstnanosti	45
2.2 Aktuální stav nezaměstnanosti ve Španělsku	48
2.2.1 Příčiny nezaměstnanosti ve Španělsku.....	50
2.2.2 Nezaměstnanost v sektorech národního hospodářství	52
2.2.3 Budoucí vývoj nezaměstnanosti ve Španělsku.....	54
2.3 Španělsko v EU	57
2.3.1 Sociálně ekonomická situace ve Španělsku po vstupu do ES.....	58
2.3.2 Postavení Španělska v ekonomice EU.....	60
3 Vztah mezi imigrací a nezaměstnaností ve Španělsku	64
3.1 Vliv imigrace a nezaměstnanosti na pracovní trh ve Španělsku....	65
3.1.1 Nezaměstnanost imigrantů ve Španělsku	68
3.1.2 Vzdělanost a kvalifikace imigrantů	73
3.2 Ekonomické aspekty imigrace a nezaměstnanosti ve Španělsku ...	76
3.2.1 Imigranti v šedé ekonomice.....	77
3.2.2 Imigranti v černé ekonomice	81

4	Vliv imigrace a nezaměstnanosti ve Španělsku na EU.....	85
4.1	Konsolidace azylové a migrační politiky EU	86
4.1.1	<i>Azylová a migrační politika EU před přijetím Lisabonské smlouvy</i>	87
4.1.2	<i>Azylová a migrační politika EU po přijetí Lisabonské smlouvy</i>	94
4.2	Vliv imigrace a nezaměstnanosti ve Španělsku na EU	100
4.2.1	<i>Imigrace a nezaměstnanost v EU</i>	101
4.2.2	<i>Problém stárnutí evropské populace.....</i>	102
	Závěr	105
	Seznam literatury	112
	Prameny	112
	Monografie a tištěné odborné články	114
	Internetové zdroje	121
	Seznam použitých zkratk.....	128
	Přílohy.....	130
	Seznam příloh	131

Článek 13

(1) Každý má právo volně se pohybovat a svobodně si volit bydliště uvnitř určitého státu.

(2) Každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země.

Článek 23

(1) Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.

(2) Každý, bez jakéhokoli rozlišování, má nárok na stejný plat za stejnou práci.

(3) Každý pracující má právo na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala jemu samému a jeho rodině živobytí odpovídající lidské důstojnosti a která by byla doplněna, kdyby toho bylo třeba, jinými prostředky sociální ochrany.

Všeobecná deklarace lidských práv. New York,

10. prosince 1948.

Úvod

„Přistěhovalectví přece nemusí být hrozbou, ale šancí – jedním ze způsobů, jak může Evropa kompenzovat stárnutí své populace...“¹

Andrea Baršová, Pavel Barša

Stárnoucí Evropa ve třetím tisíciletí výrazně mění svoji demografickou tvář přímo před našima očima. Téměř žádná země na světě nezůstala nedotčena přílivem cizinců a není ani imunní vůči jeho dopadům na svou společnost. Realitou každodenního života se stalo setkávání lidí z různých koutů světa s odlišnými zvyky, tradicemi, jazyky i kulturou. Do zahraničí však mnozí z nich nepřijeli za poznáním či ze zvědavosti, ale jako hledači štěstí, práce, svobody, lepšího života, spravedlnosti, zázemí, domova. Málokdo z nás si umí představit, za jakou cenu tito světoběžníci museli opustit své blízké, zpřetrhat vztahy s přáteli, nechat ve své vlasti vzpomínky a vyrvat sebe i s kořeny ze země původu i možného návratu. Často se o nich mluví pouze v nelichotivých číslech, která ale naznačují, že se v našem světě začíná dít cosi mimořádného. Poukazují na jeden z nejpálčivějších a již v blízké budoucnosti nejzásadnějších problémů naší doby. Řeč je o přistěhovalcích a imigraci.

Hlavním cílem práce je analýza a vymezení vztahu mezi imigrací a nezaměstnaností ve Španělsku a jeho vliv na imigraci a nezaměstnanost v EU. Jinými slovy půjde o zachycení vztahu imigrace a nezaměstnanosti, jejich aspektů a vlivů, jimiž působí na společnost ve Španělsku, potažmo na celé evropské uskupení na počátku 21. století.

Problematika imigrace, její vliv na nezaměstnanost ve Španělsku a dopad na celou evropskou sedmadvacítku není v naší zemi doposud detailněji zpracována. Domnívám se však, že tato témata jsou příliš důležitá na to, aby byla společností opomíjena. Z výše uvedeného důvodu jsem se rozhodla zaplnit toto bílé místo a rozebrat předmětnou problematiku ze společenskovedního hlediska,

¹ BARŠOVÁ, Andrea – BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát : Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, s. 8.

především pak podrobněji z ekonomické perspektivy. Provázanost těchto socioekonomických fenoménů se navíc neobejde bez širších souvislostí, jakými jsou hodnoty, odlišné kulturní vzorce národnostních menšin i většin, xenofobie a extremismus. Právě ten zvyšuje riziko existence konfliktů. Čtyři nedávné pumové útoky baskické separatistické organizace z přelomu července a srpna roku 2009 na ostrově Mallorca opět ukázaly, jak ničivou sílu může mít extremismus. Radikální tendence proti odlišnosti jsou patrné také ve Francii, kde se stále větší oblibě těší Le Penova krajní pravice. Země galského kohouta, podobně jako Španělsko, patří z hlediska přílivu imigrantů k nejpostiženějším v Evropě. Nejvíce přistěhovalců přichází do Francie právě přes Pyreneje, a tak se francouzský parlament o to více angažuje na poli toho evropského. Vrátime-li se do Španělska, zjistíme, že zemi trápí vedle extremismu zmíněná nezaměstnanost, která se v poslední době jeví jako další časovaná bomba.

Otázka imigrace je o to závažnější, že se netýká jen Iberského poloostrova, ale postihla zároveň celou EU. Jako bývalá koloniální velmoc a tzv. nárazníková země, má Španělsko v tomto ohledu jednu z nejsložitějších pozic vůbec. Vzhledem k tomu, že od 80. let 20. století začalo aplikovat regularizační opatření, aby legalizovalo pobyty a zaměstnávání nehlášených imigrantů, vytvořilo zároveň vhodné podmínky pro nově příchozí cizince, kteří se tam usazují. Za tento postup si vysloužilo mnoho kritiky od ostatních evropských velmocí. Celosvětová hospodářská krize totiž nevzala práci pouze domácímu obyvatelstvu, ale svoji daň si vybrala hlavně mezi cizinci.

Předmětem této práce není hodnocení rizik nelegální migrace v západním Středomoří a jejich vliv na Španělsko, ale především souvislost mezi přistěhovalectvím a nezaměstnaností jako jednoho z makroekonomických ukazatelů. Jak se do Španělska vůbec dostávají příslušníci cizích států a odkud přicházejí? Jaké jsou motivy jejich cest a pobytu na území Španělského království? Proč země trpí vysokou nezaměstnaností a způsobili ji přistěhovalci? Jak zareagovaly, a jestli vůbec, španělské úřady na masový příliv imigrantů v posledních letech? Projevily se v praxi nějak zásahy státu do azylové a migrační politiky? Může EU zásadně ovlivňovat rozhodnutí jednotlivých států v této oblasti? Je stárnoucí Evropa vůbec připravena na příliv cizinců a má jim co nabídnout?

Práce je rozdělena do dvou částí, které tvoří konzistentní celek a její linie je následující: po úvodu je v první kapitole popsán proces migrace/imigrace a problematika přistěhovalců ve Španělsku. Dále je podrobněji rozebrán aktuální stav imigrace v zemi a analyzována je azylová a migrační politika Španělska z vnitropolitického hlediska. Detailněji je vymezen také přístup samotných Španělů k přistěhovalcům, specifická tohoto postoje a jeho dopady na společnost. Ukazuje praktické přístupy domácích obyvatel k legálním a nelegálním imigrantům, stejně jako úsilí země o jejich integraci do majoritní společnosti.

Příčiny současné situace v zemi jsou zmapovány zhruba od 70. let 20. století do dneška. Podkapitoly obsahují přehled pramenů práva vztahujících se k tématu, kterými španělská vláda teprve zpětně reagovala na stále rostoucí příliv imigrantů do země, dále zahrnují výčet regularizačních opatření a jejich výsledků v období od obratu migračního salda, tj. od r. 1985, do přijetí hlavního imigračního zákona v roce 2000 a jeho pozdějších novelizací. Nezabývá se dvěma předchozími regularizačními opatřeními přijatými na konci 60. let a v roce 1978 v podobě nové španělské ústavy, neboť nejsou z hlediska praktických dopadů na oblast migrace ve Španělsku nijak fatální. Někteří autoři, např. Xavier Rius Sant, dále rozšiřují výčet regularizačních opatření také o přijetí Maastrichtské smlouvy a o Schengenskou úmluvu. Přestože tyto dokumenty také nepřímou ovlivnily azylovou a migrační politiku Španělska, pro potřeby této práce je o nich zmínka ve čtvrté kapitole, jež se zabývá legislativní úpravou i operativou v oblasti azylu a migrace v rámci EU. V dané rovině spolu tyto kapitoly bezesporu korespondují a v textu na sebe křížově odkazují. Z důvodu odlišného právního základu i celkového pojetí zůstává stranou rozbor vízové politiky země i podrobná klasifikace víz². Podstatnou částí zůstává především získání pracovního povolení v zemi a na něj vázaného povolení k pobytu. Na závěr první kapitoly dochází ke zhodnocení nárůstu imigrace, jejích kladných i stinných stránek.

Samostatná kapitola se zabývá deskripcí fenoménu nezaměstnanosti, jejími příčinami a současnými dopady na ekonomiku Španělska. Detailněji je rozebrán obraz nezaměstnanosti v jednotlivých sektorech národního hospodářství, v jejím územním rozložení v autonomních společenstvích země. Jsou zde

² Existuje celá řada typů víz opravňujících jejich držitele ke vstupu, pobytu, trvalému pobytu, k práci a pobytu a studiu v zemi, která vízum udělila.

vyhledány příčiny skokového nárůstu nezaměstnanosti i naznačení budoucího vývoje nezaměstnanosti tak, jak jej predikují přední ekonomičtí analytici. Nechybí ani rozbor sociálně ekonomické situace Španělska a jeho postavení v ekonomice EU.

Tyto dvě části mají spíše analytický ráz a jsou koncipovány jako teoretická východiska pro třetí kapitolu s názvem *Vztah mezi imigrací a nezaměstnaností ve Španělsku*. Kapitola tvoří stěžejní pasáž, v níž pomocí syntetického přístupu dochází k propojení předmětných jevů na různých úrovních, především pak v oblasti volného pohybu osob a pracovních sil. Odpoví na otázku, jak se v době světové ekonomické krize může neustávající příliv imigrantů do Španělska odrazit na nezaměstnanosti v zemi. Ukáže na její projevy na pracovním trhu, na proměny migračních toků v čase i na (ne)zaměstnanost cizinců ve sledovaném regionu.

Poslední část je jakýmsi logickým vyústěním práce. Komparativním přístupem zhodnocuje změny vyvolané v oblasti azylu a migrace v unijním prostoru před a po přijetí Lisabonské smlouvy a také v době španělského předsednictví Radě EU. Zabývá se vlivem regularizace nelegální imigrace ve Španělsku na EU a kritickými tendencemi vůči Španělskému království ze strany evropských států. Prognostickou metodou je v hrubých rysech nastíněn budoucí populační vývoj v Evropě a jsou zmíněny výsledky studií světové úrovně rozebírající tuto problematiku. V závěru dochází ke shrnutí a provázání všech zásadních myšlenek, které v práci zazněly. Součástí práce je také seznam použité literatury i zkratk a přílohy s nezbytnými tabulkami, grafy a schémata, které práci doplňují a argumentačně podpírají.

Použitá literatura, ať už prameny, monografie, odborné články či internetové odkazy, byla selektována tak, aby její relevance a kvalitativní úroveň byla pro diplomovou práci co nejvyšší. Zároveň je citováno z nejnovějších dostupných publikací, které podle nových metodik zpracovávají téma imigrace a nezaměstnanosti a obsahují aktuální výsledky současného výzkumu. Nosná část materiálů pochází z oborové knihovny katedry Departamento de Antropología na Universidad de Granada ve Španělsku, která má k dispozici také rozsáhlý katalog odborných časopisů a sborníků včetně intranetové databáze odborných cizojazyčných článků. V neposlední řadě jsem čerpala informace a inspiraci také

u anglicky píšících autorů, především pak na odborných internetových serverech, a při výkonu svého zaměstnání na Odboru mezinárodních vztahů Kanceláře policejního prezidenta na Policejním prezidiu ČR. Z tohoto důvodu se v seznamu použité literatury hojně objevují cizojazyčné publikace. Nezbytnou pomůckou při psaní a bádání byla také rozmanitá referenční literatura, na níž je v seznamu použité literatury odkazováno pouze v relevantních případech, např. *Žaloudkova Encyklopedie politiky*.

K látce se vztahuje celá řada oficiálních dokumentů. Na jedné straně se jedná o texty vydávané institucemi EU, jenž se týkají zvláště oblasti justice a vnitřních věcí a které práci doprovázejí po stránce odborné. Ty další jsou vydávány španělskými státními orgány a tvoří nejdůležitější pramen pro mnoho autorů. Jedná se o informace a údaje ze španělského Národního statistického úřadu (Instituto Nacional de Estadística, INE) a studie tamějšího Ministerstva práce a imigrace (Ministerio de Trabajo e Inmigración). Bohužel stále neexistují žádné kontinuální edice či série dat, jež by po několik dekad mapovaly výhradně terén jevu imigrace a (ne)zaměstnanosti ve Španělsku. Např. statistika nezaměstnanosti je ve Španělsku vedena teprve od 70. let 20. století. Na tomto stavu se podepsaly také odlišné standardizace na regionální, národní a globální úrovni. Jednotné metodiky a statistické postupy jsou stále ještě v procesu harmonizace, informace nejsou zcela přesné, třídí se do mnoha publikací a na věc je nahlíženo jak prizmatem doby tak také z hlediska rozličných věd a problémů. Nicméně velmi fundovaný přístup k problematice uplatňují španělští autoři, kteří jsou i v cizině vnímáni jako capacity ve svém oboru. Patří mezi ně např. analytik Miguel Parajes a jeho tým, odborník na migraci Lorenzo Cachón Rodríguez, Xavier Rius Sant. Jejich samostatné studie však zůstávají stranou zájmu českých čtenářů a na knižních pultech nejsou k dispozici. Na našem území se na okruhy nezaměstnanosti a imigrace ve Španělsku a jejich vlivu na EU cíleně nezaměřuje žádná rozsáhlejší studie. Lze však nalézt poměrně kvalitní zpracování doprovodných témat na portálu, specializovaném webu a fóru Multikulturního centra Praha pro kritickou diskuzi o migraci v ČR a v zemích střední a východní Evropy, který mapuje výzkum, vývoj legislativy, migrační a azylové politiky a činnost vládních i nevládních organizací³. Informace je možno dohledat v dílčích částech různých

³ Oficiální webová stránka je dostupná na WWW: <<http://www.migraceonline.cz>>.

politologických a ekonomických monografií. Nejaktuálnější informace byly čerpány z periodik s přihlédnutím ke skutečnosti, že u těchto zdrojů zatím chybí přímá reflexe, a proto je z nich v práci citováno jen v nejnútnejších případech.

S největšími komplikacemi jsem se potýkala při zjišťování dat na regionální a globální úrovni. Ani ve třetím tisíciletí totiž neexistuje spolehlivý pramen, který by přinášel ucelené statistiky a sjednocený výklad o mezinárodní migraci, potažmo o migraci v jednotlivých světových regionech a zemích, a jejím dopadu na ekonomiku v celosvětovém měřítku. Velký podíl na zkvalitnění sice mají mezinárodní sběrnice dat, jako např. Evropský statistický úřad (Eurostat) a Odbor pro ekonomické a sociální otázky při OSN, konkrétně Oddělení pro obyvatelstvo (Population Division of the United Nations Secretariat), pořádající každoročně světovou konferenci k problematice mezinárodní migrace. Srovnatelné a pravidelné přehledy i přes veškeré jejich úsilí zatím nejsou k dispozici a data jsou reflektována z krátkodobého, málokdy střednědobého časového odstupu. Přesto jsem se kvantitativní data získaná z různých zdrojů snažila vždy porovnávat a v co největší možné míře ověřovat, aby hledisko práce bylo co nejobjektivnější a text díky nim splňoval kvalitativní kritéria.

Při psaní textu jsem narážela také na lingvistické zvláštnosti, které jsou v textu řešeny použitím jednotné terminologie na základě všeobecného úzu. Některé názvy zahraničních institucí a orgánů, stejně jako názvy vlastních jmen, umožňují výběr z několika variant. V práci je proto kladen důraz spíše na jejich jednotné používání v odborné literatuře, popř. je jejich původní název uveden přímo v textu nebo pro dokreslení v poznámkovém aparátu. Český přepis se objevuje tam, kde je autorce bližší (např. gen. Franco, Francův režim; extremismus, nikoli extremizmus). Jiné terminologické zvláštnosti (např. slova Unie) jsou použity s odvoláním na patřičné zdroje. V textu je užíváno všeobecně známých zkratk (např. EU, OECD atd.) pro funkčnost a rychlejší spád děje. Za textem nechybí seznam použitých zkratk.

Zvolený námět práce nutí k zamyšlení. Jedná se o jedno z nejaktuálnějších témat, kterému se dříve či později bude muset začít věnovat značná pozornost. Právě v tomto bodě spatřuji největší přínos práce: chce tímto nepatrným zlomkem přispět k pochopení a uvědomění si jak hrozeb plynoucích z ignorování tolik naléhavé situace v oblasti mezinárodní migrace, tak obrovského

potenciálu z ní plynoucího. Vybízí k vnímání nezaměstnanosti v širších souvislostech. Předmětné téma je o to závažnější, že zasahuje a ovlivňuje celou společenskou sféru, výrazně se podílí na ekonomice země a dotýká se i takových oblastí, jakými jsou politika, právo, kultura a umění, zvyky, jazyky, náboženství, tradice i rodina. Zřetelné je provázání jak ekonomických, tak sociálních a právních souvislostí, které s tématem bezprostředně souvisejí. Přesto po celou dobu tvorby práce byl brán zřetel na to, aby těžiště zůstalo zachováno a aby nedošlo k jeho rozbití, rozmělnění a přílišné bezbřehosti. O souvisejících tématech, např. kriminalitě, nostrifikaci vzdělání, systému rekvalifikací pro přistěhovalce, různých formách sociálních deviací, násilí, kulturních a jiných odlišnostech atd., se zmiňuji pouze okrajově. Hlubší analýzy a hledání dalších souvislostí by totiž vydaly na několik samostatných výzkumů. Ačkoli je tedy k práci přistupováno ze společenskovědního hlediska, ekonomický akcent je dobře rozlišitelný.

Při koncipování diplomové práce bylo pamatováno také na didaktické využití tématu. Podle *Rámcového vzdělávacího programu pro gymnaziální vzdělávání* bylo téma migrace zařazeno mezi tzv. průřezová témata. Světový populační vývoj, mezinárodní migrace a migrační politika, azylové a uprchlické hnutí – tyto související problémové okruhy jsou součástí kapitoly s názvem *Výchova k myšlení v globálních souvislostech*. Nezaměstnanost tvoří součást vzdělávací oblasti *Člověk a svět práce*. Diplomová práce tak splňuje i svůj didaktický cíl: má být přínosná a využitelná při samotné výuce a aspiruje na to být považována za případovou studii vztahující se ke vzdělávací oblasti s názvem *Globální problémy, jejich příčiny a důsledky*. Zároveň se významně dotýká většiny okruhů vzdělávací oblasti *Člověk a společnost*. Téma navíc vyžaduje interdisciplinární přístup, tedy takový, jaký je vlastní studiu společenských věd. Tím je dán také okruh čtenářů, jimž je práce určena. Jde především o ty, kteří se zajímají o danou tematiku, chybí jim potřebné informace ze zahraničních zdrojů a očekávají přehlednou studii zabývající se předmětnou problematikou. Práce je adresována též studentům pro lepší pochopení živých procesů a vztahů probíhajících v naší evropské společnosti.

1 Španělsko a migrace

„Homo migrant“ existuje stejně dlouho jako „Homo sapiens“, neboť pohyb z místa na místo patří k podmínkám lidského bytí podobně jako zrození, nemoci a smrt.“⁴

Klaus J. Bade

Ve Španělsku, stejně jako v dalších evropských státech, které jsou považovány za tzv. nárazníkové (např. Itálie, Kypr, Francie a další) nebo cílové země (Německo, Velká Británie, Belgie, Nizozemí a další) imigračních toků, je problematika přistěhovalců vysoce aktuální. Nejen v těchto zemích se snaží vlády bojovat proti vysokým nárůstům počtu nově příchozích pracovníků a jejich rodin nejrůznějšími nástroji. Postižené země v čele se Španělskem často přistupují k implementaci repatriačních programů v podobě dobrovolných návratů. Jejich smyslem je poskytnout cizincům, kteří pracují na území daného státu, finanční pomoc v řádu několika set euro a zdarma letenku na cestu zpět do jejich vlasti, aby mohli ihned po návratu začít důstojně žít. Bohužel ani tento program neslibuje systémové řešení a ve výsledku se jeví jako neúčinný. Nabízené podpory totiž ve Španělsku využila pouze zanedbatelná skupina imigrantů. Ztroskotává na tom, že někteří z těch, kteří na Iberském poloostrově zakotvili, utratili za svůj příchod daleko více a nabízené peníze jim zdaleka nevykompenzují už tak velké ztráty. Lehce si potom spočítají, že se vyplatí zůstat.

K vyrovňování migračních tlaků volí španělská vláda i další přístupy. Patří mezi ně překážky v podobě restriktivních opatření a přechodných období vůči nově příchozím pracovníkům. Cílové země při jejich zavádění argumentují tím, že by kvůli zcela volnému pohybu pracovních sil překročila nezaměstnanost v jednotlivých regionech únosnou míru. Domácí obyvatelstvo by tak přišlo o práci, o níž mají zájem imigranti představující levnější pracovní sílu. Na druhou stranu paradoxně zastávají myšlenku pružného a téměř neomezeného pohybu kapitálu, zboží i služeb, který je přínosným pro všechny zúčastněné. Na tento rozpor upozornili ve své studii *Ekonomika migrace podle globalizace* také autoři Atif

⁴ BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2005, s. 7.

Kubursi a Madona Mokbel. Ti tvrdí, že ačkoli je pohyb kapitálu, zboží a služeb vnímán bez ohledu na bohatství země ryze pozitivně, je naproti tomu pohyb pracovních sil ze strany těch nejbohatších států záměrně omezován a redukován, ačkoli je pro ekonomiky stejně významný jako např. fluktuace peněz. Ještě méně pochopitelný je fakt, že se samy tyto movité státy zovou demokratickými zeměmi a deklarují tuto skutečnost nejrozumnějšími provoláními a přijímáním mezinárodních lidskoprávních smluv. Studie deklaruje, že *„vlády by měly uvolnit pravidla a přispět ke stejně nevyhnutelnému pohybu osob. Cizí pracovníci poté přinesou výhody nejen jejich hostitelské zemi, ale také zemi svého původu; dokud vlády a národy nevyřeší toto téma, budou i se nadále vytvářet nežádoucí problémy se sociálními, ekonomickými i politickými důsledky.“*⁵ Přinutí přistěhovalci omezenou skupinu států rezignovat na restriktivní opatření a otevřít jim své pracovní trhy? Je migrace skutečně problémem a změní se něco bezmezným pohybem osob a pracovních sil?

1.1 Definice a typologie migrace

Jev zvaný migrace je odvozen z latinského slova *migratio*, které v českém překladu znamená stěhování. Tento pojem lze interpretovat jako jednorázový, relativně trvalý nebo dočasný mezinárodní pohyb lidí, kteří se stěhují z jednoho místa do druhého, resp. se jedná o stěhování členů skupiny z jedné populace do druhé. Tento pohyb je ve většině případů spojený se změnou trvalého nebo obvyklého bydliště.

Migraci, resp. lidskou migraci (angl. human migration), lze z geografického hlediska „rozlišit na migraci vnitřní, která je v rámci státu a vnější. Vnitřní migrace je způsobována především nerovnoměrným rozložením pracovních sil a pracovních příležitostí, dále bytovou situací a dalšími faktory, jako např. životním prostředím apod.“⁶ Tento typ migrace je také příčinou mnoha dalších významných procesů, jakými jsou např. růst měst (urbanizace) nebo osídlování nových území v rámci státu. V konkrétnější rovině je naproti tomu vnější

⁵ Srv. KUBURSI, Atif; MOKBEL, Madona The economics of migration under globalization . In *International migration and the millennium development goals : Selected Papers of the UNFPA Expert Group Meeting*. Marakéš, Maroko, 2005, s. 165.

⁶ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha : LIBRI, 1996, s. 245.

(mezinárodní) migrace rozdělována na emigraci neboli vystěhovalectví, což v praxi znamená, že se z populace určitý počet jedinců odstěhoval, a imigraci neboli přistěhovalectví, kdy se naopak množství jedinců za sledovanou časovou jednotku (zpravidla za jeden rok) do populace přistěhovalo. Mezinárodní migrace patří např. mezi charakteristické rysy 19. století a první poloviny 20. století „alespoň v Evropě a v Evropany osídleném zámoří. Migrace tehdy byla většinou motivována ekonomickým tlakem doma a příležitostmi v zahraničí. Tyto faktory si svůj význam zachovaly i ve 20. století, ale vždy po skončení války nebo revoluce hrál velkou roli i politický útlak (nebo jeho hrozba).“⁷

Jiným kritériem pro rozdělení migrace a její kategorizaci je „dělení na migraci dobrovolnou a vynucenou, i když mnohdy nelze mezi těmito dvěma náhledy stanovit pevnou dělící hranici, neboť v řadě případů, zvláště u migrace za prací, splývá dobrovolná migrace s kategorií migrace vynucené.“⁸ Dobrovolnou migrací, neboli dobrovolnými návraty, se rozumí takové případy, kdy lidé opouštějí místo svého bydliště kvůli získání nového zaměstnání, sloučení rodiny, studia nebo z jiných, zpravidla osobních důvodů. Řada zemí volí tento způsob jako účinný prostředek k redukci počtu imigrantů na svém území. Je si zároveň vědoma, že se jedná o nesystémové řešení, které v dlouhodobé perspektivě neobstojí pod imigračními přílivy. Naproti tomu vynucená migrace představuje nedobrovolný únik nebo útěk lidí před např. politickým pronásledováním a útlakem, etnickými čistkami, ozbrojenými konflikty, pašováním lidí, otroctvím, perzekucí, nedemokratickým režimem, přírodními a jinými katastrofami představující bezprostřední nebezpečí a ohrožení základních životních práv a potřeb člověka.

Podobně lze definovat příčiny způsobující přesuny obyvatelstva i pracovních sil jako neekonomické a ekonomické. „K neekonomickým patří politické, vojenské, národnostní, náboženské, rasové, rodinné, životní či jiné podmínky dané přírodními katastrofami či životním prostředím apod. Tyto přesuny mají mnohdy živelný či náhlý charakter, často i masového ale i nedobrovolného charakteru. Tyto typy migrace obyvatelstva s částečně či výlučně mimoekonomickou

⁷ CAMERON, Rondo. *Stručné ekonomické dějiny světa : Od doby kamenné do současnosti*. Praha : Victoria Publishing, 1996, s. 379.

⁸ Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha : 2004 [cit. 2010-03-28]. Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2003. Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/migrace/zprava_03.pdf>.

motivací jsou obvykle přesuny velmi dlouhodobé či trvalé, zahrnující nejen nositele pracovní síly, ale i jejich rodiny.“⁹ Naproti tomu „příčiny ekonomické povahy spočívají především v rozdílné ekonomické úrovni jednotlivých zemí, a tím i v rozdílné ceně jejich pracovní síly, která se přesouvá do zemí s vyšší ekonomickou úrovní. Lze sem zahrnout i přebytek pracovních sil v jedněch zemích a nedostatek v druhých.“¹⁰

Jedinec, který migruje, je poté nazýván migrantem, specifickěji emigrantem¹¹, imigrantem¹², přistěhovalcem, cizincem¹³, azylantem¹⁴ nebo uprchlíkem¹⁵, přičemž jeho přesné označení záleží spíše na okolnostech, zvláště potom na délce pobytu a právním postavení, která nejsou vždy jednoznačná a mezi státy se výrazně liší. „OSN doporučuje jako limitní pro zařazení do kategorie migrace hranici jendoho roku pobytu vně daný stát, ale západní a většina rozvojových zemí je z hlediska času a vázanosti pohybu ještě mnohem liberálnější.“¹⁶ Např. právní statut uprchlíka je ve smyslu Ženevské úmluvy¹⁷ přiznán pouze tomu státnímu příslušníkovi třetí země, který je oprávněn pobývat na území státu s tím, že „národy s dlouhou a vznešenou tradicí přijímání vykořeněných a vyděděných lidí se začaly ptát, zdali by i nadále měly poskytovat prostor „žadatelům o azyl“, jak se mají uprchlíci správně politicky nazývat. Tento termín se ve veřejné řeči stal synonymem pro slovo „migrant“.“¹⁸

⁹ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : základní rysy a tendence vývoje*. Praha : Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004, s. 78.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Pozn. Osoba, opouštějící zemi za účelem vystěhování do ciziny.

¹² Pozn. Osoba, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru.

¹³ Pozn. Osoba bez státního občanství daného státu.

¹⁴ Pozn. Cizinec, kterému byl udělen azyl.

¹⁵ Pozn. Osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo odmítá vzhledem ke shora uvedeným obavám, ochranu své vlasti.

Srv. *Zákon č. 208/1993 Sb. Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků*.

¹⁶ DUŠAN, Drbohlav. Hlavní trendy mezinárodní migrace. *Demografie*. 1995, 37, 4, s. 280.

¹⁷ Pozn. Nejdůležitějším pramenem mezinárodního uprchlického práva je Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků z 28. července 1951, někdy též nazývaná Ženevská konvence nebo Ženevská úmluva, podepsaná v Ženevě. V platnost vstoupila 22. dubna 1954 a v roce 1967 byl přijat tzv. Newyorský protokol, který významným způsobem rozšířil platnost Úmluvy.

¹⁸ KING, Russel. *Atlas lidské migrace*. Praha : Mladá fronta, 2008, s. 184n.

Nutno podotknout, že „v minulosti byla migrace způsobována především důvody náboženskými a politickými, resp. etnickými, dnes převládají příčiny ekonomické.“¹⁹ Souvisí s tím rozdíly v bohatství mezi světovými regiony a panregiony, ekonomická úroveň států a také lákavý životní standard jejich obyvatel. K výše zmíněným argumentům se mohou přidat i faktory životního prostředí nebo demografické důvody.

Při studiu mezinárodní migrace je třeba upřesnit ještě další specifické termíny, které se k ní nesporně váží. Jedná se o reemigraci, repatriaci, readmisi neboli readmisní dohody a remitanci.

Reemigrací či zpětnou migrací²⁰ se rozumí návrat emigranta do vlasti nebo do země, z níž odešel. Tento jev je v praxi obtížně zachytitelný a měřitelný. V českých podmínkách došlo k největší reemigraci, tedy návratu dřívějších českých a slovenských emigrantů, po druhé světové válce v souvislosti s osídlováním českého a moravského pohraničí po tzv. divokém odsunu Němců. Podobnou zkušenost „zažilo Španělsko v době světové ekonomické krize v 70. letech 20. století, která donutila jeho emigranty roztroušené v zahraničí a po celé Evropě vrátit se do země svého původu.“²¹ V mezinárodním měřítku je reemigrace typická pro konec 19. a začátek 20. století, kdy „emigranti z Rakouska-Uherska, Polska a Ruska směřovali zejména do Spojených států. Někteří emigranti se sice nakonec vrátili do své vlasti, ale drtivá většina zůstala v zámoří.“²²

Repatriace označuje obdobný proces avšak s tím rozdílem, že jej iniciují příslušné státní úřady. Nejznámějším případem je dobrovolná repatriace, v níž stát podpoří emigranta v jeho návratu do vlasti a zaštití ho jak právní tak i finanční pomocí. Opakem je nucená repatriace, kdy se žadatel o azyl musí kvůli právním důvodům vrátit do vlasti i přes svou vůli.²³

¹⁹ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha : LIBRI, 1996, s. 245.

²⁰ Angl. return migration.

²¹ VINCENTE, Rodríguez; EGEA, Carmen; JOSÉ ANTONIO, Nieto. Return Migration in Andalusia, Spain. *International Journal of Population Geography*. 2002, 8, s. 234.

²² CAMERON, Rondo. *Stručné ekonomické dějiny světa : Od doby kamenné do současnosti*. Praha : Victoria Publishing, 1996, s. 332.

²³ Pozn. Aby se předešlo následným perzekucím a stíhání, jimž jsou emigranti v řadě zemí po svém návratu vystavováni, snaží se Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky zavést v rizikových státech tzv. institut překážky vycestování, který zafunguje ve chvíli, kdy se obyvatel rozhodne opustit zemi za účelem emigrace.

Readmise je potom proces, v němž státy díky readmisním dohodám nebo smlouvám upravují podmínky předávání a přebírání jak vlastních občanů, tak občanů třetích států, kteří nelegálně překročili hranice států smluvních stran nebo nelegálně na jejich území pobývají. Jsou zároveň významným nástrojem boje proti nelegální migraci. Readmisní dohody či smlouvy je možné uzavírat bilaterálně i na mezinárodní úrovni tak, jak je běžnou praxí např. v rámci EU.

Remittance²⁴ je spíše ekonomický pojem, který se váže k výdělkům emigranta. Jedná se o případ, kdy emigrant posílá část svého platu nebo úspor zpět do vlasti. Tyto peníze se tedy nevracejí zpět do ekonomiky, v níž byly vydělány, a proto, ačkoli bývají zdaněné, odtékají touto cestou pryč ze země.

Typologie fenoménu migrace a jeho další kategorizace je velice rozmanitá. Praxe však vyžaduje sjednocení terminologie a zavedení jednotného používání. Výsledkem jsou opět různé přístupy: geografický, demografický, sociologický, politický, právní nebo multidisciplinární. Sociální a kulturní antropologie navíc pojímá problematiku migrace prizmatem genderu, rodinného stavu, věku, profesní kvalifikace, etnického původu nebo náboženského přesvědčení. Proto je porovnávání údajů pořizovaných na různých úrovních, ať už místní, regionální či globální, složité a do budoucna se výzkumy zaměří pouze na společné avšak velmi omezené třídění.

1.2 Stav imigrace ve Španělsku

V roce 2009 se naplnily všechny pesimistické prognózy uváděné v oficiálních statistikách. S několikaletým předstihem předpovídaly skokový nárůst přistěhovalců ve Španělsku po roce 2000 a čísla jasně ukázala, že jejich počet brzy přesáhne v absolutních číslech magickou hranici pěti milionů. Země za Pyrenejemi tak loni obsadila druhou nejvyšší příčku co do počtu imigrantů jak v EU, tak také v celosvětovém měřítku²⁵. Ve španělské populaci je nyní v přepočtu 12,5 % přistěhovalců, což ve skutečnosti znamená, že každý osmý obyvatel není rodilý Španěl.

²⁴ Angl. remittances (úhrada, odeslaný obnos, odeslání peněz).

²⁵ Zemí s nejvyšším počtem přistěhovalců v EU je v současnosti Kypr, světové prvenství si udržují USA.

Údaje Organizace spojených národů (OSN) z roku 2009 dokazují, že zatímco Španělsko v roce 1990 nefigurovalo ani v první dvacíce zemí uvádějící nejvyšší míry mezinárodní migrace populace, v roce 1995 bylo v zemi již více než milion registrovaných přistěhovalců a o deset let později se země dostala do první desítky s počtem 4,8 milionu imigrantů.²⁶ Tabulka 1 v příloze 1 navíc dokazuje, že podle demografického profilu země 1995 a 2005 z tohoto počtu tvořili většinu muži, kterých bylo na 2,5 milionu, tedy zhruba o 250 000 více než žen. Tento stav byl však v roce 1995 opačný. Tehdy bylo ve Španělsku zhruba 520 000 žen, tedy asi o 30 000 více než mužů. Bylo to způsobeno tím, že ženy měly ve společnosti daleko větší uplatnění a na trhu práce našly práci snadněji než muži. Pracovní příležitosti v domácnostech i v podnicích umožnily cizinkám uchytit se a ve Španělsku dobře zapustit kořeny. Nárůst o více než 3,5 milionu cizinců za desetiletí 1995 až 2005 je oproti nárůstu počtu španělského obyvatelstva o 3 miliony, konkrétně ze 40 milionů v roce 1995 na 43 milionů v roce 2005, opravdu mimořádný.

Podobné údaje zveřejnil INE, jehož databanka obsahuje údaje staré i několik desetiletí. Tabulka 2 v příloze 2 naznačuje vzrůstající počet cizinců ve Španělsku ve vybraných ročnících v období od roku 1980 do 2007. Zřetelný je nejenom obrovský nárůst cizinců, a to o více než 5 milionů jedinců, přičemž v roce 1980 bylo registrovaných cizinců pouhých 182 000, ale také výrazné zvyšování jejich počtu, které nabírá na rychlosti hlavně po roce 1990. V 90. letech se jedná řádově o statisíce, po roce 2000 již o miliony cizinců, kteří přišli za vzděláním, za prací nebo za zbytkem svojí rodiny právě do Španělska. O jak zásadní zlom a nárůst se ve skutečnosti jedná, vynikne ovšem teprve ve srovnání s ostatními státy. „*Jak do země přicházeli cizinci-dělníci*”²⁷, *dostávalo se Španělsko v jejich počtu na úroveň ostatních velkých evropských zemí, avšak za čtvrtinu času. Bohužel integrace byla pouze částečným úspěchem. Stále zde nejsou skoro žádní imigrační úředníci. Černí Afričané nejsou vpouštěni do některých nočních klubů,*

²⁶ Srv. ESA/P/WP.209. *International Migration Report 2006 : A Global Assessment*. New York : United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2009, s. xiv. Dostupné z WWW: <http://www.un.org/esa/population/publications/2006_MigrationRep/report.htm>.

²⁷ Pozn. V dřívější literatuře označování jako Gastarbeitři nebo guestworkeri.

avšak animozita ze strany většinové společnosti je minimální.“²⁸ Nepřehlédnutelná data nejen ve španělských, ale také evropských i světových statistikách ukazují markantní nárůst přistěhovalců v pětiletém období, hlavně mezi lety 2000 až 2005. Podle statistik OSN vyjadřující přibližný počet imigrantů za první pololetí sledovaných let zjistíme, že čísla jsou vskutku zářející: ve Španělsku za toto období přibýlo téměř tři miliony přistěhovalců, konkrétně se jejich počet zvýšil z 1 752 869 v roce 2000 na cca 4 607 936 imigrantů v roce 2005. V předchozím pětiletém období 1995 až 1999 nárůst rozhodně nebyl tak výrazný a čítal něco málo přes 700 000 jedinců.²⁹ Zajímavá je na těchto údajích nejen výše počtu žadatelů o zlegalizování pobytu, ale také skladba žadatelů dle národností. Jak již bylo uvedeno, zatímco v 80. a 90. letech bylo zaznamenáno nejvíce žádostí cizinců marockého původu, po roce 2001 to byli hlavně občané Ekvádoru. Maročanů sice nezačalo nijak ubývat, ba právě naopak, ale do země začali vedle silného přílivu Afričanů přicházet také minority Latinoameričanů a Rumunů.

Také jiné hodnoty vypovídají o stále rostoucím počtu cizinců ve Španělsku. Patří k nim vysoký rozdíl v poměru podaných a přijatých žádostí, jimiž bylo cizincům přiznáno legální postavení. „Mezi lety 1996 až 2007 bylo v Itálii, která drží v této oblasti prvenství, podáno téměř 1,5 milionu žádostí, ve Španělsku 1,3 milionu a v Řecku skoro 1,2 milionu žádostí. Tyto země ve svých regularizačních programech realizovaly 84 % známých žádostí.“³⁰ Otázkou zůstává, za jakých okolností došlo k tak masivnímu přílivu migrantů do Španělska, proč se tak stalo v uvedeném období a do třetice proč se Španělsko stalo pro imigranty tak atraktivní zemí?

Odpovědi na výše uvedené otázky a vysvětlení těchto jevů se může na první pohled zdát jasné a logické, přesto zde hrají roli také zdánlivě nevýznamné skutečnosti a ekonomické souvislosti. Kromě nároku na bezplatnou zdravotní péči, kterou má cizinec automaticky i bez řádného povolení k pobytu je to i „nárok

²⁸ *The Economist* [online]. Madrid : 4.2.2010 [cit. 2010-04-12]. Spain and immigration : Bad new days : Recession is testing Spanish tolerance of high immigration. Dostupné z WWW: <http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=15464909>.

²⁹ *Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision* [online]. New York : United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2009. [cit. 2010-01-13]. Dostupný z WWW: <<http://esa.un.org/migration/p2k0data.asp>>.

³⁰ *Regularisations in Europe : Study on practices in the area of regularisation of illegally staying third-country nationals in the Member States of the EU*. Vídeň : International Centre for Migration Policy Development, 2009, s. 31.

na bezplatné vzdělání od 3 do 16 let. K přístupu k těmto právům jim stačí se zaregistrovat na místních úřadech. Jejich pobytový status při této registraci žádnou roli nehraje. Stačí mít platný pas a prokázat, že člověk na místě bydlí, třeba nájemní smlouvou, účtem za elektřinu nebo prohlášením jiného rezidenta. V praxi ale mnoho municipalit ani žádný dokument nevyžaduje. Mnoho malých měst nové obyvatele vítá, protože jim pomáhají zajistit vyšší státní příspěvky. Policie má sice od roku 2003 oficiálně do těchto registrů přístup, ale v praxi registry nekontroluje.“³¹

Dalším důvodem je fakt, že se v květnu 2004 uskutečnilo největší rozšíření EU v historii, a to rovnou o deset zemí střední a východní Evropy. Do té doby nic podobného toto integrační uskupení nezažilo, a proto tzv. Big Enlargement, jak se ono velké rozšíření v zahraniční literatuře nazývá, umocněné ještě přistoupením Rumunska a Bulharska v roce 2007, budilo zpočátku velké rozpaky, neboť zde chyběla předchozí zkušenost s tím, jak se v praxi projeví jeho důsledky na evropskou ekonomiku a na ostatní sféry společných politik.

Vedle rozšíření EU po roce 2000 o 12 zemí je atraktivita regionu dána ještě jinými faktory, které ovlivňují tamější migrační vývoj. *„Za prvé jde o přítomnost dynamické stínové neboli šedé ekonomiky, v níž nelegální přistěhováci snadno nacházejí pracovní příležitosti. Dále je to celkem kladný přístup společnosti k imigrantům, ve srovnání s jinými evropskými zeměmi, tradiční tolerance k porušování zákona, jež historicky patří k politické kultuře jižních zemí, a také úprava sociálních práv pro nelegální přistěhovalce ve španělských právních předpisech.“³²*

V neposlední řadě je Španělsko pro cizince vhodnou zemí díky své geografické poloze. Nebylo by přesné domnívat se, že do Španělska přicházejí imigranti pouze tou nejjihnější cestou z Afriky nebo dokonce jenom po moři z Jižní Ameriky, jak tomu bývalo v minulosti, obzvláště v průběhu 90. let. I když jsou tyto cesty stále mediálně nejvíce prezentované, nepatří mezi jediné. Přistěhovalci v současnosti hojně využívají k přechodu hranic všech mezinárodních letišť

³¹ KADLECOVÁ, Markéta. *Migraceonline.cz* [online]. 22.9.2009 [cit. 2010-04-17]. Cizinci : zrcadlo španělského hospodářství. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2198539>>.

³² GONZÁLES ENRÍQUEZ, Carmen. Spain. In TRIANDAFYLLIDOU, Anna; GROPAS, Ruby. *European Immigration : A Sourcebook (Hardcover)*. Aldershot, UK : Ashgate, 2007, s. 324.

na území Španělska a také ostatní hranice, nejvíce pak severní, východní i západní skrze Portugalsko.

Z dat INE vyplývá, že v posledních letech nejvíce cizinců přichází na španělské území paradoxně ze zemí EU, konkrétně z Rumunska. Např. ve sledovaném roce 2006, jak situaci zachycuje tabulka 3 v příloze 3, je evidentní, že se počet cizinců ve Španělsku zvýšil o dalších 803 000, což představuje bezmála čtvrtinu všech cizinců, kteří v tom roce byli registrováni na některém z evropských cizineckých úřadů. Vysoké hodnoty můžeme pozorovat také při přepočtu přistěhovalců na 1000 obyvatel, kdy ve Španělsku bylo dosaženo počtu 18,1 osob, tedy až dvojnásobek evropského průměru. Specifičtější údaje poskytuje tabulka 4 v příloze 4, která zaznamenává procentuální podíl třech nejčastěji zastoupených imigračních skupin cizinců v členských státech EU ve sledovaném roce 2006. Z celkového počtu nově příchozích cizinců tvořili ve Španělsku 16 % Rumuni, 10 % Maročané a 10 % Bolívijsi. Nutno podotknout, že ačkoli na první pozici figurují obyvatelé členského státu EU, stále největší skupinu cizinců ve Španělsku tvoří příslušníci třetích států. Právě z tohoto důvodu je rok 2006 pozoruhodný. Zatímco v předchozích letech tvořili nejmasivnější skupinu Maročané nebo Latinoameričané, především pak Ekvádorci, již po roce 2005 se trend začíná pomalu měnit a změny se projeví hned v následujícím roce, kdy se na první místo v počtech přistěhovalců ve Španělsku dostávají Rumuni. Úzké ekonomické vazby a kontakty s ostatními evropskými, a v tomto případě hlavně s východoevropskými zeměmi, přispěly k zesílení imigračního tlaku z tohoto směru. V celé EU27 to byli právě Rumuni a Maročané, kteří tvořili největší podíl na celkovém počtu cizinců ve Španělsku. Pro srovnání je třeba uvést také jiný evropský stát postižený imigračním přetlakem, který kopíruje evropský trend – Německo. Do této země zamířilo v roce 2006 přes půl milionu cizinců a v převážné většině se jednalo o Poláky. Tehdy jich bylo zaregistrováno 26 %. Oficiální regionální statistiky proto rozlišují mezi přistěhovalcem z EU a přistěhovalci ze třetích států. Z tohoto hlediska byla ve Španělsku v roce 2006 z uvedeného počtu na 62 % neevropanů.

Zvyšování počtu cizinců se promítá i v následujících letech. Z údajů zveřejněných Eurostatem (viz příloha 5, tabulka 5) lze vyčíst, že počet registrovaných cizinců v roce 2008 čítal již 5 262 000 osob, což odpovídá 17,1 %

z celkového počtu imigrantů v EU27. Z tohoto množství pocházela více než polovina cizinců z jiné než členské země EU. Porovnáme-li tyto údaje s evropským průměrem, zjistíme, že se jedná téměř o jeho dvojnásobek. Pokud jde o vývoj procentuálního zastoupení cizinců ve španělské populaci, můžeme vycházet jak z údajů OSN, tak také Eurostatu. V příloze 1 na tabulce 1 vidíme, že v roce 1995 byli cizinci v populaci ve Španělsku zastoupeni 2,5 %, zatímco v roce 2005 jich bylo v přepočtu 11,1 %. V roce 2008 již nezaznamenáváme tak markantní nárůst, avšak progresivní tendence je zřejmá. Procentuální zastoupení cizinců v populaci bylo na 11,6 %. Hodnoty jsou vedle evropského průměru sice vysoké, avšak stále nejsou těmi nejvyššími v EU. Až čtyřikrát více cizinců vykazovalo Lucembursko, jehož podíl imigrantů na celkovém počtu obyvatel v zemi se pohyboval okolo 43 %, a vyšší počty zaznamenaly také pobaltské republiky (Lotyšsko 18 % a Estonsko 17 %) nebo Kypr 15 %. Čísla jsou sice obrovská, mnohem vyšší než u Španělska, avšak při hodnocení je třeba pamatovat také na celkový počet obyvatel v jednotlivých státech a jejich rozlohu. V tomto případě totiž vedle sebe srovnáváme země malé a středně velké s jednou z nejlidnatějších a co se rozlohy týče jednou z největších zemí EU. Metodicky správnější postup při srovnávací analýze doporučuje využít kategorií. Z tohoto pohledu Španělsko jakožto pátá nejlidnatější země EU drží mezi jinými evropskými „populačními giganty“ prvenství co do procentuálního zastoupení cizinců v celkové populaci.

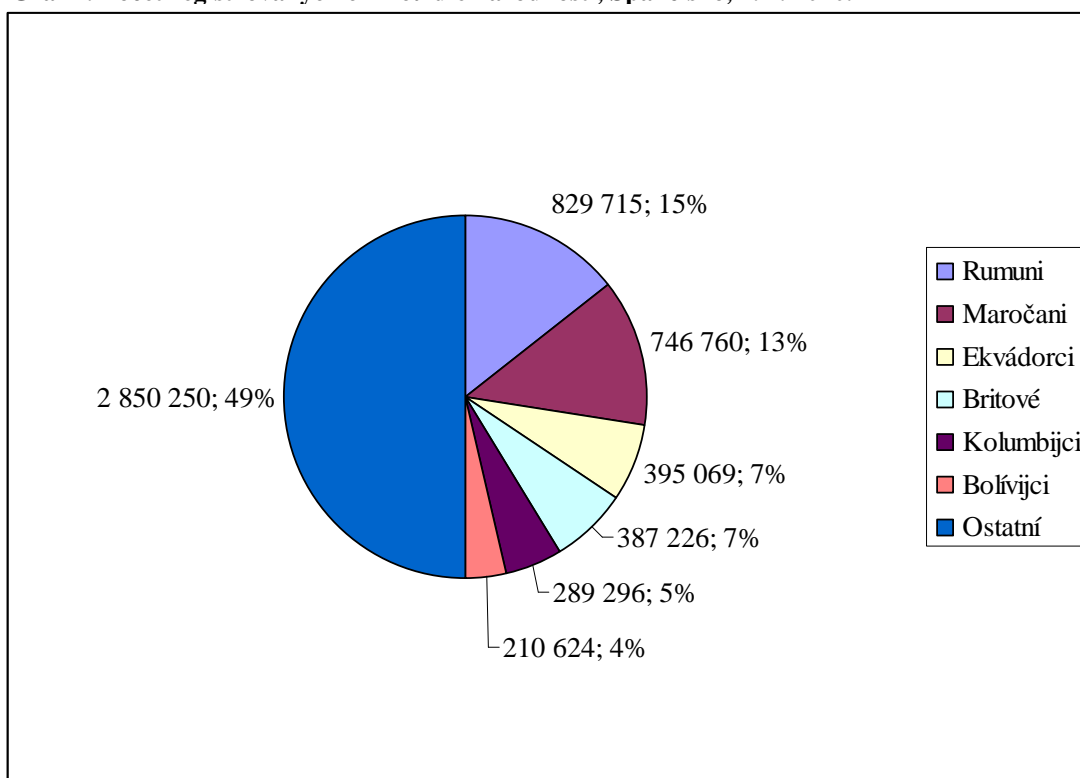
Co se týče počtu cizinců v autonomních společenstvích Španělska³³, podle tabulky 6 v příloze 6, která představuje absolutní počet cizinců v autonomních oblastech Španělska k 31. prosinci 2008 a jejich nárůst oproti roku 2007, můžeme konstatovat, že nejpostiženějším regionem v zemi je Katalánsko, jakožto pobřežní oblast s mnoha přístavy v čele s Barcelonou, a následuje ho Madrid, coby jedna z menších, avšak nejbohatších autonomních oblastí. Nejméně cizinců bylo zjištěno v afrických přístavních městech Ceutě a Melille, avšak v přepočtu na celkový počet obyvatel jsou to ovšem opět čísla závratná. Ani územně i co do počtu obyvatel největší autonomní společenství Andalusie nezůstává stranou a ve sledovaném období tamější imigrační úřady zaregistrovaly

³³ Autonomních společenství (špan. comunidades autónomas) je ve Španělsku celkem 17 a řadí se k nim ještě 2 autonomní města (špan. ciudades autónomas). Dle abecedního řazení jsou to: Andalusie, Aragón, Asturie, Baleáry, Baskicko, Extremadura, Galicie, Kanárské ostrovy, Kantábrie, Kastilie a León, Kastilie-La Mancha, Katalánsko, La Rioja, Madrid, Murcie, Navarra a Valencie; Ceuta a Melilla.

přes půl milionu cizinců na svém území, přičemž v roce 2008 zapsaly na 50 000 nových přistěhovalců. Celkový nárůst imigrantů na území Španělska i mimo samotný poloostrov činil k 31. prosinci 2008 bezmála půl milionu osob.

Souhrnná data a součty jsou neúprosné a v případě Španělska vykazují v celosvětovém měřítku rekordní hodnoty. Podle údajů Eurostatu zveřejněnými k 1. lednu 2010 bylo ve Španělsku registrováno celkem 5 708 940 cizinců s legálním pobytem. Tabulka 7 v příloze 7 znovu jasně dokládá, že jednoznačně nejvyšší příčku obsadila rumunská komunita čítající bezmála 830 000 osob a občané Maroka, kterých bylo na začátku roku kolem 750 000. Dále se jedná o Latinoameričany, Brity, Italy, Bulhary, Číňany, Portugalce a další spíše asijské národnosti. Výše uvedené hodnoty dokládá i následující graf s procentuálním zastoupením cizích národností v domácí španělské populaci.

Graf 1: Počet registrovaných cizinců dle národností, Španělsko, 1. 1. 2010.

Zdroj: Vlastní (data INE).

Mezi ostatními národnostními menšinami můžeme nalézt Portugalce, Argentince, Alžířany a další. Zajímavostí zůstává, že druhá největší komunita Britů žijících mimo Velkou Británii, se nachází právě ve Španělsku. Největší komunita

s počtem asi 1 300 000 obyvatel britského původu žije v Austrálii.³⁴ Hodnoty stále nejsou zcela přesné, neboť nezahrnují ty přistěhovalce, jejichž pobyt je na území Španělského království posuzován nikoli jenom jako neregistrovaný, ale také jako nelegální. Žádné statistiky si netroufají ani hrubě odhadovat přibližný skutečný počet imigrantů v zemi. Přesto je zřejmé, že většina dětí narozených v období od roku 2000 až 2010 jsou dětmi imigrantů. Vezmeme-li v úvahu tento údaj, dostaneme se až na dvojnásobek počtu registrovaných imigrantů, což by znamenalo, že až 25 %, tedy jedna čtvrtina obyvatel země jsou přistěhovalci. Teoreticky to znamená, že již každá čtvrtá osoba pohybující se na území Španělska je přistěhovalcem.

1.2.1 Azylová a migrační politika Španělska

Veškerá opatření, která Španělsko v souvislosti s imigranty od roku 1985 přijalo, tvoří spolu s *aquis communautaire* a Ženevskou konvencí korpus, základ a východiska pro budování jeho cílené a moderní koncepce azylové a (i)migrační politiky. Odráží se v ní poměrně dlouholetá zkušenost s cizinci a jejich integrací do společnosti, stejně jako urputný boj s nelegálním přistěhovalectvím sužujícím celou jižní schengenskou hranici. Protipólem těchto programů je otázka jejich úspěšnosti, která nebyla vždy taková, jak se od nich očekávalo. Často jsou slyšet hlasy hledající souvislost mezi vysokou mírou přistěhovalectví a přijímáním programů pro její regulaci. Argumentují hlavně příkladem Kypru, zemí s nejvyšším počtem imigrantů v přepočtu na obyvatele v Evropě i na světě, který vlastně nikdy nepřijal žádný regularizační program.³⁵ V praxi je však zřejmé, že ani systém přechodných povolení k pobytu a důsledné vyšetřování původu cizinců, jež jsou typickými metodami pro Kypr, nesplňují kritéria úspěšnosti a prohrávají s převaděči lidí i boj proti jejich pašování³⁶. Regularizační opatření tím zůstávají pouze jedním

³⁴ Srv. *BBC News* [online]. 11.12.2006 [cit. 2010-05-03]. Brits Abroad : Country-by-country. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6161705.stm>.

³⁵ Srv. *Regularisations in Europe : Study on practices in the area of regularisation of illegally staying third-country nationals in the Member States of the EU*. Vídeň : International Centre for Migration Policy Development, 2009, s. 39.

³⁶ Na potírání převaděčství lidí (angl. *trafficking in human beings*) se soustřeďují nejen národní policejní složky, ale také mezinárodní policejní organizace propojené národními centrály SIRENE, národními jednotkami Europolu a národními ústřednami Interpolu. Mezi nimi probíhá systematizovaná výměna informací mimo jiné v oblasti boje proti nelegální migraci a obchodu s lidmi.

z nástrojů, jak se bránit nelegálnímu imigračnímu přetlaku a mít alespoň jeho větší část pod dohledem.

Jednou z důležitých zásad, které obecně vyjadřují vůli Španělska aktivně a zodpovědně se zabývat migrační politikou, je celkový přístup státních orgánů, jež nekladou překážky legální migraci a podporují imigraci, která je pro stát a společnost v dlouhodobé perspektivě přínosná. *„Migrace pracovních sil je přínosem k růstu světového produktu proto, že produktivní přínost migrantů je všeobecně vyšší u dovážejících než u vyvážejících zemí, takže snížení produkce v zemi vyvážející pracovní sílu je převyšeno růstem produkce v zemi dovážející.“*³⁷

Konsolidace vlastní migrační politiky odráží úsilí, které Španělsko vynakládá k patřičnému ukotvení této aktivity a je také výrazem ochoty podílet se na harmonizaci a rovnováze migračních politik jednotlivých států v rámci EU, včetně efektivního řízení migrace v Evropě. Znění textů španělských imigračních zákonů totiž vyjadřuje vůli aktivně a zodpovědně přistupovat k problematice imigrace a respektovat závazky plynoucí z mezinárodních smluv a doporučení mezinárodních organizací pro oblast migrace. Mezi další zásady patří i to, že migrační politika státu je založena na interoperabilitě a koordinovaném postupu všech státních orgánů, orgánů provinciální i územní samosprávy a na podpoře ze strany dalších subjektů zabývajících se migrací. Její realizace předpokládá také široké zapojení nevládních a dalších organizací občanské společnosti. Příkladem je i národní zdravotní systém umožňující azylantům a neregistrovaným přistěhovalcům využívat stejné odborné a kvalitní péče, jakou zdravotnická zařízení poskytují rodilým Španělům. Problém nastává ve chvíli vyšetření pacienta – neregistrovaného cizince. *„Ten se totiž musí řídit určitými úředními požadavky tzv. empadronamiento, místního registru občanů, mezi něž patří zejména platný doklad totožnosti a adresa pobytu. Děti a těhotných žen se však tyto požadavky netýkají. Ve čtyřech regionech navíc přijali ještě vstřícnější postup, který poskytuje „zdravotnickou kartu“ všem neregistrovaným imigrantům bez ohledu na splnění úředních podmínek.“*³⁸

³⁷ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : základní rysy a tendence vývoje*. Praha : Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004, s. 80.

³⁸ *Access to Health Care for Undocumented Migrants and Asylum Seekers in 10 EU Countries : Law and Practice*. Paříž, Francie : Health for Undocumented Migrants and Asylum Seekers Network, 2009. Spain in Practice, s. 16n.

V současné době nejsou snahy o integraci přistěhovalců ve Španělsku řízeny centrálně, jsou pouze upraveny legislativními předpisy v obecnější rovině. Praktická stránka věci je ale de facto povinností jednotlivých autonomních vlád, provinčních a místních rad nebo nevládních organizací financovaných z veřejných zdrojů. „*Ty se pokouší různými způsoby zajistit služby v podobě jazykových kurzů, informací k získání zaměstnání nebo ubytování. Přesto však tento typ podpory není poskytován plošně, je velmi nerovnoměrný a značná část přistěhovalců k nim nemá přístup.*“³⁹ Přesto není integrace cizinců do majoritní společnosti nijak jednoduchou a především levnou záležitostí. Vzhledem k tomu, že je naplňování litery zákona v oblasti integrace cizinců do společnosti pro místní úřady po finanční stránce náročné, stát je povinnen angažovat se a pamatovat při sestavování rozpočtu také na tuto kapitolu. Proto hned v roce 2005, po ztroskotání projektu GRECO z roku 2001, kdy provinciální i místní úřady volaly po dalších dotacích, přijala vládnoucí Španělská socialistická dělnická strana (PSOE – Partido Socialista Obrero Español) opatření k vytvoření Fondu pro integraci imigrantů ve výši 120 milionů euro. O rok později se částka zvýšila až na 182 milionů euro.

Azylová a migrační politika země má svá specifika a doznává odlišností od evropské komunitární politiky, pokud se jedná o občany třetích, tedy nečlenských států. Procedura vyřizování a získávání pracovních povolení, pracovních či turistických víz se však netýká přímo občanů EU, kteří mohou ve Španělsku pobývat bez zvláštních omezení, tzn. zcela volně ve smyslu volného pohybu osob v EU, po dobu devadesáti dnů od příjezdu do země. V případě překročení této lhůty je povinností každého ohlásit se na příslušném úřadu místní cizinecké policie, jenž je kompetentním orgánem pro registraci cizinců pobývajících na území Španělska. Také následná kontrola plnění povinností cizinců vůči společnosti po dobu jejich pobytu spadá do gesce Národního policejního sboru⁴⁰,

³⁹ GONZÁLES ENRÍQUEZ, Carmen. Spain. In TRIANDAFYLLIDOU, Anna; GROPAS, Ruby. *European Immigration : A Sourcebook (Hardcover)*. Aldershot, UK : Ashgate, 2007, s. 324.

⁴⁰ Národní policejní sbor (*Cuerpo Nacional de Policía, CNP*) je odpovědný za veřejnou bezpečnost v největších městech (tedy hlavní město Madrid, správní střediska provincií a některá další města s více než 20 000 obyvateli). V těchto obcích žije odhadem asi 60 % populace země. V řadách policie působí asi 50 500 příslušníků.

Srv. BOHMAN, Martin; KRULÍK, Oldřich. *Policejní sbory v zemích Evropské unie : Inspirace pro Českou republiku*. Praha : Odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra České republiky, 2009, s. 134.

který tvoří jednu ze dvou složek celostátních sborů⁴¹ a „mezi jehož klíčové úkoly patří dohled nad dodržováním právních předpisů v oblasti azylu a migrace, vydávání národních identifikačních karet a pasů a výkon pasové kontroly.“⁴² Právě tento Národní policejní sbor je zmocněn k vydání čísla cizince, tzv. NIE⁴³, nezbytného hlavně při otevření bankovního konta v některém z bankovních ústavů na území Španělska, při koupi nemovitosti či automobilu, placení daní nebo v jiném úředním styku.⁴⁴

V současné době španělská vláda přistupuje k razantním změnám a zpřísňuje svoji azylovou a migrační politiku, o štědrých sociálních výhodách nemluvě. Znepříjemňuje nejenom vstup cizincům do země v podobě zevrubných pasových kontrol, ale blokuje jim také přístupy k ekonomickým zdrojům, ať už na pracovním nebo kapitálovém trhu. Přesto její úsilí není na evropské půdě vyslyšeno a setkává se s důrazným odporem a argumenty, že jsou to mezi dalšími faktory také „španělští imigranti“, kdo rozkolísává evropskou ekonomiku. Občas jsou však tyto poznámky ze strany vysokých evropských politiků argumentačně nepříliš dobře podložené. Domácí vláda se skutečně snažila snížit, nebo alespoň podchytit, imigraci a vyvést ji z ilegality pracovního trhu. První krok v podobě regularizačních opatření se víceméně podařil, avšak zabral více času a finančních prostředků než se prvním autorům této myšlenky vůbec zdálo. Náprava a vyrovnaní se alespoň evropskému průměru je však velice složité. Pomocí alternativních metod, jakými jsou např. dobrovolné návraty, nestačí úředníci regulovat stavy imigrantů a tyto snahy často troskotají na nedotaženosti a přílišné obecnosti. Jiným specifikem azylové a migrační politiky Španělska je tolerantní postoj Španělů k přistěhovalcům.

⁴¹ Ve Španělsku existuje (podobně jako např. v Portugalsku) několik bezpečnostních sborů, vykonávajících určité aspekty policejní práce. Téměř všem je přitom nadřízeným orgánem tamější Ministerstvo vnitra.

Srv. BOHMAN, Martin; KRULÍK, Oldřich. *Policejní sbory v zemích Evropské unie : Inspirace pro Českou republiku*. Praha : Odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra České republiky, 2009, s. 134.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Špan. Número de Identificación de Extranjeros.

⁴⁴ *BusinessInfo.cz : Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. 1.4.2010 [cit. 2010-04-10]. Španělsko : Souhrnné teritoriální informace. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/spanelsko/1000541/>>.

1.2.2 Přístup Španělů k imigrantům

V roce 1985 ve Španělsku došlo nejen k obratu migračního salda, ale následoval jej také značný ekonomický růst. V souvislosti se vstupem do ES muselo Španělsko přistoupit k pozvolné reformě veřejných financí, v níž se pomalu začal promítat také zvyšující se počet přistěhovalců v zemi. Bylo nutno počítat s prostředky, které by pokryly náklady spojené s administrativou týkající se cizinců a jejich základním pojištěním. Imigranti začali hrát ve španělské ekonomice čím dál důležitější roli a dokládá to i argument Evy Cihelkové, že totiž *„dovážející země je čistým příjemcem z migrace nejen v důsledku efektu v podobě přírůstku výroby vlivem přílivu pracovníků do země, ale též prostřednictvím efektu státního rozpočtu placením daní imigranty, jež jsou vyšší než sumy, které jim ze státního rozpočtu plynou. Výhodou je i to, že zahraniční pracovníci pracují obvykle za nižší mzdu a navíc v oblastech ekonomiky, které z hlediska fyzické náročnosti a pracovních podmínek jsou pro domácí pracovní síly neatraktivní.“*⁴⁵ Zvláště závislost na pracovní síle imigrantů způsobila důležitý politický a sociální základ pro tolerantní politiku vůči nim. Veřejný názor je v této oblasti jedním z nejméně negativitistických v Evropě, ale zvyšující se pocity odmítnutí i antagonismus v místech, kde se přistěhovalci koncentrují, představuje dilema pro politiky, kteří užívají regularizačních opatření jako hlavního politického nástroje ke kontrole nelegální migrace. *„Problematikou nelegální migrace se v 90. letech začaly více zabývat také státy EU. Pašování lidí do uskupení se rozvinulo do vysoce organizované a lukrativní činnosti. Mezi hlavní důvody výrazného nárůstu nelegální migrace patří otevření východní Evropy a odstranění vnitřních hranic mezi zeměmi EU, které podepsaly Schengenskou dohodu. Na základě této dohody byly mezi smluvními zeměmi zrušeny hraniční kontroly, takže lidé, kteří se dostanou na území některé ze zúčastněných zemí, mohou bez překážek přecházet z jedné země do druhé.“*⁴⁶ Bohužel často jsou to právě média, která vytvářejí nelichotivý obraz imigrantů, prezentují je coby problémovou skupinu obyvatelstva a apriori je představují v horším světle jako ty, kteří páchají nějakou ilegální činností.

⁴⁵ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : základní rysy a tendence vývoje*. Praha : Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004, s. 81.

⁴⁶ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : nové jevy a perspektivy*. Praha : C. H. Beck, 2001, s. 69.

Každoroční průzkumy veřejného mínění, uskutečňované v průběhu 90. let 20. století, ukázaly, že problém přistěhovalectví většina Španělů považuje za velmi vážný. Situace se však mění po teroristických útocích na příměstské vlaky u Madridu v roce 2004. Od té doby se pozornost společnosti soustředí hlavně na separatistické skupiny a jejich aktivity a problém imigrace je vytlačován na samý okraj veřejného zájmu. V souvislosti s celosvětovou hospodářskou krizí, která lavinovitě zasáhla celý svět, ale dochází k tlakům ve společnosti a zvláště zvyšující se nezaměstnanost nutí španělskou vládu rychle reagovat na neustávající příliv imigrantů řadou zásahů. Po španělských volbách v roce 2008 nastaly zásadní změny. Velmi výrazným počinem byla například změna v názvu Ministerstva práce a imigrace (Ministerio de Trabajo e Inmigración). V období od roku 1999 do 2008 byl tento rezort všeobecně znám jako Ministerstvo práce a sociálních věcí (Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales). Po nástupu Celestina Corbacho Chavese ze Španělské socialistické dělnické strany (PSOE – Partido Socialista Obrero Español) do úřadu, v němž dne 12. dubna 2008 vystřídal Jesúse Caldera ze stejné partaje, došlo k této změně, která je hmatatelným důkazem, jak Španělé ve své zemi v poslední době vážně přistupují k problému imigrace a nezaměstnanosti. Že nešlo pouze o kosmetickou úpravu, dokládá i rozsáhlá restrukturalizace rezortu, jež v této souvislosti nastala. Corbacho dosadil do vysokých funkcí svůj tým a díky důraznému postupu vůči přicházejícím imigrantům se jeho ministerstvo zmobilizovalo a dnes tvoří jeden z hlavních opěrných pilířů celé socialistické vlády. Ministerstvo práce a imigrace totiž propojuje dva palčivé fenomény – jak imigraci, tak (ne)zaměstnanost.

Jak již bylo uvedeno, společenské prostředí ve Španělsku přesto zaujímá vůči přistěhovalcům v porovnání s ostatními evropskými zeměmi v zásadě velmi smírný postoj, i když se situace v souvislosti s postupující hospodářskou krizí začíná pozvolna měnit. Z toho však nelze dovozovat, že země je útočištěm cizinců. Nastává zde paradoxní situace, v níž si vláda umí spíše poradit s přistěhovalci než např. s obyvateli mezihraničního regionu národního typu s názvem Baskicko, nacházejícího se na hranici s Francií. Tam, kde funguje integrace, přetrvává jinde záměrná izolace a separatismus, kde má prostor politický konsenzus, staví se proti němu politický extremismus. Ekonomická recese v současnosti opravdu testuje

míru tolerance Španělů vůči imigrantům⁴⁷ a možná jen čas ukáže, jak si země dokáže poradit s dalším Damoklovým mečem: stále se zvyšujícím počtem nezaměstnaných přistěhovalců.

1.3 Příčiny obratu migračního salda a regularizační procesy ve Španělsku

Abychom dokázali zhodnotit současné ekonomické důsledky migrace a hlavní zdroje přeměny emigrace v imigraci do Španělska, je třeba hledat jejich příčiny již v polovině 70. let 20. století, kdy došlo ke zhroucení starého Francova režimu. Nová éra slibovala nastolení nových pořádků, z nichž mnozí byli upřímně nadšeni, avšak většina obyvatelstva k nim zůstávala skeptická. Mezi lidmi budily spíše než uklidnění a víru v lepší zítřky pádné obavy a rozpaky. Od počátků byl totiž generál Franco zapřísažným monarchistou a tomuto svému postoji se rozhodl učinit zadost tím, že připravil cestu k moci vnukovi svrženého krále Juanu Carlosovi. Strach z pokračujícího potírání minoritních kultur a jazyků na Pyrenejském poloostrově a procesů s těmi, kteří nesdíleli stejné politické názory, dál připravoval zemi o populaci. Aby se Juan Carlos vyhnul erozivnímu procesu autority tak, jak se projevil u Franca, rozhodl se nepokračovat ve šlépějích svého předchůdce a po svém nástupu do úřadu dal raději přednost ustavení parlamentní konstituční monarchie, jejíž cestu dláždily demokratické reformy. Nebylo to snadné rozhodnutí. Hlavně pro Španělsko tato změna představovala velké zatížení, které přes všechny peripetie přineslo své ovoce v podobě členství v klíčových bezpečnostních a ekonomických uskupeních: NATO⁴⁸ a EU. Postupná integrace a revoluční změny státní struktury měly pozitivní účinky. Juan Carlos ukázal lidem, že chápe autoritu nikoli jako nástroj k získání moci, ale jako službu a prostředek, jímž je možno dosáhnout stanovených cílů.

Tento zlom opět kategoricky poznamenal celkový vývoj migrace. Podle španělského autora a odborníka na migraci Lorenza Cachóna Rodrígueza tak lze rozdělit výrazné migrační předěly ve Španělsku ve druhé polovině 20. století

⁴⁷ Srv. *The Economist* [online]. 4.2.2010 [cit. 2010-04-07]. Bad new days : Recession is testing Spanish tolerance of high immigration. Dostupné z WWW: <http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=15464909>.

⁴⁸ Španělsko se k NATO připojilo v roce 1982 jako 16. členský stát ve třetí vlně rozšíření.

a na počátku tisíciletí do třech přelomových fází, které víceméně korespondují s historickými, politickými i ekonomickými událostmi země.

1.3.1 První fáze: do roku 1985

Do poloviny 80. let 20. století bylo Španělsko řazeno mezi tzv. emigrační země. Cachón navíc v této fázi rozlišuje ještě další období, jejichž předěly lze poměrně jednoduše vystopovat. Migrační saldo⁴⁹ v daném období začalo vykazovat kladné hodnoty, neboť do země přicházeli imigranti, jejichž počet se od roku 1960 pomalu zvyšoval. „*Tento vývoj se v průběhu dalších 14 let ještě více urychlil a shoduje se tak s obdobím intenzivní španělské emigrace směrem do Evropy. Od roku 1978, kdy nastala první fáze ekonomické krize, se vývoj imigrace zpomalil.*“⁵⁰ Ke skokovému nárůstu v počtu přistěhovalců poté dochází prakticky nepřetržitě od roku 1985. Na další vývoj měly vliv rozličné faktory, které byly příčinou zásadních změn. Do tohoto roku však většina z 200 000 cizinců žijících ve Španělsku⁵¹ „*přicházela především z ostatních evropských států (Evropského společenství, ES) a Latinské Ameriky. Ti první pocházeli z rozvinutějších zemí, než v té době bylo samotné Španělsko, cizinci z Latinské Ameriky zas utíkali před nastolenou státní diktaturou (jednalo se především o občany z bývalých kolonií Španělska).*“⁵² Tento stav neměl dlouhého trvání, i když v daném období Španělsko přišlo o mnoho tisíc svých obyvatel.

1.3.2 Druhá fáze: od roku 1985 do 1999

K zásadnímu obratu ve vývoji migrace ve Španělsku došlo v roce 1985. V době zavádění protiimigračních opatření na severu Evropy se logicky zvýšil počet přistěhovalců v jihoevropských a západoevropských zemích, neboť právě tam

⁴⁹ Migrační saldo je někdy označováno také jako „čistá migrace“. Rozumí se jím rozdíl mezi počtem přistěhovaných a vystěhovaných ve zkoumaném územním celku. Společně s přirozeným přírůstkem je základním údajem pro bilanci obyvatelstva.

⁵⁰ CACHÓN RODRÍGUEZ, Lorenzo. La formación de la „España inmigrante“ : mercado y ciudadanía. In *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*. Madrid : Universidad Complutense de Madrid, Facultad Ciencias Políticas y Sociología, Dep. Sociología I, 2002, s. 103.

⁵¹ Pozn. Údaj je z roku 1981.

⁵² HOSNEDLOVÁ, Renáta – LUCENA PIQUERO, Delio. *Regularizace nelegální migrace ve Španělsku : vývoj, dopad a ohlas ze strany Evropské unie* [online]. In *Migrace: o migraci ve střední a východní Evropě*. Praha : Multikulturní centrum, 2007 [cit. 2010-01-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2064680>>.

pro nově příchozí cizince panovaly poměrně příznivé administrativní podmínky. Co se týče střední a východní Evropy, ta zůstávala v důsledku sovětské okupace stále mimo akční radius přistěhovalců, a tím také nedostupnou a uzavřenou vůči zbytku světa.

Dalším z důvodů, proč se z emigrační země možná překvapivě stala země imigrační⁵³, je fakt, že Španělsko společně s Portugalskem vstoupilo po zdoluhavých a komplikovaných přístupových jednáních do ekonomicky laděného ES. Pro cizince se tím naskytla obrovská šance dostat se do Evropy a získat zde povolení k pobytu a další potřebná povolení, např. pracovní. Španělsko se proto stalo jak zemí cílovou, tak také zemí tranzitní, z níž migranti směřovali dál do Evropy, především do Francie, a potom do Velké Británie a Německa či naopak, nebo do Itálie.

Akt přistoupení k ES měl zásadní dopad nejen na změnu státních orgánů a institucí, ale bylo třeba přizpůsobit mu také legislativu, která by patřičně upravila vztah mezi státem a imigranty. Je třeba zdůraznit, že se tak stalo teprve po zaznamenaném zvýšení počtu imigrantů v zemi. Začal tudíž proces, pro nějž se nejen v dějinách Španělska vžilo označení regularizační proces⁵⁴. V průběhu bezmála třiceti let proběhlo ve Španělském království na šest velkých regularizačních kampaní, v nichž šlo zejména o „*odpověď na vysoký nárůst počtu nelegálně pobývajících i/o nelegálně pracujících migrantů na území státu. Přestože každá z kampaní má svá specifika a navzájem se od sebe liší, spojuje je stejný motiv, a to: (1) snížit počet nelegálně pracujících migrantů na území státu*

⁵³ V zahraniční literatuře se běžně užívá pojem „a country of immigration“.

⁵⁴ Regularizace, jinými slovy legalizace neregulérního statutu imigrantů prostřednictvím zákona, je na jedné straně jedním z účinných řešení nelegality cizinců, na straně druhé patří mezi nejvíce diskutované nástroje řízení migrace. Regularizace může mít mnoho podob a může se týkat různých skupin migrantů. Co do rozsahu lze jednotlivé regularizace rozdělit na generální, tj. pro všechny nelegální cizince, a regularizace speciální, tj. pouze pro určitou přesně vymezenou skupinu cizinců. Země, které k regularizaci nelegální migrace přistoupily (například Itálie, Řecko, Velká Británie, Portugalsko či Španělsko), zvolily většinou buď amnestii pro žadatele o azyl, nebo amnestii pro nelegální pracovníky. Zpravidla státy v několikaletém rozmezí uskutečnily či zavedly oba dva popsané druhy amnestií. Regularizace je předmětem diskuze po celé Evropě.

Srv. *Migraceonline.cz* [online]. [cit. 2010-04-04]. Regularizace nelegální migrace. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/temata/regularizace/>>.

a zároveň tímto krokem (2) dosáhnout většího ekonomického výnosu z pobytu migrantů a také (3) umožnit snazší integraci těchto jedinců do společnosti.“⁵⁵

Přehled všech nejdůležitějších regularizačních opatření s chronologickým řazením a jejich úspěšností, co do počtu schválených žádostí dle národností žadatelů, se nachází v tabulce 8 v příloze 8. První z nich, jehož smyslem bylo na dlouhou dobu dostat nelegální přistěhovalectví pod kontrolu, odstartoval specifický a nový imigrační organický zákon 7/1985⁵⁶, který, jak shrnuje historik Klaus Bade, „byl přijat při vstupu do ES v roce 1985. Po uzavření „*Dirección General de Migraciones*“, úřadu příslušného pro záležitosti španělských pracovníků odcházejících do zahraničí, se udělováním pracovních povolení pro migranty ze „třetího světa“ nebo legalizací jejich pobytu převážně zabýval „*Instituto Español de Emigración*“, a to navzdory svému názvu, připomínajícímu ještě *vystěhovaleckou éru*.“⁵⁷ Znění převratného cizineckého zákona muselo samozřejmě korespondovat se španělskou ústavou, přijatou v roce 1978, coby dokumentem nejvyšší právní síly v zemi, a aby mohl vstoupit v platnost, musel být přijat absolutní většinou poslanců v dolní komoře španělského Parlamentu⁵⁸.

Ne vždy jsou ale regularizační opatření vnímána jako všelék na nelegální imigraci a ne vždy plní svoji regulační a kontrolní funkci. Vládám států postižených nelegálním přistěhovalstvím slouží spíše jako jeden z nástrojů, jimiž lze ovlivňovat či pozitivně působit na uvedený jev a mít jej pod kontrolou. Je však také pravdou, že státy v implementaci opatření doznávají řadu nedostatků. Tak např. ve velkém hodnocení regularizačních programů v Evropě, které vydalo Mezinárodní centrum pro rozvoj migrační politiky⁵⁹ v lednu 2009 ve Vídni, vidí

⁵⁵ HOSNEDLOVÁ, Renáta – LUCENA PIQUERO, Delio. *Regularizace nelegální migrace ve Španělsku : vývoj, dopad a ohlas ze strany Evropské unie* [online]. In Migrace: o migraci ve střední a východní Evropě. Praha : Multikulturní centrum, 2007 [cit. 2010-01-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2064680>>.

⁵⁶ *Ley Orgánica 7/1985, de 1 de julio, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España* (Organický zákon 5/1985, o právech a svobodách cizinců ve Španělsku), zkráceně „Ley de Extranjería“ („Zákon o cizincích“).

⁵⁷ BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2005, s. 357.

⁵⁸ Pozn. Absolutní většinou se při počtu 350 poslanců dolní komory Parlamentu rozumí 176 hlasů, které jsou nezbytné k přijetí organického zákona, který má vyšší právní sílu než zákon přijatý prostou většinou.

⁵⁹ International Centre for Migration Policy Development (ICMPD). Oficiální webová stránka dostupná z WWW: <<http://www.icmpd.org/>>.

nevládní organizace stále určitý prostor pro zlepšení těchto programů. „ACCEM, španělská nevládní organizace, sdělila, že „ačkoliv se španělské imigrační právo ubírá různými cestami regularizace, v praxi bohužel nejsou uspokojivé.“ Mezi problematické oblasti řadí a) kritéria způsobilosti, b) požadovanou dokumentaci, c) podmínky nepřetržitého pobytu, d) zpoždění ve vyřizování žádostí a e) regionální odlišnosti vyplývající z různého provádění regularizačních opatření provinciemi.“⁶⁰ Přesto díky regularizačnímu programu z roku 1985 bylo možné začít systematictěji evidovat nové imigranty. Ti přicházeli především ze zemí severní Afriky, nejvíce pak z Maroka, a z asijských zemí. Ve srovnání s předchozím obdobím je zřejmé, že se na Pyrenejském poloostrově začali potkávat nejen Evropané, ale také Asiaté a Afričané, nejen křesťané, ale i početní muslimové, lidé hovořící nejenom španělsky, ale také arabsky a mandarínskou čínštinou, zkrátka lidé bez společné historické zkušenosti. Všechny tyto nikoli nepatrné okolnosti zapříčinily „významné změny v sociální struktuře, což se odrazilo na celkovém chování a přístupu Španělů k cizincům.“⁶¹

Během velmi krátkého období prošlo Španělsko jednou z nejzásadnějších proměn, jejíž dopady měly vliv na proces konsolidace jeho imigrační politiky a imigračního managementu v následujícím 21. století. Španělé na svou novou roli hostitelů nebyli nijak zvlášť připraveni a s odstupem času se stále zřetelněji ukazovala naprostá absence jakýchkoli krizových plánů, programů a scénářů. Chyběly také konkrétní postupy vedoucí k zajištění stability státních i veřejných finančních prostředků v sociálním systému. Španělé sami hovoří o čtyřletém období mezi lety 1987 až 1990 jako o problematickém. Organický zákon 7/1985 byl totiž vysoce limitujícím a mnoho žádostí o zlegalizování pobytu bylo i přes zvyšující se počet přistěhovalců odmítnuto.⁶²

Druhý pokus o regularizaci nelegálně pracujících cizinců se ve Španělsku uskutečnil ve druhé polovině roku 1991. Jednalo se v drtivé většině

⁶⁰ *Regularisations in Europe : Study on practices in the area of regularisation of illegally staying third-country nationals in the Member States of the EU.* Vídeň : International Centre for Migration Policy Development, 2009, s. 85.

⁶¹ HOSNEDLOVÁ, Renáta – LUCENA PIQUERO, Delio. *Regularizace nelegální migrace ve Španělsku : vývoj, dopad a ohlas ze strany Evropské unie* [online]. In *Migrace: o migraci ve střední a východní Evropě*. Praha : Multikulturní centrum, 2007 [cit. 2010-01-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2064680>>.

⁶² Srv. RIUS SANT, Xavier. *El libro de la inmigración en España : Historia, legislación, política y debate social desde el franquismo hasta nuestros días*. Córdoba : Almuzara, 2007, s. 84.

o Maročany a následovaly je žádosti občanů zemí Střední a Jižní Ameriky. Celkově dopadl tento proces úspěšně, neboť přes 90 % žádostí bylo vyřízeno kladně a oproti minulé regularizaci bylo schváleno o více než polovinu více žádostí. Těch marockých bylo téměř 50 000. O rok později, přesně 13. února 1992, v Madridu navíc došlo mezi oběma zeměmi k dalšímu významnému posunu v bilaterálních vztazích, který na sebe vzal podobu podpisu readmisní dohody.⁶³ Prohloubení spolupráce v problematice legalizace pobytu nelegálně pobývajících přistěhovalců na území Španělska, a vlastně i celé EU, posléze znamenalo přijetí Maastrichtské smlouvy a později i Schengenské úmluvy.⁶⁴

Již počátkem 90. let 20. století se ale v důsledku přílivu imigrantů ze všech kontinentů začala projevovat i národnostní heterogenita struktury obyvatelstva. Španělská vláda proto v roce 1994, po téměř deseti letech od přijetí tzv. Zákona o cizincích, zareagovala na tuto skutečnost a přijala plán, kterým by alespoň dočasně vyřešila problém integrace cizinců do majoritní společnosti⁶⁵. O dva roky později byl ještě schválen královský dekret⁶⁶ 155/1996, jakožto dodatek a jistá novelizace organického zákona z roku 1985. Právě v něm byly reflektovány změny, které v souvislosti s migrací za posledních deset let nastaly, zahrnutý v něm byly také mezinárodní právní úpravy týkající se *acquis communautaire* EU a schengenského *acquis*⁶⁷, konkretizovány nové administrativní postupy, zakotveny právní jistoty cizích pracovníků, jako např. jejich integrace, jež byla ve shodě s Plánem z roku 1994, atd.⁶⁸ „*Cílovou skupinu tvořili cizinci, kteří se ocitli v nelegální pozici po neúspěšném pokusu o obnovení povolení k práci po roce 1986.*

⁶³ Srv. RIUS SANT, Xavier. *El libro de la inmigración en España : Historia, legislación, política y debate social desde el franquismo hasta nuestros días*. Córdoba : Almuzara, 2007, s. 97nn.

⁶⁴ Pozn. Problematika je detailněji rozebrána ve 4. kapitole s názvem *Konsolidace azylové a migrační politiky EU*.

⁶⁵ Pozn. Tento plán je ve Španělsku znám pod celým názvem *Plan para la integración social de los inmigrantes*.

⁶⁶ *Real Decreto 155/1996, de 2 de Febrero, por el que se aprueba el Reglamento de Ejecución de la Ley Orgánica 7/1985*.

⁶⁷ Pozn. Jedná se o soubor všech pravidel, která jsou dána Schengenskou smlouvou, Úmluvou k provedení Schengenské dohody a dalšími navazujícími předpisy. Z hlediska jejich naplňování probíhá každých pět let v každém členském státě kontrola známá jako schengenské hodnocení (tzv. SCHEVAL).

⁶⁸ Srv. REAL DECRETO 155/1996, de 2 de Febrero, por el que se aprueba el Reglamento de Ejecución de la Ley Orgánica 7/1985. *BOE. Boletín Oficial del Estado* [online]. 23.2.1996, 47, [cit. 2010-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://vlex.com/vid/reglamento-ejecucion-ley-organica-15387586>>.

*Přihlásit se mohli také příbuzní cizinců pobývajících ve Španělsku před rokem 1996.*⁶⁹

Snahy o větší kontrolu nelegální imigrace zintenzívnily v následujícím období. Druhá fáze Cachónova rozdělení jasně předznamenala, jakým směrem se bude ubírat vývoj migrace, resp. imigrace ve Španělsku v novém tisíciletí. Ukázala nejen španělské vládě, ale celému ES a pozdější EU, že azylová a migrační politika bude prubířským kamenem pro vlády všech členských států. Nelze než konstatovat, že *„do konce 80. let 20. století se Evropa západně od železné opony proměnila jako celek v imigrační kontinent a přistěhovalectví se ve všech zasažených evropských státech stalo ústředním politickým tématem.*⁷⁰

1.3.3 Třetí fáze: od roku 2000 do současnosti

Po roce 2000 dochází ve Španělsku k markantnímu nárůstu počtu imigrantů, který znamenal dalekosáhlé důsledky jak v oblasti ekonomické, tak také politické, sociální i kulturní. Vůbec nejsložitěji se projevil na evropské úrovni. V dané chvíli totiž bylo třeba začít nahlížet na imigrační politiku Španělska v kontextu mezinárodní migrace a azylové politiky EU. Bylo jasné, že se právní úprava v podobě organického zákona z roku 1985 a jeho revize již vyčerpala a potřeba nového právního základu byla nevyhnutelná. Přispěl k ní i fakt, že *„počet cizinců v zemi vzrostl až k jednomu milionu, od té doby nárůst počtu cizinců pokračuje exponenciálně. Toto období je charakteristické nejen mohutností imigračního přílivu, ale především jeho diverzifikací.*⁷¹ Asymetrické vztahy se projeví všude. Země, která už tak bojovala s kulturní a sociální různorodostí národnostních menšin, se musela daleko radikálněji vyrovnat s dramaticky narůstajícím počtem přistěhovalců a snahy o legalizaci jejich pobytu doznaly konečné podoby právě na přelomu tisíciletí. Disproporční zastoupení různých

⁶⁹ HOSNEDLOVÁ, Renáta – LUCENA PIQUERO, Delio. *Regularizace nelegální migrace ve Španělsku : vývoj, dopad a ohlas ze strany Evropské unie* [online]. In Migrace: o migraci ve střední a východní Evropě. Praha : Multikulturní centrum, 2007 [cit. 2010-01-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2064680>>.

⁷⁰ BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2005, s. 357.

⁷¹ HOSNEDLOVÁ, Renáta – LUCENA PIQUERO, Delio. *Regularizace nelegální migrace ve Španělsku : vývoj, dopad a ohlas ze strany Evropské unie* [online]. In Migrace: o migraci ve střední a východní Evropě. Praha : Multikulturní centrum, 2007 [cit. 2010-01-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2064680>>.

skupin cizinců poté nepříznivě ovlivnilo zvláště oblast pracovního trhu, což se projevilo na trvale zvyšující se nezaměstnanosti obyvatelstva v širokém spektru profesí. Španělsko a s ním i zbytek sjednocené Evropy proto v novém tisíciletí čelí problému, jak naložit nejen s nekvalifikovanými, ale také s kvalifikovanými pracovníky z cizích zemí, a jakým způsobem bojovat proti nelegálním cizincům hledajícím práci. Cachónova periodizace vývoje migrace ve Španělsku, především na přelomu druhé a třetí fáze, se tak shoduje s přijetím zásadního regularizačního imigračního organického zákona, jímž Španělsko opět reagovalo na prudký růst počtu neregistrovaných imigrantů přicházejících do země.

Jak se migrační, potažmo integrační politika Španělska snažila zmírnit důsledky nelegální migrace, dokládá i přijetí dalšího opatření v podobě organického zákona, který byl v zápětí mnohokrát novelizován. Ley Orgánica 4/2000 z 11. ledna 2000 upravil práva a svobody cizinců ve Španělsku a zákonodárce v něm pamatoval i na sociální integraci imigrantů.⁷² Tento právní akt znamenal další průlom ve vztazích k přistěhovalcům v regularizačním procesu a výhledově nastavil mechanismus, kterak se vyrovnat také se sociálními a psychologickými aspekty migrace a integrací cizinců do španělské společnosti. Právě z tohoto pohledu byl výše uvedený zákon, jenž poprvé navrhly domácí politické strany, jako katalánská nacionální strana Konvergence a jednota (CiU – Convergencia i Unió), krajně levicová Sjednocená levice (IU – Izquierda Unida) a jiné menší parlamentní strany, především ty nacionálně orientované, kontrastem k zákonu z roku 1985, zaměřenému především na kontroly při příjezdu a pobytu cizinců.⁷³ Jedna z nejsilnějších stran ve Španělsku, konkrétně „*Španělská socialistická dělnická strana (PSOE – Partido Socialista Obrero Español)*“, poté představila vlastní detailnější návrh zákona. Přesto všechny tyto právní pokusy byly poněkud obecné – ve srovnání se standardem jiných evropských zemí – s ohledem na sociální práva přistěhovalců, ať už legálních nebo nelegálních, nebo právních záruk, které příslušejí nelegálním imigrantům.“⁷⁴

⁷² Zkráceně „Ley de Extranjería“. *Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social* [online]. [cit. 2010-01-10]. Dostupný z WWW: <http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo4-2000.html#>.

⁷³ Přehled politických stran zastoupených ve španělském Parlamentu po volbách v roce 2004 a 2008 se nachází v tabulce 9 v příloze 9.

⁷⁴ GONZÁLES ENRÍQUEZ, Carmen. Spain. In TRIANDAFYLLIDOU, Anna; GROPAS, Ruby. *European Immigration : A Sourcebook (Hardcover)*. Aldershot, UK : Ashgate, 2007, s. 321.

Vláda organickým zákonem z roku 2000 umožnila i nelegálním přistěhovalcům přístup k bezplatné zdravotní péči, a to s jedinou podmínkou, již byla registrace na příslušném úřadu. Ani za těchto výhod pro imigranty však Španělé nedosáhli uspokojivé regulace migračních toků. Potýkali se totiž s nedisciplinovaností cizinců, kteří „*při svém odjezdu ze země buď nezrušili registraci, nebo o ni požádali, aniž by v zemi ve skutečnosti pobývali. Situaci měla napravit revize zákona z roku 2003⁷⁵ umožňující přistěhovalcům obnovit svoji registraci na příslušném úřadu každé dva roky, avšak i přes to cizinci ignorují termíny a včas svoji registraci neobnovují. Okolnosti na druhou stranu vyhovují i úřadům, které získávají finanční a materiální zdroje na základě počtu obyvatel.*“⁷⁶ Regularizační opatření se v praxi uskutečnilo v průběhu několika měsíců roku 2000, konkrétně od 23. března do konce července, a v podmínkách se shodovalo s již uskutečněnými programy. V porovnání s předchozími regularizacemi co do objemu žádostí bylo za zmíněné období španělskými úřady kladně vyřízeno na téměř 164 000 žádostí z celkového počtu cca 248 000, tudíž o více než 50 000 schválených žádostí více než tomu bylo roku 1991. Procentuální úspěšnost programu tak činila 66,2 %, z čehož vyplývá, že sice nebyl tak úspěšný jako jiné regularizační programy, avšak patří k těm masovějším v celé historii regularizačních procesů ve Španělsku. Vzhledem k tomu, že se krátce po přijetí zásadního organického zákona 4/2000 konaly volby do Poslanecké sněmovny, které tehdy vyhrála Lidová strana (PP – Partido Popular), doznal zákon okamžitých změn a byl novelizován zákonem 8/2000⁷⁷. Strana se postavila proti liberalnímu pojetí zákona a v domácí literatuře jsou její snahy označovány jako kontraregularizační, i když byl tento zákon stále velmi vstřícný vůči přistěhovalcům.

Následující rok v únoru se z toho důvodu uskutečnilo dodatečné regularizační řízení. O měsíc později pak došlo k dalšímu, již ne plošnému programu vztahujícímu se výhradně na Ekvádorce. „*Stalo se tak po „případu Lorca“, kdy v provincii Murcia přišlo při pracovní nehodě o život 12 nelegálně pracujících ekvádorských občanů. ...Následně byla uzavřena dohoda mezi*

⁷⁵ Ley Orgánica 14/2003, de 20 de noviembre, de Reforma de la Ley Orgánica 4/2000.

⁷⁶ GONZÁLES ENRÍQUEZ, Carmen. Spain. In TRIANDAFYLLIDOU, Anna; GROPAS, Ruby. *European Immigration : A Sourcebook (Hardcover)*. Aldershot, UK : Ashgate, 2007, s. 324.

⁷⁷ Ley Orgánica 8/2000, de 22 de diciembre, sobre los Derechos y Libertades de los Extranjeros en España y su Integración Social.

Španělskem a Ekvádorem, jehož občané se mohli vrátit do země svého původu a požádat o pracovní povolení přímo z rodné vlasti.“⁷⁸ Od roku 2001 se proměňuje skladba žadatelů o zregulizování pracovních povolení a s tím souvisejících povolení k pobytu. Nejvíce žadatelů do budoucna nebude z Maroka, ale buď z Ekvádoru, nebo z Rumunska. Přesto této dodatečné regularizace nevyužili pouze Ekvádorci, ale o zlegalizování pobytu požádalo hned několik stovek tisíc cizinců, přičemž úřady schválili téměř 235 000 žádostí.

Rok po přijetí organického zákona 4/2000 navíc „schválila vládní Lidová strana strana plán GRECO (Programa Global de Regulación y Coordinación de la Extranjería y la Inmigración), navržený pro rozmezí let 2001 až 2004, který se měl stát celonárodním nástrojem v řízení integrace přistěhovalců. Bohužel kvůli nedostatku finančních prostředků a neúspěchu vlády rozvinout obecná opatření zahrnutá v Programu, zůstal jen pouhým seznamem dobrých úmyslů.“⁷⁹ Posílení imigračního managementu by jistě prospělo španělské společnosti, avšak po finančním debaklu plánu GRECO se španělská vláda vrátila ke standardnějším procedurám ovlivňování imigrace, a to formou schválení organického zákona 11/2003⁸⁰, který vedle jiného cizincům garantoval ještě efektivnější sociální integraci. Na něj bylo navázáno již zmíněnou novelou 14/2003.

Podobný scénář jako v případě organického zákona o cizincích z roku 1985 se opakoval i nyní, kdy královským dekretem č. 2393/2004⁸¹ byla znovu konkretizována jednotlivá ustanovení organického zákona 4/2000. Zasadila se o to hlavně Španělská socialistická dělnická strana (PSOE – Partido Socialista Obrero Español), která tentokrát zvítězila ve volbách v březnu 2004 se 42,64 % s nárůstem o 5 % oproti dosavadní vládnoucí Lidové straně a okamžitě tak díky 164 poslancům realizovala svoji představu o podobě azylové a migrační politiky

⁷⁸ HOSNEDLOVÁ, Renáta – LUCENA PIQUERO, Delio. *Regularizace nelegální migrace ve Španělsku : vývoj, dopad a ohlas ze strany Evropské unie* [online]. In Migrace: o migraci ve střední a východní Evropě. Praha : Multikulturní centrum, 2007 [cit. 2010-01-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2064680>>.

⁷⁹ GONZÁLES ENRÍQUEZ, Carmen. Spain. In TRIANDAFYLLIDOU, Anna; GROPAS, Ruby. *European Immigration : A Sourcebook (Hardcover)*. Aldershot, UK : Ashgate, 2007, s. 324.

⁸⁰ *Ley Orgánica 11/2003, de 29 de septiembre, de medidas concretas en materia de seguridad ciudadana, violencia doméstica e integración social de los extranjeros.*

⁸¹ *Real Decreto 2393/2004, de 30 de diciembre, por el que se aprueba el Reglamento de la Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social.*

země. Následujícího roku se v souvislosti s přijetím královského dekretu začalo ve Španělsku hojně užívat místo termínu „regularizační proces“ spojení „normalizační proces“⁸². Tuto změnu zapříčinil další právní akt PRE/140/2005⁸³, jenž rozváděl oblast působnosti královského dekretu 2393/2004. Ten s sebou přinesl silnou vlnu emocí v podobě protestů cizinců, kteří se usilovně snažili obstarat si potřebné dokumenty k získání prodloužení původního pracovního povolení.

Posledním výrazným počinem třetí fáze je stejně jako u organického zákona 7/1985 schválení jakéhosi strategického či akčního plánu⁸⁴, který specifikoval, jakých cílových skupin se integrační programy ve Španělsku v budoucnu, především ve čtyřletém období od roku 2007 až 2010, dotknou.

1.3.4 Zhodnocení nárůstu imigrace

Jednoznačným plusem obratu migračního salda a přílivu imigrantů do Španělska byl ekonomický potenciál a obrovské lidské zdroje, které s sebou skupiny cizinců přinesly. Zvýšila se díky nim konkurence na pracovním trhu. Během nárůstu počtu imigrantů v posledních dvou desetiletích došlo k propracování a zlepšení systému azylu a ukotvení migrační politiky státu. Vyšší procento cizinců ve společnosti oproti očekávání nepřineslo ani tak sociální napětí a sociopatologické jevy jako spíše toleranci, kulturní mísení a obohacení obou skupin – Španělů i cizinců. Vlády podpořily také soukromý sektor a umožnily i cizincům vykonávat obchodní činnost. Přesto se však zdá, že klady ustupují do pozadí a negativa začínají převažovat. Ozývají se nejen stížnosti z řad sousedních a dalších evropských států, ale také zevnitř státu. Cizinci zneužívají sociální dávky a podporu v nezaměstnanosti. Uchylují se do ilegality, aby unikli před daněmi, a raději vystaví

⁸² Ve Španělsku se dříve více užíval pojem „normalizace“, jímž se rozumí opětovné získání krátkodobého povolení k pobytu. Jedná se především o studenty nebo cizince hledající azyl, kteří ale získali mimořádný nepřechodný status např. tím, že se v zemi buď oženili, nebo provdaly. Později „normalizaci“ nahradil jazykově přívětivější termín „regularizace“, který však není s výše uvedeným pojmem totožný. Rozdíl je také v tom, že oproti předchozím regularizacím je to zaměstnavatel a nikoli cizinec, kdo žádá o normalizaci legálního statusu svých zaměstnanců. Z toho vyplývá, že normalizace byla vázána spíše na pracovní migraci.

⁸³ *Orden PRE/140/2005, de 2 de febrero, por la que se desarrolla el procedimiento aplicable al proceso de normalización previsto en la disposición transitoria tercera del Real Decreto 2393/2004.*

⁸⁴ Pozn. Jednalo se o tzv. *Plan Estratégico de Ciudadanía e Integración*. Většinou je koncipován na pětileté období a shrnuje hlavní nástroje a program, jakým způsobem dosáhnout nejefektivnějšího začlenění cizinců do majoritní společnosti.

sebe i své blízké nebezpečí odhalení a následné repatriaci. Obrovský nárůst imigrace za poměrně krátké období činí společenské struktury ve Španělsku nečitelnými, a tím křehkými a zneužitelnými např. teroristy, i když s cizinci do země přichází i kulturní obohacení. Bez ohledu na tento fakt, roste také nespokojenost domácího obyvatelstva v souvislosti s celosvětovou hospodářskou krizí a stále rostoucí nezaměstnaností v zemi. Za první viníky zapeklité situace byli označeni právě španělští imigranti beroucí práci domácím.

2 Nezaměstnanost ve Španělsku

„Samotná existence nezaměstnanosti je vlastně přirozeným fenoménem a atributem svobodné společnosti, založené na tržním mechanismu a demokracii.“⁸⁵

Petr Mareš

Finanční krize, která otřásla USA v průběhu let 2008 a 2009, ovlivnila ekonomický vývoj také v ostatních částech světa, evropský kontinent nevyjímaje. Hospodářskou krizí byla postižena snad všechna odvětví průmyslu, zasaženy byly různé trhy a situaci nezlepšil ani propad měnových kurzů. Se závěrem první dekády 21. století dopady krize ještě zdaleka neodezněly. Důkazem je i krach dalších čtyř amerických bank v březnu 2010. *„Od počátku roku již přitom ohlásilo bankrot 41 bankovních ústavů, většinou menších regionálních a místních bank.“⁸⁶* Důsledky krize se v určitých segmentech trhu projevují s výrazným časovým zpožděním a není vyloučena ani opakovaná fáze recese v hospodářském cyklu. Typickým příkladem je především pracovní trh, kde se po hlavní vlně ekonomické krize projeví její vlivy daleko později a budou mít také dlouhého trvání, než zcela odezní. Z tohoto důvodu někteří ekonomové tvrdí, že krize v Evropě zdaleka nekončí a že je třeba stále hledat a implementovat nová opatření, jež by zmírnila její účinky a pomohla tak stabilizovat hospodářství i posílit ekonomiku celé EU.

Finanční, ekonomická a hospodářská krize a jejich důsledky na sebe berou v oblasti pracovního trhu podobu rychle rostoucí míry nezaměstnanosti. Právě proto fenomén nezaměstnanosti patří v současnosti k enormním problémům tržních ekonomik, v našem případě ekonomiky Španělska.

2.1 Definice a typologie nezaměstnanosti

Nezaměstnanost je jevem vyskytujícím se v tržním hospodářství, je rysem tržní ekonomiky a důležitou makroekonomickou kategorií. Jejím ukazatelem

⁸⁵ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. rozš. vyd. Praha : SLON, 2002, s. 10n.

⁸⁶ V USA zkrachovaly další čtyři banky, letos jich je 41. *Financninoviny.cz* [online]. 27.3.2010, [cit. 2010-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/257597-v-usa-zkrachovaly-dalsi-ctyri-banky-letos-jich-je-41/>>.

je míra nezaměstnanosti. Podle sociologa Petra Mareše „*nezaměstnanost není považována za vážný ekonomický ani sociální problém, pokud se nestává masovou.*“⁸⁷ Přesto se v ekonomické teorii setkáme i se zastánci tzv. keynesiánského přístupu, kteří nezaměstnanost vnímají jako zbytečné plýtvání se zdroji, nevyužívání pracovních sil, při němž se nevytváří dostatečná poptávka na trhu a kde chybí stimuly pro výrobu. Tím, podle nich, vznikají ekonomické propady. Zcela opačný názor prosazují neoklasici, pro něž nezaměstnanost představuje spíše prospěšný jev směřující k větší konkurenci i na trhu práce.

Sjednocení a jednotný přístup v hodnocení nezaměstnanosti přinesla až Rezoluce přijatá Mezinárodní organizací práce (ILO)⁸⁸ na světové konferenci v říjnu 1982. ILO definuje pojem nezaměstnanosti, neboť je používá při zpracovávání dat z různých zemí. Snaží se tak hodnotit, koho mezi nezaměstnané zařadit. Nezaměstnaného tedy označuje jako osobu, která v referenčním období neměla žádné zaměstnání, neodpracovala ani jednu hodinu za mzdu nebo odměnu a aktivně hledala práci, do níž by byla schopna nastoupit nejpozději do dvou týdnů.⁸⁹ Metodika používaná ILO je společná také všem členským zemím EU a postupuje podle ní také Eurostat. Pomocí ní je možno získat, oproti sledování počtu (i)migrantů, mezinárodně srovnatelné údaje. Nezaměstnanost pak měříme pomocí míry nezaměstnanosti, která vyjadřuje podíl nezaměstnaných, kteří chtějí pracovat k celkovému počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva⁹⁰.

Pro srozumitelnější pochopení a identifikaci nezaměstnanosti je nezbytné, abychom ji klasifikovali z několika různých hledisek, např. dobrovolnosti, příčin, délky trvání atd. Pro potřeby této práce se zaměříme na základní typy, které spadají do tří základních kategorií: (1) charakter nezaměstnanosti, (2) časové hledisko a (3) hledisko dobrovolnosti.

Nezaměstnanost dle charakteru může být „a) *frikční – lidé nemají zaměstnání v důsledku přestěhování nebo se chtějí zapojit do práce po delší*

⁸⁷ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. rozš. vyd. Praha : SLON, 2002, s. 12n.

⁸⁸ Oficiální název zní *International Labour Organization* (ILO).

⁸⁹ Srv. International Labour Organization. *Resolution Concerning Statistics of the Economically Active Population, Employment, Unemployment and Underemployment, adopted by the Thirteenth International Conference of Labour Statisticians (October 1982)*, čl. 10.

⁹⁰ Ekonomicky aktivním obyvatelstvem se rozumí celkový počet zaměstnaných, ale i nezaměstnaných, kteří chtějí pracovat.

*přestávce, mění životní styl apod.; b) strukturální – změni se struktura produkce v důsledku ekonomického růstu; c) cyklická – při hospodářském poklesu (v recesi) nemůže ekonomika zajistit zaměstnání pro všechny pracovní síly.*⁹¹ Často se vyskytuje také d) sezónní nezaměstnanost, která koresponduje s jednotlivými ročními obdobími, střídáním sezón a jsou pro ni typické výkyvy.

Z časového hlediska lze rozdělit nezaměstnanost na a) krátkodobou a b) dlouhodobou. V druhém případě se jedná o „*přetrvávající nezaměstnanost v individuálních případech, kdy jedinec nemůže získat nové zaměstnání a zůstává proto nezaměstnaným déle než jeden rok (někdy se dále vydělují osoby nezaměstnané déle než 2 roky). Je charakteristická pro určité sociální kategorie a vytváří specifické problémy jak pro nezaměstnané osoby (životní strategie), tak i pro společnost (nároky na sociální stát, nebezpečí vzniku „underclass“).*“⁹²

V posledním případě lze rozlišit a) dobrovolnou nezaměstnanost, charakterizovanou těmi, kteří práci hledají, ale pracovat nechtějí, a b) nedobrovolnou nezaměstnanost, která nastává ve chvíli, kdy občané pracovat chtějí, ale práci nemají. „*Odpovídá v podstatě cyklické nezaměstnanosti. Může být důsledkem stanovení vyšší minimální mzdy při mzdové regulaci, než odpovídá rovnováze na trhu práce.*“⁹³

K těmto třem hlavním kategoriím přistupují ještě další, u nichž sledujeme sociální skupiny či regiony. Zohledňujeme při nich různé aspekty, např. věk, resp. věkové skupiny (mladí versus staří, absolventi a lidé před důchodovým věkem), profese (útlumové zaměstnání, perspektivní profese), vzdělání a získanou kvalifikaci (základní versus vysokoškolské vzdělání, různé druhy rekvalifikačních kurzů a osvědčení), teritorium (velikost, ekonomická síla a atraktivita regionu).

Právě u mladší generace nebo u absolventů se nezaměstnanost projevuje o něco výrazněji. „*Zvláštní význam má nezaměstnanost mládeže, která vychází ze škol a učilišť. Pokud mladí lidé včas nezískají potřebné pracovní návyky*

⁹¹ FIALOVÁ, Helena. *Malý ekonomický výkladový slovník : Praktická příručka nejen pro studenty ekonomie*. 5. rozš. vyd. Praha : A plus, 1999, s. 108n.

⁹² MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. rozš. vyd. Praha : SLON, 2002, s. 156.

⁹³ FIALOVÁ, Helena. *Malý ekonomický výkladový slovník : Praktická příručka nejen pro studenty ekonomie*. 5. rozš. vyd. Praha : A plus, 1999, s. 108n.

a průpravu, vede to k postupující degradaci kvality práce jako výrobního faktoru. Čím později si totiž mladí lidé na pracovní návyky a disciplínu zvykají, tím jsou méně adaptabilní, a jak vykazují statistické průzkumy v západních zemích, tím hůře jsou zaměstnatelní.“⁹⁴

2.2 Aktuální stav nezaměstnanosti ve Španělsku

Španělsko v posledních několika letech čelí stále se zrychlujícímu tempu nárůstu nezaměstnanosti, která se v současné době stala masovou. Vláda ve svém programu klade důraz hlavně na problematiku nezaměstnanosti a roli sociálních systémů i automatických stabilizátorů v podpoře občanů během krize. Několikakilometrové fronty žadatelů o práci před španělskými úřady práce⁹⁵ však nepotřebují delší komentář. Země se dostala do nelehké situace, kterou navíc umocnil i zásah světové ekonomické krize. Její důsledky se projevily v hodnotách, jež překročily všechna očekávání a výrazně přesáhly i průměr EU. V této situaci však není země poprvé. Podle výsledků Eurostatu z roku 1993, které uvádějí procentuální míru nezaměstnanosti v EU15 tak, jak vypadala v březnu 1993 (viz tabulka 10 v příloze 10) je zřejmé, že hodnota míry nezaměstnanosti ve Španělsku překročila nejen průměr EU15, ale předčila svými 20,9 % všechny ostatní země bývalé evropské patnáctky. Španělské království ve sledovaném období následovaly pouze Irsko s 18,4 % a Finsko se 13,1 %. Nejmenší podíl zaznamenalo Švédsko, jehož míra nezaměstnanosti vykazovala hodnotu 4,8 %.

Srovnáme-li údaje z předchozího roku, zjistíme, že nezaměstnanost ve Španělsku začíná být velkým problémem nejen pro samotnou zemi, ale má vliv i na EU. „S tím, jak se španělská ekonomika propadá stále hlouběji do recese, snaží se ministerský předseda José Luis Rodríguez Zapatero zastavit prudký nárůst míry nezaměstnanosti. Mezi prvními postiženými je španělská imigrační politika.“⁹⁶ Vývoj, který zaznamenává pravidelná statistika Eurostatu, ukazuje, jak oproti minulému roku vzrostla v průměru míra nezaměstnanosti. Ve srovnání se situací

⁹⁴ SOJKA, Milan, KONEČNÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*. Praha : Libri, 1996, s. 82.

⁹⁵ Špan. Oficina de empleo.

⁹⁶ SOEREN, Kern. Immigration Policy a Casualty of Unemployment in Spain. *World Politics Review* [online]. 13.5.2009, [cit. 2010-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.worldpoliticsreview.com/article.aspx?id=3750>>.

na pracovním trhu v jednotlivých měsících vidíme, že již nejde o sezónní záležitost, ale o prohlubující se krizi, která se pomalu ale jistě začíná projevovat také na jiných trzích. Podle ČTK „*míra nezaměstnanosti v EU dál láme rekordy. V červnu 2009 vzrostla na 8,9 % z květnových 8,8 %. Ještě horší situace panuje v zemích platících eurem. Nezaměstnanost se v eurozóně vyšplhala na 9,4 z květnových 9,3 %, což je vůbec nejvyšší hodnota za deset let existence společné měny. Podle analytiků míra nezaměstnanosti dále poroste, byť mírnějším tempem. Nejhorší situace na trhu práce je podle statistik ve Španělsku a v Pobaltí.*“⁹⁷ V srpnu 2008 se nezaměstnanost ve Španělsku pohybovala okolo 11,8 %. Její strmý vzrůst, který trvá již několik měsíců, se nezastavil ani dnes, kdy poslední údaj z února 2010 ukázal hodnotu 19 %. V prosinci 2009 se ocitly bez práce bezmála 4 miliony lidí, z toho přes dva miliony mužů. Tíživou situaci ve Španělsku vystihuje tabulka 11 s údaji Eurostatu, která se nachází v příloze 11. Je na ní dobře zřetelný vývoj míry nezaměstnanosti v členských státech EU v období od srpna 2008 do února 2010, tedy za posledních 19 měsíců. V rámci EU bojuje s vysokou mírou nezaměstnanosti, postupující o něco rychlejším tempem, jenom Lotyšsko, které se svými 21,7 % v únoru 2010 dosáhlo historického maxima. Také Slovensko je ohroženo masovou nezaměstnaností, neboť se přiblížilo 15% hranici. Pokud jde o sousední zemi Španělska Portugalsko, jeho míra nezaměstnanosti se zvyšuje jen pozvolna a v současnosti přesáhla 10 %. Zdá se však, že země vzdoruje ekonomickým tlakům statečně a snaží se držet tohoto trendu. Španělsko je v celém jihoevropském regionu postiženo nezaměstnaností nejvíce ze všech zemí. Ani Řecko, které se v současnosti potýká s hlubokou hospodářskou recesí, nedosahuje do poloviny hodnot míry nezaměstnanosti jako Španělské království a jen mírně převyšuje průměr evropské sedmadvacítky. Španělsko v rámci EU drží rozpačité prvenství v počtu nezaměstnaných. V porovnání s průměrem EU je země na konci sledovaného období již na dvojnásobných hodnotách. Postupné rozevírání pomyslných nůžek se sice od května a června 2009 zpomaluje, ve skutečnosti však není zřetelné žádné výrazné zlepšení situace. Daleko lépe tento stav vystihuje graf 2 v příloze 12, kde je zobrazen procentuální vývoj nezaměstnanosti v členských státech EU v období od srpna 2008 do února 2010. Je na něm patrná stále rostoucí

⁹⁷ ČTK. ČTK24 [online]. 31. 7. 2009 [cit. 2010-05-03]. Nezaměstnanost v EU dál láme rekordy, v červnu stoupla na 8,9 procenta. Dostupné z WWW: <<http://www.ct24.cz/ekonomika/62507-nezamestnanost-v-eu-dal-lame-rekordy-v-cervnu-stoupla-na-8-9-procenta/>>.

míra nezaměstnanosti jak ve Španělsku, tak také v EU27, přesto se její vývoj od druhého pololetí loňského roku výrazně zpomalil.

Ekonomika Španělska se dostává do červených čísel a její oživení ekonomové v brzké době neočekávají. I když plíživé zotavování evropské ekonomiky je patrné např. ve zpomalení až stop stavu růstu nezaměstnanosti, nelze ještě zdaleka hovořit o jejím kompletním uzdravení. Proto členské státy apelují na předsednickou zemi, aby připravila krizový plán, nějaké rozhodnutí, či exit strategy, jak vyvést zemi a vlastně celou postiženou EU a eurozónu ze složité ekonomické spirály a nastartovat nový starting point ekonomické prosperity. Na zasedání jedné z úrovní Rady EU – Coreperu II, které se uskutečnilo ve dnech 3. a 4. prosince 2009, José Manuel Durao Barroso, předseda Evropské komise, prohlásil, že bude třeba zasáhnout proti ekonomické krizi a „*vypracovat dokument EU 2020. EU totiž stále ještě trpí následky finanční a ekonomické krize, poslední údaje Eurostatu potvrzují optimistické údaje u exportu, nezlepšily se však ukazatele investic a nezvyšuje se spotřeba. Nezaměstnanost se zatím stále zvyšuje. Dalšími problémy jsou například stárnutí populace a energetická bezpečnost. EU 2020 má přinést střednědobou, ale též dlouhodobou vizi dalšího vývoje.*“⁹⁸ Apel nejvyššího komisaře na evropské státy byl sice důrazný, ale doposud nestačil. Řešení se na zmiňované problémy daří nacházet jen velmi obtížně, i když strategie EU 2020 již nabrala podobu prvotního návrhu.

2.2.1 Příčiny nezaměstnanosti ve Španělsku

Pracovních příležitostí rychle ubývá a nezaměstnanost nezadržitelně stoupá. V porovnání se zeměmi EU se Španělsko v míře nezaměstnanosti za poslední dva roky dostalo na absolutní maximum. Co způsobilo tento nárůst v tak krátkém časovém úseku?

Aberace Španělska poukázala na fakt, že „*jak zaměstnanci propouštějí své pracovníky rekordním tempem, tak se míra nezaměstnanosti v zemi za rok 2009 téměř zdvojnásobila na 17,4 %, a je proto jednou z nejvyšších EU. Více než 4 miliony Španělů jsou nyní bez práce a očekává se, že toto číslo v roce 2010 dosáhne 5 milionů. Nyní již milión Španělů nemá žádný zdroj příjmů a dávky*

⁹⁸ Záznam ze zasedání CRP II ve dnech 3. a 4.12.2009. Brusel : Stálé zastoupení České republiky, 7.12.2009, s. 17.

v nezaměstnanosti, které je možno pobírat maximálně dva roky, bude nutno v nejbližší době zajistit pro další milión lidí.“⁹⁹ Přesnější údaje hovoří o tom, že v průběhu roku 2009 dosáhla míra nezaměstnanosti na 17,92 % a bez práce se ocitlo na 4,13 milionu lidí.¹⁰⁰ Podle statistické odchylky je jisté, že skutečná míra nezaměstnanosti je asi o 1 % vyšší, než je oficiálně uváděno. S tím vším bude muset španělská vláda, potažmo celé evropské uskupení, do budoucna počítat a připravit se na možné sociální nepokoje, které tento stav jistě dříve nebo později vyvolá.

Podle průzkumů Eurobarometru z podzimu 2009 vyplývá, že více než polovina Španělů, celkem 62 % z nich, si myslí, že ty nejhorší dopady recese na zaměstnanost v jejich zemi teprve čekají, i když 34 % obyvatel se ztotožňuje s tvrzením analytiků, že vliv hospodářské krize na trh práce již dosáhl svého vrcholu a domácí hospodářství se postupně začne oživovat. Hlavní prioritou je pro 74 % dotázaných tedy zotavení ekonomiky, 55 % obyvatel považuje za prioritu ekonomickou situaci země a 12 % boj s terorismem.¹⁰¹

Na příkladu Španělska je evidentní, jak hluboce se ekonomická krize projevila na nezaměstnanosti v zemi a jak by se nepříznivá situace mohla vyvíjet také v jiných členských státech evropského integračního uskupení. V tamějším vývoji zaměstnanosti můžeme pomocí statistických údajů snadno vysledovat její průběh. Před počátkem krize počet nezaměstnaných ve Španělsku po několik měsíců klesal. V některých obdobích tzv. sezónní nezaměstnanosti, např. ke konci léta, kdy se absolventi ucházejí o práci, počet opět narůstal a v zimním období byl nejvyšší. Ačkoli mnozí očekávali, že se opět jedná pouze o sezónní záležitost, bylo zřejmé, že se čísla v roce 2010 budou zvyšovat. Oproti lednu roku 2008 stoupla nezaměstnanost již na více než dvojnásobek hodnot. „*Dramatičnost situace vynikne zejména ve srovnání se zeměmi eurozóny, v níž se nezaměstnanost v červenci 2009 pohybovala okolo 9,5 %, tedy o jedno procento víc než v předchozím roce. Ani to by*

⁹⁹ SOEREN, Kern. Immigration Policy a Casualty of Unemployment in Spain. *World Politics Review* [online]. 13.5.2009, [cit. 2010-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.worldpoliticsreview.com/article.aspx?id=3750>>.

¹⁰⁰ *Finanzas.com* [online]. 24.7.2009 [cit. 2010-04-25]. El paro alcanza los 4,13 millones, el 17,9% de la población, pese al Plan E. Dostupné z WWW: <http://www.finanzas.com/noticias/economia/2009-07-24/186937_paro-alcanza-413-millones-179.html>.

¹⁰¹ *EUROBAROMETER 72 : PUBLIC OPINION IN THE EUROPEAN UNION* [online]. 2009 [cit. 2010-04-11]. NATIONAL REPORT EXECUTIVE SUMMARY SPAIN. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_es_en_exec.pdf>.

nesvědčilo o ústupu krize. V absolutních číslech je to 15 milionů osob bez práce. Celkově ve všech zemích Unie, to jest i v těch mimo eurozónu, kam patří i Česko, je celkem téměř 22 milionů nezaměstnaných.¹⁰² Španělsko musí zajistit pro své občany, kteří byli stíženi nezaměstnaností, potřebnou podporu, a to formou podpory ve výši 420 euro, aby stačila alespoň zčásti pokrýt ty nejdůležitější náklady na živobytí v mezidobí, kdy pracovník již nemá nárok na odstupné a nové zaměstnání ještě nenašel. „Má to řadu podmínek, jako například nemůže tuto podporu získat člověk mezi 35 a 45 lety, pokud není ženatý nebo neživí nejméně jedno dítě. I tak je to velká zátěž pro státní pokladnu.“¹⁰³ Ve srovnání s minimální podporou v nezaměstnanosti činí minimální mzda ve Španělsku k 1. lednu 2010 633,33 euro za měsíc, což znamená 21,11 euro za den.¹⁰⁴ Nezaměstnanost i přes to představuje pro stát značné finanční břemeno. Při sestavování státního rozpočtu se musí vyčlenit prostředky ve výši asi 1,7 miliardy euro. Pro rozpočet Španělska, je to obrovská zátěž, neboť jak již bylo uvedeno, schodek státního rozpočtu země dosahuje ohromných 11,2 %. Je to tedy vedle stále rostoucího počtu imigrantů a zvyšující se míry nezaměstnanosti předzvěst ještě tvrdšího ekonomického pádu?

2.2.2 Nezaměstnanost v sektorech národního hospodářství

Skokový nárůst nezaměstnanosti ve všech sektorech lze velmi dobře pozorovat na grafu 3 v příloze 14, kde cyklus od roku 2008 přestal kopírovat pravidelný interval a strmě vzrostl až na současné hodnoty. Nejvíce se tato změna projevila v sektoru služeb a ve stavebnictví, tedy v sekundéru. Na první pohled nezřetelné zvýšení počtu nezaměstnaných je ovšem také v odvětvích zemědělství a lesnictví, které jsou na grafu zaneseny zelenou barvou. Nejzajímavější je křivka celkové nezaměstnanosti ve Španělsku, která přehledně zobrazuje exponenciální vývoj pokračující i v roce 2010. Dokazuje totiž, že tyto radikální změny jsou odvozené od finanční krize, která se zpětně promítla např. na počtu nezaměstnaných v zemi.

¹⁰² WICHŠ, Karel. *Nezaměstnanost ve Španělsku* [online]. Praha : Česká rozhlas 6, 2009 [cit. 209-11-11]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/628793?hodnoceni=5>.

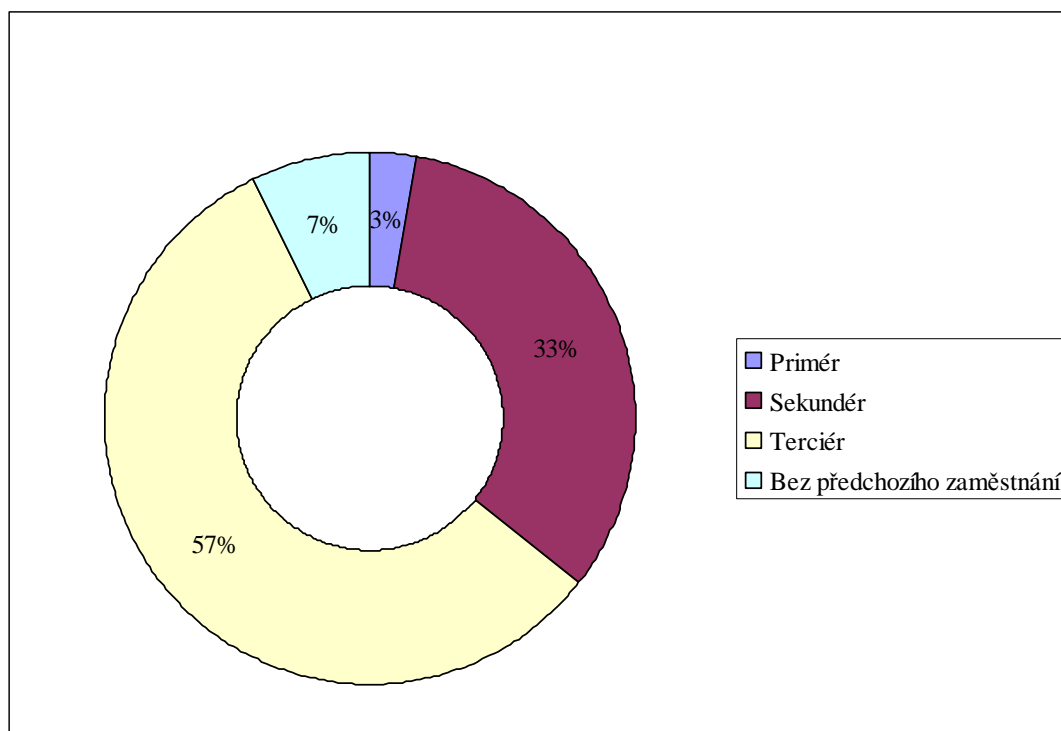
¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ *Real Decreto 2030/2009, de 30 de diciembre, por el que se fija el Salario Mínimo Interprofesional para 2010.*

Vývoj počtu nezaměstnaných v jednotlivých sektorech národního hospodářství v posledních čtvrtletích let 2007, 2008 a 2009 ukazuje graf 4 v příloze 15. Postupný nárůst je patrný ve všech sektorech, nejvíce potom ve službách, kde v průměru za poslední čtvrtletí roku 2009 přišlo o práci asi 2 300 000 lidí. Naopak k nejmenšímu nárůstu došlo v zemědělství, tedy v priméru, kde oproti 4. čtvrtletí roku 2007 přišlo o práci ve stejném období roku 2009 téměř 40 000 lidí.

Míru nezaměstnanosti obyvatel Španělska v těchto sektorech národního hospodářství z prosince 2009 ukazuje následující graf:

Graf 5: Nezaměstnanost v sektorech národního hospodářství, Španělsko, 12/2009

Zdroj: Ministerio de Trabajo e Inmigración

Nejpostiženějším sektorem je terciér s 57 % z celkového počtu nezaměstnaných, což v absolutních číslech znamená dva a čtvrt milionu nezaměstnaných ve službách. Naopak odvětví priméru vykázala hodnotu pouhých 3 %. Sekundér představuje 33 %, konkrétně v silném odvětví – ve stavebnictví – přišlo o práci již téměř 800 000 lidí a v průmyslu přes půl milionu. Statistika

zahrnuje také lidi, kteří opakovaně zůstali bez práce a jejichž procentuální zastoupení mezi nezaměstnanými dorovnáává koláč.

Vliv hospodářské krize se na španělském trhu práce projevuje na několika statistických ukazatelích. Jedním z nich je také zvýšení nebo snížení mezd. A v jednotlivých sektorech národního hospodářství existují výrazné rozdíly v jejich výši.

Vývoj nezaměstnanosti v sektorech národního hospodářství v období od roku 2000 do 2009, jak je uvádí tabulka 12 v příloze 13, v podstatě kopíruje křivku celkové nezaměstnanosti, i když určité rozdíly je přece jen možné postihnout. V některých ročních obdobích se totiž přelévá nezaměstnanost z jednoho odvětví do druhého. Nejlépe je tato tzv. sezónní nezaměstnanost patrná právě v priméru, např. v období březen až květen 2008. V té době totiž oproti předchozímu období výrazně poklesla nezaměstnanost v zemědělství, kdy v únoru 2008 činila 84 000 nezaměstnaných, o měsíc později se snížila o cca 9 000 lidí, avšak skokově vzrostla ve stavebnictví z únorových 305 000 na březnových 317 000 nezaměstnaných. I přes existenci sezónních prací je zřejmé, že trend zvyšování nezaměstnanosti ve Španělsku stále pokračuje.

2.2.3 Budoucí vývoj nezaměstnanosti ve Španělsku

Jak dlouho se tato vysoká úroveň nezaměstnanosti v zemi udrží a poroste i nadále? Jak se španělská společnost vyrovnává s růstem nezaměstnanosti, která již dosahuje téměř neúnosné míry také pro ostatní Evropu a jaké problémy v této souvislosti řeší domácí vláda? Jak velké úsilí bude ještě muset vynaložit, aby se s tímto problémem vyrovnala? Je jisté, že ekonomika Španělska se ani v následujících měsících nezotaví. Jak mohutně byl ovlivněn vývoj nezaměstnanosti ve Španělsku celosvětovou finanční krizí, ukazuje graf 3 v příloze 14. Od roku 2008, kdy krize udeřila poprvé, je zřetelný obrovský nárůst počtu nezaměstnaných, který dál strmě rostl i v následujícím roce. Analytici skutečně předpovídají mnohem střídmější, přesto stále rostoucí vývoj nezaměstnanosti také v průběhu roku 2010.

Situace se stala vysoce aktuální a španělská vláda se snaží všemi prostředky zmírnit počty nezaměstnaných. Tyto pokusy se však neobejdou bez radikálních zásahů státu do ekonomiky. Po volbách v roce 2008 nově sestavená

socialistická „španělská vláda přímo intervenovala na podzim téhož roku, aby oživila ekonomiku a podpořila zaměstnanost. Na konci listopadu tedy schválila nový zákon, v němž vyčlenila 11 miliard euro. Z toho 8 miliard euro šlo přímo do veřejných investičních prostředků do obcí a financují se z nich nové výstavby (vytváření infrastruktury, obnova městských částí atd.) a zbylé 3 miliardy euro byly rozděleny do různých sektorů (800 milionů do automobilového průmyslu, 400 milionů na obnovu policejních stanic, 120 milionů na obnovu bydlení apod.). Tento plán měl také podpořit vytvoření 300 000 nových pracovních míst.“¹⁰⁵ Dnes je zřejmé, že ani tento počín španělské vlády není s to zahojit tak velkou ránu čítající již přes 4 000 000 registrovaných nezaměstnaných v zemi.

Trend se negativně dotkl především mužské populace. „Nezaměstnanost si ve Španělsku však nejvíce obětí vybírá mezi mladými lidmi. V prvním čtvrtletí letošního roku dosáhla nezaměstnanost lidí mladších 25 let 40,93 %. Nejhuře je postižena skupina ve věku 16 až 19 let, kde je 59,79 % mladých bez práce.“¹⁰⁶ Právě zde je kámen úrazu, neboť se dotýká té nejohroženější skupiny obyvatelstva. Mladí lidé by si měli pěstovat pracovní návyky, čerpat první pracovní zkušenosti, prohlubovat je a získávat potřebné kontakty, aby se na trhu práce dále udrželi. Budování kariéry, které je znemožněno hned na samém začátku, může být v budoucnu příčinou celé řady sociopatologických jevů a s nimi spojených komplikací v pozdějších obdobích života, nehledě na další generace. Stát mladým lidem i přes veškerou snahu nedokáže nabídnout nic lepšího než malou finanční podporu v nezaměstnanosti a příslib lepších časů. Právě na tuto sociální skupinu se zaměřuje také hodnotící zpráva OECD z roku 2009 týkající se Španělska. Ta doporučuje „zlepšit pracovní příležitosti pro mladé lidi, přistěhovalce, nekvalifikované a sezónní pracovníky. Tyto skupiny jsou na pracovním trhu v nevýhodě, a proto nesou velké zatížení rostoucí nezaměstnanosti...Jedním z důvodů, proč tomu tak je, je nepřiměřený počet lidí zaměstnaných na dobu

¹⁰⁵ PAJARES, Miguel. *Inmigración y mercado de trabajo. Informe 2009 : Documentos del observatorio permanente de la inmigración*. Madrid : Gobierno de España, Ministerio de Trabajo e Inmigración, 2009, s. 17.

Srv. PALOMERA, Esther L. *La razon.es* [online]. 28.11.2008 [cit. 2010-04-18]. Zapatero habilita otros 11 000 millones para frenar la crisis. Dostupné z WWW: <<http://www.larazon.es/noticia/zapatero-habilita-otros-11-000-millones-para-frenar-la-crisis>>.

¹⁰⁶ *E15.cz* [online]. 27.4.2010 [cit. 2010-05-03]. Nezaměstnanost ve Španělsku překročila 20 procent. Dostupné z WWW: <<http://www.e15.cz/zahranicni/ekonomika/nezamestnanost-ve-spanelsku-prekrocila-20-procent>>.

určitou. Součástí navrhované reformy v rámci kolektivního vyjednávání je tedy zavedení jednotné pracovní smlouvy garantující zaměstnanci stálou práci. Firmám by to umožnilo prodloužit zkušební dobu a byly by více motivovány k přijímání mladých a nezkušených pracovníků do stálého zaměstnání.¹⁰⁷ Měl by se tak snížit určitý dualismus na trhu práce. Studie dále nevidí oslabenou španělskou ekonomiku jenom černobíle, ale spatřuje v této fázi vývoje obrovský potenciál k budoucímu zotavení. Všímá si spíše kladů a snaží se svými doporučeními pomoci vládě aktivně a vytrvale čelit krizi i v tak nezáviděníhodné pozici, v jaké se nachází.

Mnozí se avíza o oživení ekonomiky sice slibují kulminaci nezaměstnanosti v letošním roce těsně nad 21% hranicí, což v absolutních číslech představuje téměř 5 000 000 nezaměstnaných, je třeba však brát tyto predikce spíše jako nevyslovená přání a iluze, neboť existuje reálná možnost, že nezaměstnanost prolomí v roce 2010 psychologickou 22% hranici. S tímto tvrzením přicházejí např. ekonomičtí analytici a poradci americké banky Citigroup a dokládají ho i graficky (viz příloha 16). Podle jejich názoru nelze počítat se zastavením tohoto rostoucího trendu, protože „Španělsko dosáhne zotavení daleko později, než tomu bude kdekoli jinde v Evropě vzhledem k rozsahu snižování zadluženosti, kterému země čelí. Z tohoto důvodu existuje oprávněná možnost, že nezaměstnanost poroste i po odvolání účinků daňových opatření přijatých vládou. Společnost na druhou stranu připouští, že úbytek pracovních míst se na jaře letošního roku zpomalí. Nejvíce se to projeví ve stavebnictví, kde se tak promítnou opatření v podobě státní podpory. Analytici dále uvádějí, že zlepšení bude svým charakterem spíše cyklické než strukturální.“¹⁰⁸ Nastartování ekonomiky se v nejlepším případě očekává napřesrok. OECD vybízí Španělsko k dalším opatřením, a to nejenom ve formě finančních injekcí. „Země by měla klást větší důraz na aktivaci nezaměstnaných. Měla by jim nabídnout větší podporu a na oplátku požadovat účast na aktivačních programech, zvláště po dlouhém období hledání zaměstnání. Důležitá je podpora podniků a pracovníků, aby dokázali co nejlépe využít dílčí výhody systému v nezaměstnanosti. Raději by podniky měly zkrátit pracovní dobu

¹⁰⁷ OECD Perspectives: Spain Policies for a sustainable recovery. Paris : Glowimages/Gettyimages, 2009, s. 4. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/45/46/44686629.pdf>>.

¹⁰⁸ JIMÉNEZ, José. Finanzas.com [online]. 24.7.2009 [cit. 2010-04-25]. Brotes negros: Citigroup pronostica que el paro llegará hasta el 22% en 2010. Dostupné z WWW: <http://www.finanzas.com/noticias/empleo/2009-07-24/187038_brotes-negros-citigroup-pronostica-paro.html>.

než se uchýlit k propouštění. Posílí se tím vazba mezi zaměstnanci a zaměstnavateli a sníží se riziko ztráty vyškoleného lidského kapitálu. Zlepšit služby ve prospěch nižších příjmových skupin obyvatelstva, zejména závislých rodin, aby se zabránilo nepříznivým důsledkům zhoršení jejich ekonomické situace.“¹⁰⁹ Apel OECD je vstřícný a realistický, pro španělskou socialistickou vládu ale představuje silné sousto. Útěchou jí mohou být její předchozí preventivní kroky, např. různé formy daňových opatření, přijímání úsporných balíčků, investování do vytváření nových pracovních míst atd. To ale nestačí. Jak je vidno, nezaměstnanost si na trhu vybírá své oběti mezi těmi nejslabšími, tedy nejrizikovějšími skupinami. A netýká se to pouze mladých lidí nebo čerstvých absolventů. Postiženy jsou rodiny, matky s dětmi, lidé před důchodem nebo přistěhovalci.

2.3 Španělsko v EU

V moderních dějinách Španělska hrají dvě události klíčovou roli. Tu první představuje konec Francova režimu a nastolení parlamentní konstituční monarchie, druhou vstup do ES. Společným jmenovatelem těchto dvou pomyslných předělů a historických milníků je náročný a dlouhodobý proces restrukturalizace státního aparátu a adaptace jeho orgánů na zcela nové podmínky. V obou případech bylo nutné najít zdroje zásadních aktivit pro existenci a chod státu a nespolehat se pouze na zachování kontinuity vývoje.

Vstup do ES přesto nebyl tak radikálním zlomem, jak tomu bylo v roce 1975. Poslední léta Francovy vlády se navíc nesla ve znamení ropné krize¹¹⁰. Ekonomickou situaci země poté poznamenala také vnitropolitická situace vedoucí až ke změně režimu. „V roce 1975 Španělsko prodělalo vnitropolitickou krizi, jež vyvrcholila sérií poprav politických odpůrců. Na to ES reagovalo zablokováním veškerých negociací. V listopadu ale generál Franco zemřel a zemi se otevřely možnosti jiného vývoje. ...V ekonomické sféře nastalo období transformace

¹⁰⁹ OECD Perspectives: Spain Policies for a sustainable recovery. Paris : Glowimages/Gettyimages, 2009, s. 4. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/45/46/44686629.pdf>>.

¹¹⁰ Pozn. Ropná krize vznikla v důsledku ropného šoku na Blízkém východě a trvala zhruba mezi lety 1973 až 1975.

*postavené na liberalizaci a restrukturalizaci.*¹¹¹ Na nová jednání s ES bylo navázáno až po uklidnění situace v zemi a odeznění emocionální vlny ve společnosti. Pak teprve se Španělsko mohlo znovu začít připravovat na přijetí do ekonomického integračního uskupení, k němuž fakticky došlo až o více než deset let později.

2.3.1 Sociálně ekonomická situace ve Španělsku po vstupu do ES

Španělsko žádalo o členství v ES hned dvakrát. Svoji první přihlášku podalo na začátku 60. let, přesněji již 9. února 1962, avšak kvůli neochotě ostatních států došlo k odmítnutí všech nových členů. Přesto *„však byla 29. června 1970 se Španělskem podepsána preferenční obchodní dohoda se Společným trhem, která umožnila postupné začlenění španělské ekonomiky do ekonomiky komunitární.“*¹¹² Další kolo přístupových jednání se Španělsku podařilo prolomit až po kladném přijetí jeho v pořadí už druhé přihlášky, kterou podalo dne 26. července 1977. Jeho vstup a samotná přístupová jednání však zdaleka neprobíhala bez komplikací. Lví podíl na neustálých průtazích v procesu integrace dvou pyrenejských zemí do Společenství měla Francie a Itálie, jejichž výhrady směřovaly hlavně na adresu ekonomické stability, celkové připravenosti a politické vyspělosti země. Tyto sousední státy vznesly také řadu námitek týkajících se *„nárůstu zemědělské produkce a rozšíření nezaměstnanosti. Další těžká vyjednávání se očekávala v oblasti rybolovné politiky, především pak velikost španělského rybářského loďstva.“*¹¹³ Opomenuta nezůstala ani levná pracovní síla v podobě nového přílivu imigrantů, která by mohla vážně ohrozit pracovní trhy sousedních zemí. Série ústupků ze strany nové země byla sice dlouhá, ale také Španělsko si vymínilo přechodné období v oblasti celní unie, monopolů a služeb.

Ačkoli jsou 80. léta 20. století v krátké historii EU považována za tzv. sklerotická, neboť tehdy nedocházelo k výraznějšímu prohlubování vzájemné spolupráce, byly v polovině 80. let konečně podepsány dohody

¹¹¹ KUČEROVÁ, Irah. *Institut pro evropskou politiku EUROPEUM* [online]. 11.6.2002 [cit. 2010-04-06]. Španělská cesta do Evropy. Dostupné z WWW: <http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=511>.

¹¹² *Španělsko : Španělsko v Evropské unii Policy* [online]. Praha : Euroskop.cz, 2010 [cit. 2009-10-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.euroskop.cz/557/sekce/spanelsko-v-evropske-unii/>>.

¹¹³ Tamtéž.

o přistoupení. Španělsko se s nadcházejícím rokem, v červnu 1985, stalo i bez lidového hlasování po Německu, Francii, Velké Británii a Itálii pátou nejlidnatější zemí EU, jak dokládá demografický vývoj v evropských zemích v období od roku 1999 do 2010 v tabulce 13 v příloze 17. Toto se později patřičně promítlo také v počtu jeho reprezentantů v Evropském parlamentu (EP). Tabulka 14 v příloze 18 deklaruje, že Španělsko v EP reprezentuje zhruba 54 poslanců. Nejméně, tedy 50 poslanci, disponuje Španělské království v současnosti, neboť minulý rok po volbách do EP se postupovalo při rozdělování počtu křesel v EP dle Smlouvy z Nice. Lisabonská smlouva, která nově upravuje počty zastoupení reprezentantů jednotlivých zemí v EP vstoupila v platnost až několik měsíců poté. Po volbách v roce 2014 bude mít Španělsko opět svých 54 poslanců.

Dnes mají tyto země po volbách do EP v roce 2009 souhrnně 365 poslaneckých míst z celkových 736. Tento stav se nezměnil ani dnes, kdy se počet obyvatel v zemi zvýšil z téměř 40 milionů v roce 1999 na cca 46 milionů v roce 2010. Ačkoli Španělsko přišlo kvůli pozdnímu schválení Lisabonské smlouvy, kdy volby musely proběhnout ještě podle stávající smlouvy z Nice, o 4 mandáty, stále je se svými 50 poslanci obrem na evropské politické scéně. Za zmínku stojí to, že volby do EP v roce 2009 vyhrála domácí opoziční Lidová strana (PP – Partido Popular) se 42,23 %, což představuje 23 mandátů. Vítězná Španělská dělnická socialistická strana (PSOE – Partido Socialista Obrero Español) ze španělských voleb v roce 2008 skončila druhá s 21 mandáty. Do EP se probíjeli ještě dva zástupci CEU (Koalice pro Evropu) a dva zástupci ze Sjedenocené levice a po jednom zástupci mají Jednota pokroku a demokracie (UPyD) a EDP (Evropa národů a Zelení).¹¹⁴

Třetí vlnou rozšíření stávající členové společně se Španělskem a Portugalskem utvořily Společenství dvanácti¹¹⁵, a to s účinností od 1. ledna 1986. *„Od okamžiku, kdy Evropa Španělsko přijala do své „náruče“, vtrhl do španělské ekonomiky zahraniční kapitál, podpořil vysokou míru růstu a stal se podkladem pro tvrzení o španělském zázraku. Politika socialistů, která usilovala o snížení*

¹¹⁴ České noviny.cz : Zpravodajský server ČTK [online]. 8.6.2009 [cit. 2010-05-05]. Španělsko: Výsledky voleb do Evropského parlamentu. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskenoviny.cz/eu/parlament/zpravy/spanelsko-vysledky-voleb-do-evropskeho-parlamentu/381152>>.

¹¹⁵ Angl. the Community of Twelve.

*mimořádně vysoké nezaměstnanosti, poněkud zmírňované poměrně významnou skrytou ekonomikou, se soustředila na boj proti inflaci.*¹¹⁶ Byl to právě růst cen, který poznamenal a zpomalil příští vývoj, nicméně zásluhou snížení cen černého zlata a následnému pádu amerického dolaru došlo ke zlepšení situace na světových trzích, a tím také k uvolnění ekonomických tlaků na domácích španělských trzích.

2.3.2 Postavení Španělska v ekonomice EU

Se členstvím Španělska v ES souvisel nejenom přelom politický, ale také hospodářský. *„Koncem roku 1990 začalo být zřejmé, že se vidina všeobecného bohatství ztrácí a španělské hospodářství kráčí po trnitých cestách recese. Celostátní prognóza, předpokládající nástup krize v neklidném roce 1992, se nemýlila. Když pominul lesk Světové výstavy v Seville a Olympijských her v Barceloně, celková bilance země tento stav jenom potvrdila. O rok později nezůstalo po nedávném nadšení ani stopy a protipólem evropského snu, bohužel velmi hmatatelným a reálným, se staly tři miliony nezaměstnaných.*¹¹⁷

Naplněním přístupových kritérií a svým členstvím se Španělsko napříště zavázalo nejen k dodržování jednotných pravidel. Španělská legislativa je konformní s unijním *acquis*, byť země neratifikovala některé relevantní mezinárodně právní instrumenty. Přesto získalo také určitá práva a výhody např. ve formě čerpání prostředků ze společných evropských strukturálních fondů, které pokryly další investice. Španělská ekonomika zdaleka nepatřila, a ani dnes nepatří, mezi ty nejvyspělejší na kontinentě, avšak pomocí efektivního využívání fondů se jí podařilo *„vydatně přispět k rozvoji, transformaci a ekonomickému růstu především na začátku španělského členství. Od roku 1987 obdrželo Španělsko ročně prostředky (netto) v ekvivalentu 0,8 % HDP. Byly využity především na zlepšování infrastruktury a snižování nezaměstnanosti. V období od 2007 do 2013 bylo Španělsku alokováno 35,217 miliard euro.*¹¹⁸ Možná také z tohoto důvodu Španělé vnímají své členství v Unii poměrně pozitivně. Údaje, které na podzim roku 2009 zveřejnila evropská agentura pro výzkum veřejného mínění Eurobarometr, svědčí

¹¹⁶ UBIETO ARETA, Antonio et al. *Dějiny Španělska*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 1995, s. 774.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 775.

¹¹⁸ *Španělsko : Španělsko v Evropské unii Policy* [online]. Praha : Euroskop.cz, 2010 [cit. 2009-10-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.euroskop.cz/557/sekce/spanelsko-v-evropske-unii/>>.

o tom, že 46 % Španělů vnímá členství své země v Unii jako pozitivní věc a dva ze tří Španělů považují členství za přínosné. Také o směřování EU a její budoucnosti smýšlí 75 % respondentů optimisticky. Tím se Španělsko řadí mezi země, které nemají téměř nic společného s euroskepticismem a 43 % občanů si myslí, že EU směřuje správným směrem.¹¹⁹

Dalším makroekonomickým ukazatelem je sledování růstu nebo poklesu hrubého domácího produktu (HDP). V dlouhodobější perspektivě si Španělsko ve srovnání s celou EU vedlo poměrně slibně, i když se hodnoty HDP nevyšplhaly přes 5 % hranici. Dosáhlo ji pouze jednou, a to v roce 2000. Tehdy se Španělsku výrazně dařilo. „*Motorem růstu bylo stavebnictví. Ceny za nemovitosti zde v letech 1995 až 2007 vzrostly o 201 %. V letech 2004 a 2005 bylo každý rok postaveno přes půl milionu nemovitostí, z toho byla většina skoupena investory. Stavebnictví bylo považováno za pilíř španělské ekonomiky. Existovala varování, že trh je přehřátý... Rozjetý vlak se ale náhle zastavil a stavební boom téměř ze dne na den skončil. To vedlo okamžitě k nárůstu všeobecné nezaměstnanosti.*“¹²⁰

Podle grafu 7 v příloze 19, který porovnává procentuální vývoj růstu/poklesu HDP v EU27 a Španělsku v období od roku 1996 až 2011, je zřejmé, že v posledních třech letech je patrný výrazný pokles HDP jak ve Španělsku, tak také v EU, a vůbec nejhorším obdobím byl rok 2009, kdy se HDP země propadl až na -3,6 %. Ačkoli v roce 2000 byla jak španělská, tak evropská ekonomika na vrcholu a vykazovaly kladná tempa ekonomického růstu, v letošním roce se očekává stále ještě propad na -0,8 % a znamená to, že oproti zbytku EU se španělská ekonomika bude zotavovat jen velmi pozvolna. Podle prognóz do roku 2011 je nasnadě, že HDP bude stále pokulhávat. Na tomto vývoji se podepisuje také přílišná autonomie jednotlivých regionů, především Baskicko a bohatá oblast Katalánska.

Pokud bychom měli přistoupit k hodnocení Španělska z hlediska jeho vztahu k vnitřním záležitostem uskupení, lze konstatovat, že v některých vybraných

¹¹⁹ Srv. EUROBAROMETER 72 : PUBLIC OPINION IN THE EUROPEAN UNION [online]. Podzim 2009 [cit. 2010-04-11]. NATIONAL REPORT EXECUTIVE SUMMARY SPAIN. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_es_en_exec.pdf>.

¹²⁰ KADLECOVÁ, Markéta. Migraceonline.cz [online]. 22.9.2009 [cit. 2010-04-17]. Cizinci : zrcadlo španělského hospodářství. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2198539>>.

evropských tématech patří mezi jeho aktivnější členy. Má např. velmi pozitivní přístup k posílení pravomocí evropských institucí a nepatří tak mezi euroskeptické země. Dokládá to nejenom jeho razantní postup v případě ratifikace dnes již zamítnutého Návrhu Smlouvy o založení Ústavy pro Evropu¹²¹, který počítal s většími rozhodovacími pravomocemi na evropské úrovni a v němž se v referendu již roku 2005 Španělsko vyslovilo pro jeho přijetí, ale také jeho podpora integračního procesu, tedy dalšího rozšiřování EU. Přesto pyrenejské království občas sleví z tohoto postoje a to především ve chvíli, kdy by mělo přijít o svůj díl dotací a finančních injekcí ze strukturálních fondů EU. Situace se vyhroutil např. před rokem 2004, kdy „právě kvůli obavám, že přijde o prostředky ze strukturálních fondů, vyhrožovalo Španělsko, že zablokuje východní rozšíření, nedostane-li se mu patřičných záruk.“¹²² Postavení země jakožto čistého příjemce z evropských fondů a strukturálních grantů se pomalu vytrácelo a nastal čas začít do společné kasy také přispívat. Časopis The Economist zveřejnil údaje z roku 2004, kdy Španělsko právě v tomto roce přijalo 8,4 miliardy euro a od roku 1990 celkově 100 miliard euro.¹²³ Pochybnosti o rozšíření a ztrátě finančních výhod tehdy ještě nebyly zcela oprávněné, přesto „se přiblížil konec časů, kdy bylo Španělsko čistým příjemcem prostředků z rozpočtu EU. Vláda se snaží vyhnout především tomu, aby se země stala v příštím rozpočtovém období „nadměrným a nespravedlivým přispěvatelem“. ...Navrhuje spravedlivou konvergenci všech národních příspěvků do rozpočtu EU k 0,8 % HDP. Co se týká reformy Společné zemědělské politiky (SZP), patří Španělsko (druhý největší příjemce zemědělských fondů) spolu s Francií (největším příjemcem) k zemím, které obhajují status quo a podmiňují jakoukoli změnu SZP ukončením britského rabatu.“¹²⁴ Přes veškeré

¹²¹ Představoval spíše politický než právní dokument, který čítal 448 článků. Vžitý pojem „euroústava“ nebyl v tomto případě přesný a nevystihoval jeho plnou podstatu. Šlo o návrh smlouvy nikoli o plnohodnotný ústavní text. Právní povaha tohoto dokumentu byla od začátku předmětem odborných debat, které jej považovaly zejména za mezinárodní smlouvu, jindy ovšem i za ústavu nebo za dokument nového druhu. Návrh ale neustál obrovskou vlnu kritiky, která se snesla zvláště na jeho velice rychlý ratifikační proces a naprostou neinformovanost občanů EU. Návrh Smlouvy o založení Ústavy pro Evropu měl kompletně nahradit texty předešlých smluv EU, což později naplnila až Lisabonská smlouva.

¹²² Španělsko : Španělsko v Evropské unii Policy [online]. Praha : Euroskop.cz, 2010 [cit. 2009-10-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.euroskop.cz/557/sekce/spanelsko-v-evropske-unii/>>.

¹²³ Srv. The Economist [online]. 2004 [cit. 2010-05-05]. Whose is the fire of them?. Dostupné z WWW: <<http://www.economist.com/>>.

¹²⁴ Španělsko : Španělsko v Evropské unii Policy [online]. Praha : Euroskop.cz, 2010 [cit. 2009-10-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.euroskop.cz/557/sekce/spanelsko-v-evropske-unii/>>.

snahy získat co největší kus dotací z evropského rozpočtu není však ekonomická situace země nijak radostná. Už na konci roku 2008, s příchodem celosvětové ekonomické krize, začala mít velké potíže a španělská ekonomika od té doby stále padá ke dnu.

V současnosti se velmi často skloňuje problém státního bankrotu Řecka, které je po Islandu další zemí, která kvůli finanční krizi utrpěla citelný ekonomický šok a ztráty. Ty bude muset kompenzovat ze svých rezerv eurozóna, jejíž někteří členové mají i tak velké potíže. I když zatím nehrozí její rozpad, kvůli sanaci Řecka se však zřejmě zpomalí celý integrační proces EU. Podle nejnovějších údajů Eurostatu, který zobrazuje graf 8 v příloze 20, rozpočtový schodek Španělska za loňský rok činil 11,2 % a patří opět k nejvyšším v EU27. Průměrný schodek EU27 se totiž vyšplhal z 2,3 % za rok 2008 na necelých 7 % v roce 2009. Vyšší rozpočtové schodky mají už pouze Velká Británie, Řecko a Irsko se svými 14,3 %. Taková bilance je dost nelichotivá, uvážíme-li, že podle unijních rozpočtových pravidel by deficity členských států neměly překročit 3 % HDP, o zemích eurozóny nemluvě. Bohužel kritéria pro stávající členy jsou příliš volná a bývají samotnými aktéry ignorována. Důsledně jsou vyžadována tehdy, pokud některý stát má zájem o přijetí do eurozóny. Poté je zdůrazňován hlavně vyrovnaný rozpočet nebo alespoň „dlouhodobě udržitelný“ stav rozpočtového schodku země do 3 % HDP. Španělská vláda se zavázala, že se pokusí srazit tento vysoký nárůst na požadovanou hodnotu do roku 2013. V návaznosti na vysoký rozpočtový schodek Španělska a růst státního dluhu prudce narostla i nezaměstnanost, jejíž míra je za posledních 33 let, vlastně od vzniku registrů nezaměstnanosti, vůbec nejvyšší.

3 Vztah mezi imigrací a nezaměstnaností ve Španělsku

„Otázka návratu je pro všechny emigrace otázka první a poslední.“

Pavel Tigrid

Výše analyzované fenomény – přistěhovalectví a nezaměstnanost – jsou navzájem velmi úzce provázány a mohou se významně ovlivňovat. V podmínkách Iberského poloostrova a vnějších španělských území se přistěhovalectví a nezaměstnanost prostupují hned v několika rovinách. Jejich koexistence je patrná v historickém kontextu, z něhož se odvíjí typický velmi tolerantní ráz společnosti vůči cizincům, kteří dnes nejsou apriori vnímáni jako vetřelci. Ve Španělsku po staletí dochází díky jeho geografické a strategické poloze ke střetům a mísení tradic a kultur, což dokládají i architektonické skvosty a dodržování místních zvyků. Přesto však dominantní kultura zůstává zachovávána a domácí zvyklosti jsou nadále udržovány. Avšak i ve Španělsku existují odstředivé tendence, ohniska rozličných sporů, silný provincialismus, pestrá mozaika heterogenních regionů. Země má neblahé zkušenosti s extremismem a separatistickou organizací ETA¹²⁵, a bohužel také s hrozbou současnosti – s terorismem, kdy při útoku na příměstské vlaky v okolí Madridu v březnu 2004 přišlo o život na 192 osob.

Celosvětová ekonomická krize na sebe ve Španělsku vzala podobu krize zaměstnanosti a naopak, dramatický růst míry nezaměstnanosti způsobuje stále větší propad španělské ekonomiky do recese, která zasáhla všechny sektory národního hospodářství a trhů. Tři hlavní faktory – imigrace, nezaměstnanost a světová ekonomická krize – se tak podílejí na de-formování ekonomiky Španělska. V souvislosti s katastrofální situací v Řecku a obří půjčkou ze strany zemí eurozóny se hovoří o kauze Španělsko, které by podle zákulisních jednání a neoficiálních zdrojů mělo být další zemí, která neustojí obrovský ekonomický tlak.¹²⁶ Budovy, které ve Španělsku měly sloužit jako nová střediska pro budoucí investory a měly

¹²⁵ Zkratka názvu *Euzkadi Ta Askatasuna*, přeloženo do baskitštiny : Baskitská vlast a svoboda.

¹²⁶ Srv. NÍDR, Tomáš . *IDNES.cz/Zprávy* [online]. 4. 3. 2010 [cit. 2010-05-04]. Krize podrazila Španělsku obě nohy : stavebnictví i turistiku. Pětina obyvatel nemá práci. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/krize-podrazila-spanelsku-obe-nohy-stavebnictvi-i-turistiku-petina-obyvatel-nema-praci-gut-/kavarna.asp?c=A100303_202653_kavarna_chu>.

nabízet nová pracovní místa, zejí prázdnotou. Města se vyklidňují a mezi lidmi je cítit plíživá nervozita. Kdo má práci, ten se jí drží i za cenu rušení zaměstnaneckých výhod a jiných bonusů. Jak již bylo řečeno, krize ovšem nepostihla pouze domácí obyvatelstvo, ale daleko více než jakákoli opatření má radikální vliv na příliv imigrantů. Vzhledem k tomu, že v zemi ubyla atraktivní pracovní místa nebo práce, která byla pro cizince příhodná a nevyžadovala potřebné vzdělání nebo osvědčení pro výkon, očekává se, že se počet imigrantů mírně sníží. Španělé začínají obsazovat i taková pracovní místa, která byla typická pro přistěhovalce. Takovým zaměstnáním byla např. práce v přístavech při nakládání a vykládání zboží, opravy lodí apod. Přesuny pracovní síly fungují ale i opačně. Pokud Španěl přijde o práci, je možné, že ho nahradí cizinec.

3.1 Vliv imigrace a nezaměstnanosti na pracovní trh ve Španělsku

Pracovní migrace je jakožto ekonomicky motivovaná migrace jednou z nejčastějších příčin, proč lidé odcházejí ze země svého původu za vidinou lepšího živobytí. Nové zaměstnání a vyhlídka na vyšší výdělek je hnacím motorem jejich úsilí, kvůli němuž opouštějí své rodiny a vydávají se stovky kilometrů daleko, překonávají těžké nástrahy a čelí obtížným podmínkám. Pokud provedeme komparativní analýzu mobility kapitálu, zboží, služeb a pracovních sil mezi jednotlivými zeměmi a připomeneme si také studii autorů Atifa Kubursiho a Madony Mokbel *Ekonomika migrace podle globalizace*, pak zjistíme, že „je pohyb lidského činitele nejcitlivější, neboť je nejriskantnější. Je totiž spojen s příchodem do neznámého prostředí, nejistou možností zaměstnání, s problémem bydlení, hrozbou nemoci a úrazu a jejich hrazením, neznalostí jazyka apod. Překážky kladené mezinárodní mobilitě pracovní síly (resp. její relativní mobilita) jsou větší než u ostatních faktorů výroby a jejich výsledků. Tyto překážky jsou jak na straně vyvážejících, tak dovážejících (hostitelských) zemí.“¹²⁷ Nelze ztotožňovat volný pohyb osob a volný pohyb pracovních sil s mobilitou kapitálu, zboží a služeb, ale je třeba vyhodnotit a vzít v úvahu všechny možné argumenty pro jejich omezování či vytváření vhodných podmínek pro jejich nejsnazší výměnu. Můžeme říci, že „současně platí, že čím větší jsou překážky v mezinárodním pohybu zboží

¹²⁷ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : základní rysy a tendence vývoje*. Praha : Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004, s. 79.

a služeb, tím větší je stimulace k mezinárodnímu pohybu pracovních sil a naopak – uvolnění mezinárodního pohybu zboží a služeb snižuje stimulaci k migraci pracovní síly.“¹²⁸ V době globální hospodářské krize by se tedy měl aktivovat pohyb mezinárodních pracovních sil.

Španělsko si ve druhé polovině 20. století vyzkoušelo jak roli vysílající země, tak také roli země přijímající. Kromě toho poznalo, jaké jsou výhody i nevýhody takového postavení. Po obratu migračního salda v polovině 80. let 20. století se z příčin popsanych v první kapitole této práce zvyšuje počet imigrantů přicházejících do Evropy, konkrétně do zemí jižní Evropy. „*V případě států Evropských společenství k tomu ještě přistupoval fakt, že přesuny pracovních sil měly od počátku souvislost s evropskou integrací. K jejím cílovým perspektivám patřilo nejen odstranění celních překrad, ale také volný pohyb pracovních sil, který by z hlediska členských států z velké části neutralizoval zákazy nábora zahraničních pracovníků – v případě Itálie jakožto zakládajícího členu EHS od samého počátku, v případě Řecka od roku 1981, v případě Španělska a Portugalska od roku 1986.*“¹²⁹ Pracující cizinci našli na území Španělské království uplatnění. Ve shodě s výše uvedeným došlo v důsledku postupující ekonomické recese, která souvisela také s válkou v Perském zálivu a s rozpadem Sovětského svazu nepřímou úměrou ke zvýšení pohybu pracovních sil na nadnárodní úrovni. „*V 90. letech se zrychluje mezinárodní mobilita pracovních sil. V důsledku ekonomických problémů a politických nepokojů se zvyšuje příliv ekonomických migrantů do rozvinutých zemí a roste počet uprchlíků. Zároveň také dochází k uvolňování vnitřních trhů práce a ke svobodnému pohybu občanů v rámci EU. Roste především podíl těch, kteří se stěhují za kvalifikovanou prací.*“¹³⁰ Díky globalizaci tento trend pokračuje i ve třetím tisíciletí.

S postupující integrací EU, která doznala největší změny v roce 2004 ve formě velkého rozšíření o dalších deset zemí, se Španělsko přiklonilo, stejně jako většina ostatních zemí bývalé evropské patnáctky, k určitým omezením. Tímto

¹²⁸ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : základní rysy a tendence vývoje*. Praha : Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004, s. 80.

¹²⁹ BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2005, s. 302.

¹³⁰ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : nové jevy a perspektivy*. Praha : C. H. Beck, 2001, s. 70.

rozšířením se sice nenaplnily pesimistické předpovědi o tom, že se kvůli nově přistoupivším zemím výrazně sníží ekonomická síla uskupení a že stejné podmínky pro všechny oslabí pozice stávajících členů, většina zemí bývalé evropské patnáctky včetně Španělska však zavedla v oblasti pracovní migrace přechodné období pro volný pohyb pracovníků ze zemí střední a východní Evropy. Po klíčovém roce 2004 tak řada nových zemí „narazila“ na omezení, které mělo trvat až sedm let. *„Dvanáct z patnácti původních členských států EU zavedlo moratorium pro vstup nových členů do svého prostoru volného pohybu pracovníků; abychom byli přesní, moratorium postihlo osm z deseti nových členských států, tedy kromě Malty a Kypru, odkud se příliv pracovních imigrantů neočekával.“*¹³¹ Kvůli tomuto přechodnému období byl omezen přístup novým členům nejen na španělský pracovní trh.

Tento stav se nevyvíjel podle původního plánu. Nikoli pouze v případě Španělska totiž došlo ke zkrácení tohoto období proto, že vlastně pominuly důvody dřívějších obav. Striktní rozhodnutí již k 1. květnu 2006 zrušil např. španělský premiér José Luis Rodríguez Zapatero slovy: *„Končíme s omezeními. Přejeme si, aby již nic nebránilo volnému pohybu pracovníků.“*¹³²

Zrušením tohoto omezení země otevřela svůj pracovní trh všem členským státům EU. Rozdíly přetrvávají v případě, že se nejedná o občana EU. Kritériem pro odlišný administrativní postup je nejen na celnicích buď příslušnost k některému z členských států Unie, nebo občanství třetího státu. Cizinec pocházející z některé ze zemí EU27 pro vstup na španělské území nepotřebuje žádné vízum. V případě cizince ze třetího státu je to jinak. Nutností je vlastnit jedno ze čtyř typů víz (buď průjezdní vízum, vízum k pobytu, studentské vízum nebo pobytové vízum), o něž si lze zažádat na příslušné španělské ambasádě či konzulátu.

Pokud chce cizinec pracovat na území Španělského království, ať už jako zaměstnanec nebo osoba samostatně výdělečně činná, musí si požádat

¹³¹ BLANCO, Cristina (ed.) *Migraciones : Nuevas movilidades en un mundo en movimiento*. Barcelona : Anthropos, 2006, s. 98.

¹³² Španělsko neprodlouží přechodné období omezující volný pohyb pracovníků. *EurActiv* [online]. Španělsko 10. 03. 2006, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/socialni-politika/clanek/panlsko-neprodlou-pechodn-obdob-omezujc-voln-pohyb-pracovnk>>. ISSN 1803-2486.

na příslušném úřadu o pracovní povolení a o povolení k pobytu. Existuje několik typů pracovních povolení. Některá dovolují přistěhovalci provádět jakoukoli aktivitu kdekoli v zemi. Jiný typ povolení umožňuje vykonávat pouze určitou práci a/nebo pouze v určitých oblastech. O pracovní povolení může zažádat zaměstnavatel, jestliže jsou pracovní aktivity ku prospěchu ostatních nebo jestliže jsou vykonávány v pohraničních oblastech. Dále o něj smí požádat zástupce firmy, jestliže podnik se nenachází na španělském území, a nakonec je k žádosti oprávněn sám cizinec, jestliže je samostatně výdělečně činnou osobou, nebo pokud chce obnovit pracovního povolení.

O významném postavení imigrantů ve španělské ekonomice už byla řeč. Jak se ale jejich přítomnost projevuje konkrétně na pracovním trhu? Především oblast pracovní migrace má přímý vliv na zaměstnanost v zemi.

3.1.1 Nezaměstnanost imigrantů ve Španělsku

Celá regularizační soustava započatá hlavním imigračním zákonem 7/1985 měla za úkol účinně reagovat na změnu v procesu migrace. Chybějící legislativa jak na domácí tak evropské úrovni však tehdy ještě nestačila jasně definovat případy imigrační praxe a varianty jejich řešení, stejně jako přijít s moderní koncepcí potírání nelegální pracovní migrace. Španělsko se postupně začalo bránit přílivu nelegálního přistěhovalectví tím, že stanovilo prostřednictvím regularizací v období od roku 2002 do roku 2004 přesné kvóty, kolik žádostí mohlo být schváleno a kolika žadatelům a z které země mohlo být uděleno pracovní povolení. Zároveň byla spuštěna databáze volných pracovních míst propojená mezi úřady. *„Pravidla ale byla nastavená tak, že neodpovídala realitě. Systém nabízel průměrně mezi 20 000 a 30 000 volných míst pro cizince v době, kdy do země každoročně proudilo nelegálně 400 000 až 500 000 imigrantů, kteří si v zemi nacházeli bez problémů pracovní uplatnění. Kvůli administrativním a manažerským mezerám byly kvóty nakonec zrušeny.“*¹³³ Za podpory tehdejšího Ministerstva práce a sociálních věcí následovalo vytvoření nového unikátního registru pracovních míst, který je funkční a dodnes vyhovuje potřebám pracovního trhu. Imigranti

¹³³ KADLECOVÁ, Markéta. *Migraceonline.cz* [online]. 22.9.2009 [cit. 2010-04-17]. Cizinci : zrcadlo španělského hospodářství. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2198539>>.

na příslušné webové stránce¹³⁴ naleznou ty nejpotřebnější informace k získání legálního pracovního povolení i nabídku zaměstnání, jež je aktualizována každé tři měsíce. Odpovídá tak skutečnosti daleko více než předchozí projekt.

Situace se vyhrotila zejména v roce 2006, kdy se na Kanárské ostrovy dostalo nelegálně asi 25 000 afrických migrantů směřujících do Evropy.¹³⁵ Úřady situaci nezvládly nejen kvůli této masívní invazi, ale také z důvodu krátkých časových lhůt daných zákonem ke zjištění totožnosti imigranta. V případě, že se do čtyřiceti dnů policii nepodařilo odhalit, o koho se jedná, a mezi Španělskem a zemí, odkud přistěhovalec pochází, neexistuje readmisní dohoda, je povinna propustit jej. Bez povolení k pobytu proto většina z těchto cizinců zůstala na území Španělského království. Dnes se země snaží využít všechny prostředky k tomu, aby uzavřela patřičné smlouvy zvláště se západoafrickými zeměmi. Využívá k tomu hlavně bývalé ad hoc pracovní skupiny Rady EU JAIEX¹³⁶, jejíž náplní je péče o vnější vztahy EU v oblasti justice a vnitřních věcí. Další způsob obrany proti imigrantům, kteří připlouvali na lodích ke španělským břehům, bylo „*spuštění důmyslného elektronického pátracího mechanismu SIVE*¹³⁷, jehož účelem bylo chránit jižní španělskou hranici a Kanárské ostrovy. Díky spolupráci s marockou stranou se podařilo příliv afrických imigrantů na evropskou část téměř zastavit, neboť jejich lodě byly včas odhaleny a posádky navráceny zpět do Maroka.“¹³⁸ Podobnou pomoc poskytuje také evropská agentura FRONTEX¹³⁹,

¹³⁴ Oficiální webová stránka tohoto systému je dostupná z WWW: <<https://www.redtrabaja.es/es/portalttrabaja/resources/contenidos/home/intermedia.html>>.

¹³⁵ DW-World.de : Deutsche Welle [online]. 21.9.2006 [cit. 2010-05-05]. Spain Pushes for European Response to Illegal Immgration. Dostupné z WWW: <<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,2180188,00.html>>.

¹³⁶ Pozn. Zkratka JAIEX vznikla spojením zkratk JHA (angl. Justice and Home Affairs – justice a vnitřní věci) a RELEX (fr. Relations Extérieures – vnější vztahy).

¹³⁷ Špan. Sistema Integrado de Vigilancia Exterior.

¹³⁸ GONÁZLEZ-ENRÍQUEZ, Carmen. *Undocumented Migration : Counting the Uncountable. Data and Trends across Europe* [online]. Brusel, Belgie : Clandestino, Leden 2009 [cit. 2010-04-17], s. 8. Dostupné z WWW: <http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/08/clandestino_report_spain_final_.pdf>.

¹³⁹ Pozn. Zkratka pochází z fr. Frontières extérieures. Právně je zakotvena v dokumentu Rady EU 2007/2004 jako European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union. Činnost zahájila k 3. říjnu 2005 a její ústředí se nachází ve Varšavě. Oficiální webová stránka je dostupná z WWW: <<http://www.frontex.europa.eu/>>.

kteřá se zaměřuje především na kontrolu vnějších hranic EU. Specializuje se přitom také na kontrolu schengenských hranic.

V souvislosti s regularizačními opatřeními se postupně zvyšoval počet příslušníků různých národností. Procentuálně největší zastoupení ve společnosti zastávala marocká minorita. *„Mezi lety 1980 a 2004 počet marocké menšiny žijící oficiálně ve Španělsku a Itálii vzrostl z 20 000 na 650 000. Itálie, a zvláště pak Španělsko, tím předčily Francii, coby hlavní destinaci pro nové Marocké pracovní migranty. Tento nárůst migrantů do jižní Evropy byl způsoben především přílivem žen, pracujících coby uklízečky, pracovnice v domácnostech, jako chůvy nebo v zemědělství a malých podnicích.“*¹⁴⁰

S postupem času a schvalováním stále většího počtu žádostí o získání povolení k pobytu či pracovního povolení se počet cizinců ve Španělsku přiblížil astronomickým číslům, která v době současné hospodářské krize začala silně vadit. Ještě ve volebním roce Zapaterova vláda představila projekt dobrovolných návratů, který avizovala již ve své předvolební kampani. *„Cizinci, kteří dobrovolně odjedou a zřeknou se španělského pobytového oprávnění, získají podporu v nezaměstnanosti, na kterou mají v tomto případě nárok ve dvou splátkách. Polovinu peněz dostanou před odjezdem, polovinu po odjezdu. Opatření se ale týká pouze legálních migrantů, kteří si platili alespoň rok sociální pojištění a jejichž země původu podepsaly se Španělskem smlouvy o vzájemném uznání příspěvků na sociální pojištění.“*¹⁴¹ *Migranti se po odjezdu nebudou moci tři roky do Španělska vrátit.“*¹⁴² Přes značnou popularitu tento akt zatím nedoznal uspokojivých výsledků. Očekávalo se, že zájem ze strany cizinců bude ohromný. Opak zůstává pravdou. *„Ačkoli byl projekt spuštěn v listopadu 2008 a vláda investovala do jeho propagace*

¹⁴⁰ DE HAAS, Hein. *Morocco : From Emigration Country to Africa's Migration Passage to Europe* [online]. Nijmegen : Radboud University Nijmegen, 2005 [cit. 2010-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=339>>.

¹⁴¹ Jedná se o dvacet států: Andora, Argentina, Austrálie, Brazílie, Kanada, Chile, Kolumbie, Ekvádor, Spojené státy americké, Ruská federace, Filipíny, Maroko, Mexiko, Paraguay, Peru, Dominikánská republika, Tunis, Ukrajina, Uruguay, Venezuela.

Srv. Oficiální internetová stránka španělské vlády. Dostupné z WWW: <http://www.planderetornovoluntario.es/index_uno.html#uno>.

¹⁴² KADLECOVÁ, Markéta. *Migraceonline.cz* [online]. 22.9.2009 [cit. 2010-04-17]. Cizinci : zrcadlo španělského hospodářství. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2198539>>.

velké peníze. Příliš velký zájem o něj ale není. K červnu 2009 odjelo 6100 cizinců, zaregistrováno na úřadech práce jich ale bylo v té době 780 000.“¹⁴³

Velkou zatěžkávací zkouškou vztahu Španělů k imigrantům je potom především vzrůstající nezaměstnanost. Ministr práce Celestino Corbacho v loňském roce médiím oznámil, že se situace na pracovním trhu bude zhoršovat a nemůže za ni, podle jeho tvrzení, nikdo jiný, než právě přistěhovalci. „*Počet pracovních sil se ve Španělsku loni zvýšil o více než 600 000 lidí, z valné části právě kvůli přistěhovalectví. Oficiální statistiky ale ukazují, že do Španělska už v poslední době směřuje méně lidí. Důvodem je hlavně úbytek pracovních míst, která byla pro cizince atraktivní. Taková místa se nabízela hlavně ve stavebnictví a službách.*“¹⁴⁴ Zvláště stavebnictví bylo ke konci roku 2008 nejzasaženějším odvětvím v rámci národního hospodářství a v zápětí jej následovaly další sektory, jejichž odbyt v důsledku krize silně poklesl. Jedná se hlavně o sekundér, tedy o textilní průmysl, dopravu, hutnictví, telekomunikace atd. V listopadu roku 2009 byl vážně postižen krizí také automobilový průmysl.¹⁴⁵

Podle odhadů OECD „*dosáhla registrovaná míra nezaměstnanosti u imigrantů 29,7 %, což je o 8 procentních bodů vyšší hodnota než u domácí populace.*“¹⁴⁶ První skupinou na pracovním trhu, které se dotklo masové propouštění, byli přistěhovalci. Obecně platí, že cizinci nejsou zaměstnáváni v ekonomicky atraktivních oborech, ale jejich místo je spíše v dělnické a řemeslnické sféře. V důsledku ekonomické krize, která způsobila útlum ve stavebnictví, ztratilo obrovské množství imigrantů zaměstnání. Statistika INE hovoří o narůstajícím počtu cizinců bez práce především na konci roku 2008. Vývoj míry nezaměstnanosti ve Španělsku v posledních čtvrtletích let 2005 až 2008 ukazuje tabulka 15 v příloze 21, na níž lze vysledovat, že oproti čtvrtým čtvrtletím

¹⁴³ KADLECOVÁ, Markéta. *Migraceonline.cz* [online]. 22.9.2009 [cit. 2010-04-17]. Cizinci : zrcadlo španělského hospodářství. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2198539>>.

¹⁴⁴ *Finanční noviny.cz* : *Ekonomický server ČTK* [online]. 7.9.2009 [cit. 2010-04-12]. Nezaměstnanost ve Španělsku prý může vystoupit až na 20 %. Dostupné z WWW: <http://www.financninoviny.cz/zpravy/nezamestnanost-ve-spanelsku-pry-muze-vystoupit-az-na-20-396419&id_seznam=5349>.

¹⁴⁵ Srv. PAJARES, Miguel. *Inmigración y mercado de trabajo. Informe 2009 : Documentos del observatorio permanente de la inmigración*. Madrid : Gobierno de España, Ministerio de Trabajo e Inmigración, 2009, s. 17.

¹⁴⁶ *OECD Perspectives: Spain Policies for a sustainable recovery*. Paris : Glowimages/Gettyimages, 2009, s. 3. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/45/46/44686629.pdf>>.

let 2005 až 2007, kdy byla na trhu práce podobná situace, zůstalo v posledním čtvrtletí roku 2008 bez práce téměř dvojnásobek přistěhovalců a míra nezaměstnanosti se vyšplhala na 21,3 %. Velkou část z nich tvořili jak státní příslušníci členských států EU, tak také občané nečlenských evropských zemí.

Vývoj počtu nezaměstnaných skupin cizinců dle národností ve sledovaných posledních čtvrtletích let 2007 a 2008 ukazuje tabulka 16 v příloze 22, kde největší počet nezaměstnaných v kritickém období mezi lety 2007 a 2008 představovali Maročané. Zatímco v poslední části roku 2007 přišlo o práci asi 80 000 z nich, o rok později ve stejnou roční dobu již bylo bez zaměstnání na 150 000 lidí. Obrovské rozdíly se nevyhnuly ani jiným národnostem, kupř. Ekvádorcům. Z této menšiny přišlo o práci během jednoho roku asi 59 000 lidí. Z řad Ukrajinců potom dalších asi 54 000. Daleko nižší počty zaznamenáváme u čínské nebo kubánské komunity, v níž počet nezaměstnaných dokonce klesl o více než 1000 jedinců. Přesto mají Kubánci ve Španělsku potíže, neboť míra nezaměstnanosti se pohybuje okolo 28 %. S nejvyšší mírou nezaměstnaných se nadále potýkají Maročané, Ekvádorci a Alžířani. Nejlépe ze statistiky vyšli již zmiňovaní Číňané, kteří se dokázali velmi rychle adaptovat na změněné podmínky, a proto nezaměstnaností tato skupina tolik netrpí. Na straně druhé nesmíme zapomínat také na vývoj počtu zaměstnaných, který se v případě rumunské populace dostal vysoko do kladných hodnot. Podařilo se jich oproti roku 2007 v roce 2008 zaměstnat asi 26 000, ačkoli v konečném výsledku přišlo o práci několik desítek tisíc osob. S největší ztrátou se vyrovnávají Maročané, kteří kvůli krizi přišli o více než 50 000 pracovních míst. V daném období se tak zvýšil počet nezaměstnaných mezi cizinci o 372 000 osob, což na konci roku 2008 představovalo v celých číslech celkový počet 779 442 imigrantů bez zaměstnání.¹⁴⁷

S počínající celosvětovou ekonomickou krizí a stoupajícím počtem nezaměstnaných viditelně poskočil také nárůst nezaměstnaných mezi cizinci. Tabulka 17 v příloze 23 jasně ukazuje, že v některých případech se jednalo až o čtyřicetinásobný i vyšší nárůst oproti předchozímu roku. Také v této statistice

¹⁴⁷ Srv. PAJARES, Miguel. *Inmigración y mercado de trabajo. Informe 2009 : Documentos del observatorio permanente de la inmigración*. Madrid : Gobierno de España, Ministerio de Trabajo e Inmigración, 2009, s. 54.

dopadli Ekvádorci nejhůře. Celkově potom narostla nezaměstnanost v řadách přistěhovalců o sedminásobek oproti roku 2007.¹⁴⁸

Pokud jde o vývoj počtu nezaměstnaných skupin cizinců dle typu zaměstnání ve sledovaných letech 2006 až 2008, uvádí jej tabulka 18 v příloze 24. Při rozboru dat zjistíme, že nejvíce stíženými byli logicky dělníci pracující ve stavebním, těžebním a hutním průmyslu, a také řemeslníci, přičemž v této oblasti přišlo o práci v roce 2008 oproti předchozímu roku na 95 000 osob, ačkoli v roce 2006, a obdobně v roce 2007, statistika v těchto odvětvích zaznamenala jen pozvolný nárůst nezaměstnaných. Stejně číslo patří také nekvalifikované pracovní síle, jejíž seznam čítá 209 200 cizinců. Lepší situace nebyla ani v restauračních zařízeních, u pracovníků personální a ochranné služby a zaměstnanců v obchodech. Práci tam ztratilo oproti předchozímu roku na 55 000 imigrantů, což v celých číslech představuje 118 400 osob. Nezaměstnanost si svou daň vybrala také na velice lukrativních pozicích obchodních manažerů a ve veřejné správě. V roce 2008 se oproti roku 2007 ocitlo bez práce o 4 400 cizinců více. Naopak zahraniční vědečtí pracovníci a inteligence v době krize jako jediní zabodovali a ve svých oborech získali navíc 6000 pracovních míst. Mnohem lépe si přitom vedla mužská populace. Ztráty utrpěli také cizinci pohybující se v zemědělství a rybolovném průmyslu, jejichž počet klesl o několik tisíc a zvýšil tak nezaměstnanost v roce 2008 o dalších 7 600 pracovníků.¹⁴⁹

3.1.2 Vzdělanost a kvalifikace imigrantů

Levná cizí pracovní síla utrpěla na trhu práce největší ztráty a nelze než konstatovat, že se situace pro imigranty ve Španělsku v dohledné době zřejmě nezlepší. Některé národy jsou vůči stoupající nezaměstnanosti více či méně odolné a vyrovnávají se s ní každý po svém. „*Nerovnoměrný vývoj mezinárodního pohybu pracovních sil vede v jednotlivých zemích i ke změnám strukturální povahy, což vyvolává potřebu kvalifikovaných, ale i nekvalifikovaných pracovních sil.*“¹⁵⁰ Právě

¹⁴⁸ Srv. PAJARES, Miguel. *Inmigración y mercado de trabajo. Informe 2009 : Documentos del observatorio permanente de la inmigración*. Madrid : Gobierno de España, Ministerio de Trabajo e Inmigración, 2009, s. 55.

¹⁴⁹ Srv. Tamtéž, s. 61.

¹⁵⁰ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : základní rysy a tendence vývoje*. Praha : Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004, s. 78.

proto je v nejtěžších dobách, jakými země v současné době prochází, velkou výhodou co nejvyšší možné vzdělání, kvalifikace a nabytá praxe. Samozřejmě i odborníkům hrozí ztráta zaměstnání, přesto zvyšují svoji šanci na pracovním trhu, a pokud mají co nabídnout, dostanou přednost i před Španělem. Domácí podnikatelé jsou si navíc velmi dobře vědomi, že „*velikou úsporou jsou náklady na vzdělání, které nese exportující země, z čehož těžší strana dovážející.*“¹⁵¹ Jsou to mimo jiné také co nejnižší náklady na další školení, na co potencionální zaměstnavatel slyší. Své prostředky tak nemusí zbytečně proinvestovat, ale použít je na jiné projekty.

V současnosti se Španělsko jakožto dovážející země musí vyrovnávat s celou řadou problémů. V první řadě jde o právní základ a ukotvení problematiky udělování víz a nejrůznějších typů povolení. „*Vedle právních otázek nastupují i licenční požadavky či podmínky, jež zahrnují různá osvědčení (licence) pro výkon rozličných povolání od vysoce kvalifikovaných profesí (lékaři, právníci, architekti apod.) k technickým a řemeslným profesím (elektrikáři, opraváři aut, zdravotní sestry apod.).*“¹⁵² Patří sem dále nostrifikace vysokoškolských diplomů, ověřování jazykových znalostí atd. Ošemetná jsou též nejrůznější pravidla jako např. „*regulace životních podmínek v podobě omezení volnosti jejich pohybu včetně rodinných příslušníků, vyloučení rodinných příslušníků z možnosti také pracovat, určení typu bydlení, na něž mají zahraniční pracovníci právo, omezení možnosti prezentace při pracovních jednáních, systému zdaňování zahraničních subjektů, limitech na zdravotní a sociální výhody a péči, včetně penzí, sociálního pojištění, mzdové diskriminace, omezených možností získání dodatečné kvalifikace apod.*“¹⁵³ Sféra uznávání vzdělání, které cizinec usilující o získání pracovního místa obdržel buď v zemi svého původu, nebo jinde v zahraničí znamená skutečnou překážku nejen pro úřady, ale také pro specifická povolání, např. pro lékaře nebo advokáty. Byť jsou znalosti, schopnosti a dovednosti cizinců v oboru sebelepší a jejich zkušenosti letité, ve Španělsku tento vklad neznamena přednost, ale problém. Přes to, že země disponuje poměrně obsáhlou imigrační legislativou, stále není

¹⁵¹ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : základní rysy a tendence vývoje*. Praha : Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004, s. 81.

¹⁵² Tamtéž, s. 80.

¹⁵³ Tamtéž.

schopna konkretizovat a jasně stanovit podmínky pro získání výše uvedených jistot a promptní vyřízení nezbytných náležitostí.

Co do úrovně vzdělání je většina přistěhovalců ve Španělsku spíše průměrná, ačkoli zhruba dva miliony z nich dosáhly středoškolského a nižšího či vyššího stupně vysokoškolského vzdělání. „*V souvislosti s vědecko-technickým pokrokem výrazně narůstá zájem o vysoce kvalifikované a vědecké kádry. Jejich přesun, nazývaný „únik mozků“ (brain drain) směřuje převážně do vyspělých zemí s výhodnými pracovními a ekonomickými podmínkami.*“¹⁵⁴ Na druhou stranu tento „odliv pracovních sil, zejména vysoce kvalifikovaných (únik mozků), současně zpomaluje růst technické, kulturní a vzdělanostní úrovně zemí vyvážejících pracovní sílu, zpomaluje její ekonomický růst a dynamiku společenského vývoje.“¹⁵⁵ Míra nezaměstnanosti u této skupiny imigrantů je zdaleka nižší a platí, že čím vyšší má cizinec vzdělání, tím větší má šanci získat práci a vyhnout se ztrátě zaměstnání. Nezaměstnanost cizinců podle úrovně vzdělání tak, jak vypadala ve 4. kvartálu roku 2008 je v tabulce 19 v příloze 25 a ukazuje, že vysokoškolsky vzdělaní přistěhovalci jsou z 85 % zaměstnatelní, což v absolutních číslech znamená, že práci na konci roku 2008 mělo 624 500 osob. Nejmenší šanci na trhu práce mají cizinci se základním vzděláním a analfabeti, jichž se na španělském území pohybuje zhruba 63 000. Míra nezaměstnanosti této skupiny dosahovala v posledním čtvrtletí roku 2008 35,6 %. Přesto téměř dvě třetiny z nich našly na trhu práce uplatnění.¹⁵⁶

Ti, kteří si zcela regulérní cestou vyřídili všechna potřebná povolení, však často narážejí na zásadní problém nedostatku pracovních příležitostí, neboť nesplňují kvalifikační předpoklady pro výkon té které práce, anebo je splňují, ale kvůli disharmonii a nekompatibilitě vzdělávacích systémů jednotlivých zemí neobdrží potřebné potvrzení o validitě svého vzdělání. I když mezinárodní pohyb kvalifikovaných pracovníků není neobvyklý, v daleko větší míře převažuje spíše mobilita nekvalifikované pracovní síly, která tlačí na španělský pracovní trh. Toto téma se otevřelo hlavně v 80. letech 20. století, kdy se začalo migrační saldo

¹⁵⁴ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : základní rysy a tendence vývoje*. Praha : Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004, s. 78.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 81.

¹⁵⁶ Srv. PAJARES, Miguel. *Inmigración y mercado de trabajo. Informe 2009 : Documentos del observatorio permanente de la inmigración*. Madrid : Gobierno de España, Ministerio de Trabajo e Inmigración, 2009, s. 64.

obracet a ze Španělska, coby tradičně vysílající neboli emigrační země, se stala země tranzitní či přijímací. Tehdy „většina cizinců získala práci na místech, na kterých místní populace pracovat nechtěla, jak je to v západoevropských zemích běžné, tedy na tzv. sekundárním trhu práce. Pro ten jsou typické nízké mzdy, dlouhá pracovní doba, těžké fyzické podmínky, nízká sociální prestiž a omezená možnost kariérního postupu. Konkrétně se jednalo o čtyři sektory – stavebnictví, zemědělství, pomoc v domácnosti a služby, tedy hlavně hotelnictví a pohostinství.“¹⁵⁷ Carmen Gonzáles Enríquez ve své studii ke španělské pracovní imigraci dále podotýká, že „velká část ekonomického rozvoje, možná jednoho z nejvyšších v Evropě, se vytváří v sektorech, které zaměstnávají většinou cizí dělníky, a to především stavebnictví a turismus.“¹⁵⁸ A především tyto dvě oblasti patří mezi nejvíce zničené ekonomickou krizí a vykazují tu nejvyšší míru nezaměstnanosti ze všech ostatních odvětví.¹⁵⁹ Cizinci, kteří do země přicházejí za prací a hledají pracovní příležitosti, však nejsou pro ekonomiku pouze přítěží. Mohou pro ni představovat i velký ekonomický přínos.

3.2 Ekonomické aspekty imigrace a nezaměstnanosti ve Španělsku

Ekonom Harald Bauder se ve své publikaci *Jak migrace reguluje pracovní trh* zabývá mimo jiné otázkou, zda-li je to hlavně ekonomika, která má dopad na migrační toky, nebo jestli je tomu vlastně opačně. „*Jak se zdá, ani ekonomický cyklus nebo proměny na pracovním trhu ve vyspělých zemích nemají přímý vliv na mezinárodní migrační toky. Ve skutečnosti je tomu přesně naopak: mezinárodní migrace reguluje ekonomiku.*“¹⁶⁰ V zásadě však ekonomie, potažmo trh, chápe migraci jako mezinárodní pohyb pracovních sil, čili jako jednu ze čtyř základních svobod vedle volné mobility kapitálu, zboží a služeb. „*Mezinárodní*

¹⁵⁷ KADLECOVÁ, Markéta. *Migraceonline.cz* [online]. 22.9.2009 [cit. 2010-04-17]. Cizinci : zrcadlo španělského hospodářství. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2198539>>.

¹⁵⁸ GONZÁLES ENRÍQUEZ, Carmen. Spain. In TRIANDAFYLLIDOU, Anna; GROPAS, Ruby. *European Immigration : A Sourcebook (Hardcover)*. Aldershot, UK : Ashgate, 2007, s. 321.

¹⁵⁹ Srv. NÍDR, Tomáš . *IDNES.cz/Zprávy* [online]. 4.3.2010 [cit. 2010-05-04]. Krize podrazila Španělsku obě nohy : stavebnictví i turistiku. Pětina obyvatel nemá práci. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/krize-podrazila-spanelsku-obe-nohy-stavebnictvi-i-turistiku-petina-obyvatel-nema-praci-gut-kavarna.asp?c=A100303_202653_kavarna_chu>.

¹⁶⁰ BAUDER, Harald. *Labor Movement : How Migration Regulates Labor Markets*. New York : Oxford University Press, 2006, s. 4.

pohyb pracovních sil je hlavní součástí mezinárodní migrace obyvatelstva přes hranice státu za účelem relativně dlouhodobého či trvalého pobytu. Vedle mezinárodního pohybu věcných činitelů výroby tak dochází i k pohybu osobního činitele – pracovní síly – mezi jednotlivými zeměmi, což je další významný faktor internacionalizace hospodářského života. Příčiny vyvolávající tyto přesuny mají své mimoekonomické a ekonomické příčiny.“¹⁶¹ Naprostá většina imigrantů se snaží v přijímající zemi uchytit a sehnat si zdroj obživy. Je také v jejich zájmu, aby byli schopni finančně i materiálně zajistit sebe, popř. svoji rodinu. Klíčem k zaměstnání je získání pracovního povolení, které je pro mnohé z nich vstupenkou k lepšímu životu. Díky zaměstnání se stanou ekonomicky méně závislými na svém okolí a začne se tím naplňovat jejich sen o svobodě. Část svých výdělků mohou dokonce posílat zpět do vlasti ve formě remitancí a finančně tak pomoci svým příbuzným.

Ne všichni přistěhovalci však při příchodu do země postupují podle předem daných pravidel. Často se snaží získat práci tzv. načerno. Tento jev je ve španělských poměrech velmi častý a patří mezi zásadní nedostatky celého imigračního systému. Dodejme, že tyto praktiky nejsou obvyklé pouze ve Španělsku. Neuspokojivé potírání nelegálního zaměstnávání imigrantů je nekonečným bojem policie se zaměstnavateli na jedné straně a imigranty na straně druhé. Kvůli strachu a hrozbě ze ztráty zaměstnání nebo malé finanční podpory se mnoho cizinců uchyluje k nelegální činnosti.

3.2.1 Imigranti v šedé ekonomice

V předchozí kapitole bylo uvedeno, že pro Španělsko je problém nezaměstnanosti vysoce aktuální a podaří-li se v příštích měsících zmírnit její růst, neobejde se tento pokus bez radikálních intervencí státu do ekonomiky. Jak je zřejmé, ruku v ruce s problémem vysoké míry nezaměstnanosti jde i téma přistěhovalectví, resp. téma pohybu mezinárodní pracovní migrace. „*Éra plné zaměstnanosti skočila, možná navždy, a strukturální nezaměstnanost a inflace se stává trvalým hlediskem v oblasti ekonomiky i společnosti. Jedno za druhým, vlády zemí přijatých v Evropě se rozhodly udělat konec náboru a uzavřely své*

¹⁶¹ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : základní rysy a tendence vývoje*. Praha : Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004, s. 78n.

hranice a vstup cizím pracovníkům.“¹⁶² Hlavním smyslem většiny všech regularizačních procesů ve Španělsku bylo citlivé a co možná nejvíce zmírňující opatření, pomocí nichž by byl stát schopen účinně redukovat a usměrňovat nelegální imigraci, zvláště pak nelegální pracovní migraci, a získat nad ní potřebnou kontrolu. Cílem bylo také účinně zasáhnout proti nelegálnímu zaměstnávání imigrantů. Zpočátku však použití nástroje regularizace bylo velmi sporadické a nebylo tak efektivní, jak se očekávalo. „Na rozdíl od severní části Evropy zůstávala v evropském Středomoří azylová imigrace dlouho druhořadým problémem. Souviselo to výrazně s již popisovanou a v 80. letech 20. století stále ještě dobře dostupnou alternativou regulérní, neregulérní nebo také ilegální imigrace za pracovními příležitostmi „načerno“. V Portugalsku bylo v letech 1983 až 1989 evidováno celkem pouze 3200 žadatelů o azyl, ve Španělsku 18 200¹⁶³, v Řecku 30 450 a v Itálii 43 300.“¹⁶⁴ Postupem času se tato čísla několikanásobně zvýšila, avšak ani po plošném regularizačním opatření a schválení statisíců žádostí není možné vyhrát boj proti nelegální pracovní migraci. Nebo to spíš není v ekonomickém zájmu země, a proto je míra tolerance vůči ní v této oblasti velmi vysoká. Na druhou stranu někteří ekonomové tvrdí, že šedá, neboli stínová, ekonomika může být zemi v zásadě prospěšná. Tento souhrn jakýchsi ekonomických vztahů, které jsou za rámcem běžných etických norem nebo přímo na hranici či za hranicí zákona, může vést k lepším hospodářským výsledkům. „Na nelegálním zaměstnávání cizinců je závislá především velmi flexibilní stínová ekonomika průmyslových center Barcelony a Madridu. Obdobná situace ale panuje i v zemědělství, stavebnictví a v neposlední řadě i v domácích službách.“¹⁶⁵ Stínové ekonomice nahrává fakt, že podávání žádostí o získání pracovního povolení znamená ve Španělsku velmi zdlouhavou záležitost. Stěžují si v první řadě zaměstnavatelé, pro něž je mnohem jednodušší zaměstnat cizince pokoutně,

¹⁶² BLANCO, Cristina (ed.). *Migraciones : Nuevas movilidades en un mundo en movimiento*. Barcelona : Anthropos, 2006, s. 99.

¹⁶³ Pro srovnání: v západním Německu ve volebním roce 1980 byl evidován nejvyšší počet žádostí o azyl, a to 92 918 pro 107 818 osob. V tomto roce to představovalo téměř dvě třetiny všech žádostí o azyl v Evropě (asi 150 000). I v dalším období bylo v celé Evropě zdaleka nejvíc žádostí o azyl podáváno právě ve Spolkové republice Německo.

Srv. BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2005, s. 350.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 355.

¹⁶⁵ Tamtéž s. 309n.

a to i za cenu případných obtíží. Pokud zvolí legální cestu, nevyhne se časově náročnému procesu, na jehož konci nemusí ani zaměstnavatel, ani cizinec dosáhnout kýženého výsledku. „*Povolení se nejprve získává na rok a může být omezeno na zaměstnání v určité provincii a sektoru. Každé dva roky je pak nutné povolení obnovovat. K tomu je nutné buď mít stávající místo, nebo ukázat novou pracovní smlouvu. Stát ale není schopen pracovní povolení obnovovat, v minulých letech docházelo až k několikaměsíčním prodlevám a mnoho migrantů se proto ocitlo v nelegálním postavení.*“¹⁶⁶

Tento druh ekonomiky na sebe v praxi bere několik podob. Zahrnuje korupci, úplatkářství, daňové úniky nebo zaměstnávání tzv. načerno. Deník Público dokonce informoval o tom, že „*Španělsko je spolu s Itálií a Řeckem na špici šedé ekonomiky v Evropě.*“¹⁶⁷ Deník dále uvádí, že podle studie mělo do konce roku 2009 dojít k růstu oficiálně nevykazovaného hospodářství z 18,7 % na 19,5 % HDP. Navíc typy pracovních činností, které spadají do stavebního sektoru, představují aktivity čím dál více související s šedou ekonomikou.¹⁶⁸ Velmi podobně hovoří také dílo autorů Friedricha Schneidera a Roberta Klinglmaira s názvem *Stínová ekonomika ve světě : co o ní víme?* z roku 2004. Podle tohoto materiálu byla právě na přelomu let 2002/2003 míra stínové ekonomiky ve Španělsku dlouhodobě na hodnotě 22,3 %, což v zemích bývalé evropské patnáctky znamenalo po Řecku, Itálii a Belgii čtvrtou pozici.¹⁶⁹

Španělská veřejnost je nyní konfrontována s dosud nejvyšší mírou nezaměstnanosti, která se stala součástí jejího každodenního života. Domácí obyvatelstvo se snaží bojovat všemi prostředky, aby zabránilo jejímu dalšímu šíření. Snaží se ji např. vyvážet právě formou dobrovolných návratů imigrantů do zemí

¹⁶⁶ KADLECOVÁ, Markéta. *Migraceonline.cz* [online]. 22.9.2009 [cit. 2010-04-17]. Cizinci : zrcadlo španělského hospodářství. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2198539>>.

¹⁶⁷ *Público.es* [online]. 4.10.2009, 5.10.2009 [cit. 2010-05-04]. España, a la cabeza de la Unión Europea en actividad irregular Entre 12 y 15 millones de trabajadores se dedican a empleos en la economía sumergida. Dostupné z WWW: <<http://www.publico.es/dinero/257752/espana/cabeza/union/europea/actividad/irregular>>.

¹⁶⁸ Srv. Tamtéž.

¹⁶⁹ KLINGLMAIR, Robert; SCHNEIDER, Friedrich. *CESifo Group* [online]. April 2004 [cit. 2010-05-04]. Shadow Economies around the World : What Do We Know?, s. 13. Dostupné z WWW: <http://www.cesifo-group.de/pls/guestci/download/CESifo%20Working%20Papers%202004/CESifo%20Working%20Papers%20April%202004/cesifo1_wp1167.pdf>.

původu imigrantů. Mezi dalšími opatřeními, jak se vláda rozhodla potlačit ilegální přistěhovalectví, je např. prodloužení lhůty na zadržení migrantů. Před novelou cizineckého zákona v roce 2008 činila 40 dní. Během této doby musely policejní složky aktivně zjišťovat identitu imigranta: jak se jmenuje, jaká je jeho státní příslušnost, odkud přichází, jak je starý, zda se nejedná o mezinárodně hledaného a nebezpečného zločince atp. Po změně zákona se tato doba prodloužila na dva měsíce. Kromě toho „*návrh nového cizineckého zákona znesnadňuje slučování rodin (omezení sloučení rodičů, které bude možné až po pěti letech pobytu migranta a dále dětí starších 18 let)*. Podle tohoto návrhu také zaměstnavatelé, kteří zaměstnávají imigranty bez pobytového oprávnění, za každého takového imigranta zaplatí pokutu až 100 000 euro.“¹⁷⁰ V novém návrhu cizineckého zákona se odráží aktuální stav poměru mezi rodilými Španěly a imigranty. Vzájemné vztahy se pomalu dostávají takřkajíc k bodu mrazu.

Ačkoli státy s nejvyššími počty přistěhovalců omezují tento příliv a kladou mu do cesty překážky, je zřejmé, že v této hře zatím prohrávají. Většinou jsou jejich rozhodnutí krátkozraká a oslabují je i závazky vůči mezinárodním smlouvám. Přistupují k tomu ale i další faktory. „*Práce nelegálních cizinců má výrazné výhody před prací domácích pracovníků. Cizinec neuplatňuje nárok na dovolenou, pracuje v sobotu i v neděli a nežádá příplatky. Nemá extrémní požadavky na byt a stravu. Vykoná i práce, na které nebyl původně sjednán, mívá i vyšší pracovní motivaci a disciplínu. „Černý“ zaměstnavatel za své nelegální zaměstnance neplatí sociální ani zdravotní pojištění, z vytvořeného zisku neodvádí daně, nedodržuje podmínky bezpečnosti při práci.*“¹⁷¹ Proto velmi ožehavou a často diskutovanou otázkou jsou jevy spojené s nelegálním zaměstnáváním. Španělská vláda se tímto problémem dlouhodobě zabývá, o čemž svědčí i fakt, že od roku 1985 připravila a realizovala na šest regularizačních opatření. Názory na ně se často diametrálně liší. Nelze jim upírat dobrý úmysl o kontrolu migračních toků směřujících do Španělska, avšak odborníci se vesměs shodují v názoru, že představovaly především levnou cestu, jak vyhovět požadavkům trhu práce

¹⁷⁰ KADLECOVÁ, Markéta. *Migraceonline.cz* [online]. 22.9.2009 [cit. 2010-04-17]. Cizinci : zrcadlo španělského hospodářství. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2198539>>.

¹⁷¹ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : nové jevy a perspektivy*. Praha : C. H. Beck, 2001, s. 70.

po levné zahraniční pracovní síle.¹⁷² Mezi její další aktivity patří i příprava dlouhodobých i střednědobých koncepčních materiálů pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců ve Španělsku. Gestorem činností k této problematice je španělské Ministerstvo vnitra¹⁷³. Smyslem je vzájemnou informovaností a využíváním koordinovaných přístupů zlepšit efektivnost boje s nelegální prací cizinců na všech úrovních a potírání tzv. šedé ekonomiky.

3.2.2 Imigranti v černé ekonomice

Daleko závažnějším jevem je černá ekonomika. Její závažnost spočívá hlavně v nebezpečnosti, neboť se uchyluje k drsnějším praktikám. Tento druh ekonomiky těží hlavně z lidského strachu o finanční nejistotu. Oproti šedé ekonomice je skutečně již za hranicí zákona a není nějakou latentní hrozbou, nýbrž reálným rizikem pro celou společnost. Představuje fenomén, s nímž je nezbytné zahájit okamžitý boj.

Z nedávné minulosti známe několik projevů černé ekonomiky, o nichž se ve spojitosti se španělskou imigrací hovoří. *„Neoficiální zaměstnávání však v 80. letech 20. století ještě obvykle neznamenal samo o sobě ilegální obcházení imigračních zábran a navíc představovalo „tržně orientovanou“ odpověď na změny v poměru nabídky a poptávky na spodních příčkách zaměstnanosti v neformálním sektoru evropských hostitelských zemí. Přesto se již koncem 80. let 20. století vedle „ekonomického uprchlíka“ žádajícího o azyl objevuje jako nová hrozba obraz „ilegálního imigranta“.*¹⁷⁴ Pejorativní nádech tohoto slovního spojení evokuje skutečného zločince, proti němuž je třeba uplatňovat ty nejtvrdší postihy, jaké zákon země umožňuje. V četných případech se však jedná o vnímání imigrace jako sociálního konstruktů, který vytvářejí média pro aktuální potřeby veřejného nebo sdíleného společenského života. Realita je mnohdy úplně jiná. Ne vždy jsou imigranti potencionálními pachateli a ne za všech životních okolností zůstanou

¹⁷² URRIZA, Carlos Martín. El impacto de la inmigración en el mercado de trabajo español. *Real Instituto Elcano*, 5/2008, 53, s. 4-10. Dostupný také z WWW: <http://realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/167efc804f0196168b31ef3170baead1/Revista+53+Mayo2008.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=167efc804f0196168b31ef3170baead1>. ISSN 1696-3466.

¹⁷³ Špan. Ministerio de Interior.

¹⁷⁴ BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2005, s. 347.

imigranti slušnými lidmi. „S nelegální migrací cizinců je také spojena nebezpečná kriminální aktivita, založená na přeshraniční spolupráci pachatelů. Vzhledem k závažnosti problému byly otázky nelegální migrace jedním z bodů jednání na zasedání Evropské rady ve finském Tampere v říjnu 1999. Evropská rada zde zdůraznila potřebu účinnějšího řízení migračních toků ve všech jeho fázích a rozpracování společné aktivní politiky ve věcech víz a padělání dokladů. Zároveň souhlasila s vytvořením Společného evropského azylového systému. Evropská rada také přijala rozhodnutí řešit ilegální migraci u zdroje, zejména bojem s těmi, kteří se zapojují do obchodování s lidmi a do ekonomického vykořisťování imigrantů.“¹⁷⁵

Severské země coby zkušenější partneři na poli azylu a migrace jsou po desetiletí významnými iniciátory aktivit směřujících k prohlubování spolupráce členských zemí v této oblasti. Vzhledem k tomu, že v poválečné éře patřily tyto státy mezi významné cílové země, nakonec si uměly efektivně poradit se stále se zvyšujícím počtem nových cizinců a pomocí zavedení restriktivních opatření snížily nakonec příliv imigrantů na minimum. „Téměř opačná byla imigrační situace na evropském jihu, kde až do počátku 80. let 20. století hrál politický azyl jako možnost přijetí jen nevýznamnou roli, zatímco vstup do země a nezákonné zaměstnávání ve stínové ekonomice probíhaly relativně bezproblémově. V těchto zemích sice byly k dispozici administrativní zkušenosti s vystěhovalectvím a pracovní migrací do zahraničí, avšak téměř žádné s povolováním práce zahraničních pracovních sil nebo dokonce s přistěhovalectvím.“¹⁷⁶ Nikdo tehdy nepovažoval za nutné organizovat záťahy proti cizincům ve větším rozsahu. Španělsko také v polovině 80. let 20. století okamžitě nedetekovalo změnu, kterou v té chvíli procházelo, a to tu, že zemi obyvatelstvo přestalo opouštět a více lidí do ní začalo přicházet. Proto, jak výstižně podotýká Klaus Bade, „neoficiální zaměstnávání cizinců bez pobytového nebo pracovního povolení nemělo – navzdory obvyklému označení „ilegální imigrace“ – až do konce 80. let 20. století zpravidla charakter nezákonného, tajného přechodu hranic. Jednalo se převážně o legální vstupy „turistů“, kteří překročili dobu povoleného pobytu a nastoupili do neoficiálního pracovního poměru, který se tyto jihoevropské příjmací země

¹⁷⁵ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : nové jevy a perspektivy*. Praha : C. H. Beck, 2001, s. 70.

¹⁷⁶ BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2005, s. 305.

snažily většinou legalizovat nabídkou amnestie nebo přeměnou v regulérní zaměstnání. Změna nastala poté, kdy ostatní státy EU začaly během příprav na zrušení hraničních kontrol v rámci společného trhu vyvíjet politický a nakonec i veřejný náklad v obavách z dalšího stěhování nelegálních „overstayers“ a ilegálních imigrantů dále na sever. Současně začaly i vnitropolitické protesty proti této formě imigrace a zaměstnávání načerno.¹⁷⁷ Španěle tentokrát reagovali rychle a přistoupili k regularizačním opatřením, které měly vskutku neotřelé projevy. Autoři studie, která se zabývá regularizačními procesy v evropských zemích, shrnuli, že „přechod zpět do neformálního sektoru je nižší u těch imigrantů, kteří pracují ve stavebnictví a restauračních zařízeních, zatímco v zemědělství a úklidech domácností je velmi vysoký (více než 90%). Po regularizaci je možno vysledovat trend změny zaměstnání v sektoru, a to ze zemědělství do stavebnictví (v případě mužů) a z domácích prací do restaurací (v případě žen).“¹⁷⁸

Černá ekonomika je velice zrádnou oblastí, protože ji nelze žádnými relevantními nástroji měřit. Čísla budou vždy zavádějící a příliš nepřesná na to, aby bylo možné zvolit ten nejúčinnější způsob boje proti ní. Pokud se podaří např. zachytit skupinu ilegálních pracovníků, jejich počty jsou okamžitě zařazeny do stupně utajení „vyhrazené“¹⁷⁹. Neexistují ani žádná vhodná opatření, která by zajistila její úplné vymýcení. Dostatečně velký prostor působnosti dostala tato ekonomika po rozšíření EU po roce 2000. „Velkým problémem se stala rostoucí nelegální migrace pracovních sil. Mezi hlavní důvody výrazného nárůstu nelegální migrace patří otevření východní Evropy a odstranění vnitřních hranic mezi zeměmi EU, které podepsaly Schengenskou dohodu. Převažujícím místem vstupu do států západní Evropy jsou hranice ČR a Slovenska. Cílovou stanicí většiny nelegálních uprchlíků je Německo. S nelegální migrací cizinců je také spojena nebezpečná kriminální aktivita.“¹⁸⁰ Tady je kámen úrazu a Achylova pata počínajícího evropského azylového a migračního systému. Potírání kriminality související

¹⁷⁷ BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2005, s. 307.

¹⁷⁸ *Regularisations in Europe : Study on practices in the area of regularisation of illegally staying third-country nationals in the Member States of the EU*. Vídeň : International Centre for Migration Policy Development, 2009. Ref. JLS/B4/2007/05, s. 45.

¹⁷⁹ Špan. Documentos restringidos. Angl. Restricted Documents.

¹⁸⁰ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : nové jevy a perspektivy*. Praha : C. H. Beck, 2001, s. 71.

s migrací pracovních sil vyžaduje především operativní součinnost všech orgánů činných v trestním řízení nejen v rovině horizontální, tedy národní, ale také nadnárodní. Dostáváme se tím do oblasti mezinárodního práva, s nímž souvisejí otázky narážející na suverenitu jednotlivých členských států a jejich autonomních rozhodnutí v daných politikách. Potřeba koordinovaného postupu a efektivním zvládnutí nelegální pracovní migrace je jedna věc, rozdílné veřejné a státní zájmy věc druhá. V symbolickém státním i policejním terči se nakonec pohybuje imigrant, který se snad nešťastnou náhodou narodil do světa, ve kterém neplatí zákony natož spravedlnost, který i za cenu ztráty vlastního života svěří svůj osud do rukou převaděči, jenž si za roli zprostředkovatele letenky, palubního lístku, falešného dokladu nebo prosté rady na cestu naúčtuje tučnou odměnu. A nelegálně se odměňují i další, kteří využívají lidského strachu o ztrátu zaměstnání a berou cizince jako skutečně levnou pracovní sílu.

4 Vliv imigrace a nezaměstnanosti ve Španělsku na EU

„Španělsko hluboce věří v principy Evropské unie a přeje si, aby lidé z Evropské unie mohli pracovat v kterékoli členské zemi. Bude to prospěšné jak pro jednotlivé státy, tak i pro celou Evropskou unii.“¹⁸¹

José Luis Rodríguez Zapatero

V současné době probíhá půlroční předsednictví Španělska Radě EU, které tímto převzalo v prvním pololetí roku 2010 na základě rotačního systému kormidlo EU po Švédsku. Následovat jej má Maďarsko. Tyto země společně připravují osmnáctiměsíční program předsednictví v rámci tzv. Troiky. Část jednání se na šest měsíců přesunulo do měst ležících na Pyrenejském poloostrově a v pracovních skupinách i na vyšších úrovních Rady EU sedí v čele jednacích sálů coby hlavní panelisté právě Španělé. Naposledy se tak stalo v první polovině roku 2002¹⁸². Jejich pozice není v současnosti nikterak snadná, neboť právě Španělsko je první předsedající zemí, která svůj půlroční mandát povede zcela v duchu a podle regulí nové Lisabonské smlouvy. Zásadní je v této chvíli fakt, že si každý členský stát v klíčovém období svého předsednictví volí hlavní priority, které jsou určující pro charakter jeho předsednictví, a nastaví kurz, jakým se Unie sedmadvaceti evropských států bude napříště ubírat. Hlavním smyslem předsednictví je do určité míry zachování kontinuálního vývoje, což jinak představuje povinnost vedoucí země plynule navázat v politikách a aktuálních problémech na své předchůdce. Seznam priorit musí být zároveň v souladu s unijním *acquis*. Mezi ty zásadní patří aplikace Lisabonské smlouvy, pokračování v boji proti ekonomické krizi, posílení role EU ve světě a umocnění principu subsidiarity vyjádřeného heslem ‘evropský občan ve středu zájmu’. Pokud bychom hledali tematiku migrační politiky, která by v případě Španělska byla zcela na místě, našli bychom ji obsaženou ve všech uvedených prioritách. Předsedající země si tentokrát nedala za poněkud fádni

¹⁸¹ Tato slova o zrušení přechodného období omezujícího volný pohyb pracovníků z nových členských států EU pronesl španělský premiér v březnu roku 2006 na jednání s polským ministerským předsedou Kazimierzem Marcinkiewiczem.

¹⁸² Mezi hlavní priority tehdejšího předsednictví patřily především boj proti terorismu v prostoru svobody, bezpečnosti a práva, úspěšné zavedení jednotné měny euro, impuls lisabonskému procesu na zasedání ER v Barceloně, proces rozšíření EU, vnější vztahy s heslem „více Evropy ve světě“ a pokračující debata o budoucnosti Evropy.

a ambiciózní cíl vyřešit společnou azylovou a migrační politiku a nastavit přesné a konkrétní mechanismy, pomocí nichž by postupovaly všechny členské státy ve vyřizování žádostí o udělování povolení k pobytu, pracovních povolení atd., v poskytování podobné pomoci přistěhovalcům nebo organizaci integračních programů. Španělsko je v této věci zdrženlivější, možná i opatrné, a respektuje již tak zásadní změnu, jakou je zrušení a v podstatě přehodnocení celé struktury fungování EU, kterou nově nastavuje schválená a platná Lisabonská smlouva. Právě ta totiž vymezuje azylové a migrační politice obecné mantinely a snaží se o posun v dané oblasti hned na několika úrovních: praktické, legislativní, ekonomické, mezinárodní i lidské.

Španělské předsednictví, stejně jako každé jiné, provázely od počátku hlasy plné pochybností a rozpaků, zda-li je Španělsko skutečně tou vhodnou a adekvátní zemí, která vyvede evropskou ekonomiku z krize a stabilizuje trhy, když se sama tato země zmítá v problémech, jakými jsou obrovský příliv imigrantů, rekordně vysoká nezaměstnanost a jeden z nejvyšších rozpočtových schodků v rámci EU27. Obavy pronikly i do sféry azylové a migrační politiky, resp. jejího ukotvení ve vnitřní soustavě Unie.

4.1 Konsolidace azylové a migrační politiky EU

Myšlenka vytvoření alespoň rámcových obrysů evropské azylové a migrační politiky, která by odpovídala jak mezinárodním smlouvám tak také unijnímu *acquis*, není nová. Objevila se už v době formování ES, kdy však nebylo k soustředění ambicí tímto směrem dostatek příležitostí ani politické vůle a shody. Všeobecná debata o přistěhovalectví se rozvinula teprve v průběhu 80. let 20. století. Téma se stalo aktuálním i např. díky vstupu Španělska a Portugalska do EU a přijetí „*Jednotného evropského aktu, jenž v roce 1986 vyhlásil zásadu volného pohybu osob po celé EU.*“¹⁸³ Široké podpory se společné azylové a migrační politice však dostalo teprve po přerodu ES v EU v okamžiku, kdy se ve struktuře Unie objevily nové možnosti spolupráce členských států nikoli už na mezinárodní úrovni a na bázi mezinárodních či bilaterálních smluv. Počátkem

¹⁸³ *European Commission* [online]. Brusel, Belgie : Oddělení Informace a komunikace, Generální ředitelství pro spravedlnost, svobodu a bezpečnost, listopad 2004 [cit. 2010-04-10]. Svoboda, bezpečnost, justice. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/justice_home/key_issues/fsj/fsj_1204_cs.pdf>.

širší spolupráce se stala Amsterdamská smlouva, která přesunula kapitolu azylu a migrace do společných politik.

Ani sféře azylu a migrace se však nevyhnula kritika, která poukazuje na nevhodnost ustanovení společné politiky takříkajíc shora. Největší výhrady směřují k hraničním kontrolám, spolupráci, výměně informací atd., které nejlépe fungují na místní, tj. nejnižší úrovni a jsou zprostředkovány příslušnými složkami policie. Tento názor zastává i Adam Townsend z Centra pro evropskou reformu¹⁸⁴, který tvrdí, že *„evropský prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti v rámci jedné vnější hranice může být dosažen pouze při pohybu zdola, z místní úrovně: je potřeba spolupráce mezi policií, hraniční kontrolou a úřady na vymáhání práce různých zemí.“*¹⁸⁵ Pokud by centralizační snahy postupovaly dál, mohly by evokovat vytvoření unikátního typu evropské cizinecké policie, což by způsobilo komplikace v bezpečnostních sektorech členských států. Tudy se však zatím úvahy reprezentantů členských zemí neubírají a jako nejvyšší stupeň implicitního pohybu k integraci zatím považují eurozónu a společný schengenský prostor. Na níže popsaném procesu přijímání legislativních i praktických opatření je nicméně dobře patrná plynulost ve sledované problematice.

4.1.1 Azylová a migrační politika EU před přijetím Lisabonské smlouvy

Již při vzniku EU¹⁸⁶ bylo pamatováno i na předmětnou oblast, neboť již *„právní otázky, které se těsně váží ke svobodě pohybu osob, se staly součástí Smlouvy o založení Evropského společenství. Smluvní prostor mezivládní spolupráce, který se takto uvolnil, byl poté okamžitě zaplněn řadou pozměňujících i nových ustanovení v šesté hlavě Smlouvy o Evropské unii.“*¹⁸⁷ Tehdy vznikla struktura tzv. Maastrichtského chrámu, jehož tři pomyslné pilíře tvořily politiky (1) evropská společenství, (2) společná zahraniční a bezpečnostní politika a (3) spolupráce v oblastech justice a vnitřních věcí.¹⁸⁸ Dále zahrnovala podporu

¹⁸⁴ Angl. Centre for European Reform.

¹⁸⁵ EurActiv.cz [online]. 27.10.2006 [cit. 2010-04-08]. Azylová a migrační politika. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/print-version/link-dossier/azylov-a-imigran-politika>>.

¹⁸⁶ Pozn. Došlo k ní podpisem tzv. Maastrichtské smlouvy dne 7. února 1992. Smlouva vstoupila v platnost k 1. lednu 1993.

¹⁸⁷ POMAHÁČ, Richard. *Evropské právo*. Praha : Karolinum, 2003, s. 184.

¹⁸⁸ Schéma tzv. Maastrichtského chrámu před a po přijetí Lisabonské smlouvy se nachází v příloze č. 26.

hospodářského a sociálního pokroku, vytvoření prostoru bez vnitřních hranic, upevňování identity EU zvláště na mezinárodním poli, zavedení občanství Evropské unie a jiné.¹⁸⁹

Vízová, azylová, přistěhovalecká a další politiky týkající se volného pohybu osob spadaly ponejprv do působnosti třetího z pilířů a „*tvořily zvláštní úsek spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí zavedený právě Maastrichtskou smlouvou. Je ostatně chápána jako oblast společného zájmu členských států a měla by řešit některé problémy spojené s imigrací občanů třetích zemí do států EU, a to ve spojení s přistěhovaleckou politikou, nelegálním přistěhovalectvím a nelegálními pracovními činnostmi.*“¹⁹⁰ V realizační fázi byla největší odpovědnost však opět přenesena na jednotlivé členské státy EU jednak proto, že vyšší úroveň harmonizace jejich přístupů nebyla v 90. letech možná a také proto, že by došlo k posilování centralizačních snah, které zatím nenašly mezi státy potřebnou podporu. Dalším důvodem, proč se členské státy zatím neodhodlaly najít společné konkrétní postupy a řešení na vysoké úrovni a stvrdit je jednotným legislativním aktem, který by vyřešil postup v přijímání cizinců, tkví především v nejednotném názoru na problematiku, disharmonii azylových systémů a odlišné situaci panující v členských zemích EU. Oblast azylu a migrace vyžaduje komplexní přístup a vždy je rozhodující, zda je země v kontextu migrace zemí cílovou či tranzitní, tvoří vnější mořskou, vzdušnou či pozemní schengenskou hranici¹⁹¹ atd.

Přesto však v 90. letech 20. století „*se stalo zřejmým, že evropské státy nemohou čelit těmto problémům každý sám za sebe. To vedlo ke zrodu společné migrační a azylové politiky Evropské unie.*“¹⁹² Pomoc při výměně informací

¹⁸⁹ Srv. PIKNA, Bohumil. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce)*. 3. přeprac. a rozšíř. vyd. Praha : Linde, 2006, s. 38n.

¹⁹⁰ ZLÝ, Bohumír. *Evropská unie a integrační procesy od A až do Z : výkladový slovník*. 2. dopl. vyd. Ostrava : MONTANEX, 2001, s. 10.

¹⁹¹ „*Schengenským prostorem se rozumí společné území členských států EU, v němž jsou odstraněny hraniční kontroly a v nichž platí společné standardy vnitřní bezpečnosti. Tento prostor byl od poloviny 80. let vytvářen prostředky mezivládní spolupráce.*“

Srv. POMAHAČ, Richard. *Evropské právo*. Praha : Karolinum, 2003, s. 184.

¹⁹² BARŠOVÁ, Andrea – BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát : Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, s. 8.

týkajících se oblasti azylu a migrace měla zprostředkovat oficiální evropská agentura s názvem *Informační, kontaktní a výměnné centrum pro azylové otázky*¹⁹³.

Posun a radikální změnu do oblasti justice a vnitra přinesla až následující pozměňovací tzv. Amsterdamská smlouva¹⁹⁴. Její ratifikace se uskutečnila v roce 1999¹⁹⁵, avšak členské země zůstaly i nadále limitovány pouze jakýmsi společným rámcem. Změnu měl zajistit přesun azylové a migrační politiky do prvního pilíře maastrichtského chrámu, tedy do společných politik a měla být tímto gestem zvýrazněna její důležitost v rámci uskupení. „*Oblast vízové, azylové a přistěhovalecké politiky byla přenesena již Amsterdamskou smlouvou z třetího do prvního pilíře EU,*“¹⁹⁶ stala se součástí komunitárního práva a o všech tématech spojených s přistěhovalectvím se mělo rozhodovat převážně na základě hlasování kvalifikovanou většinou a nikoli jednomyslně, jak tomu bylo dříve. Přesto obsah smlouvy nenastolil uspokojivé definice a nastavení jednotných postupů v řešení problému a řízení migračních toků na evropském kontinentu. Konkrétní kroky byly nadále ponechány jednotlivým státům jako výraz jejich suverenity a jisté nezávislosti v této věci.

Diskuse ohledně společného přístupu k azylantům, uprchlíkům i imigrantům však pokračovala dál. Na jednu stranu by došlo ke zpřehlednění a usnadnění komunikace mezi státy a úzké spolupráci mezi nimi a jejich příslušnými orgány. Na druhou stranu by ovšem společné úsilí bránilo státům operativně zasahovat a regulovat např. pracovní trh, sociální politiku a s tímto související oblasti. Vzniklá asymetrie mezi zeměmi přetrvávala, a to nejen kvůli dramatickým odlišnostem v počtech imigrantů, ale i v jiných postupech získávání

¹⁹³ Angl. *Centre for Information, Discussion and Exchange on Asylum (CIREA)*, které bylo rozpuštěno v roce 2002. Nahradila jej společná unijní síť *European Union Network for Asylum Practitioners (EURASYLUM)*. Oficiální stránka je dostupná z WWW: <<http://www.eurasyllum.org/Portal/DesktopDefault.aspx?tabindex=0&tabid=1>>.

¹⁹⁴ Pozn. *Amsterdamská smlouva* byla podepsána 2. října 1997. Zatímco se Maastrichtská smlouva stala zakládajícím dokumentem Evropské unie a načrtla směr evropské integrace do konce desetiletí, včetně harmonogramu na zavedení jednotné měny, Amsterdamská smlouva se snažila EU přiblížit občanům, posílit její vnější a vnitřní identitu a připravit Unii na rozšíření.

Srv. ČERNOCH, Pavel. *Cesta do EU : východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990 – 2004*. Praha : Linde, 2003, s. 68.

¹⁹⁵ Pozn. Vstoupila v platnost k 1. květnu 1999.

¹⁹⁶ PÍTROVÁ, Lenka, et al. *Lisabonská smlouva : Co nového by měla přinést?*. Parlamentní institut. Praha : Kancelář Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2008, s. 148n.

různých povolení (povolení k pobytu, pracovního povolení, sociálních a zdravotních pojištění, platby daní, nostrifikací akademických titulů atd.).

Na Amsterdamskou smlouvu v problematice azylu a migrace navázal summit ve finském Tampere, který se uskutečnil „v roce 1999¹⁹⁷, kde bylo rozhodnuto o zavedení společného azylového řízení a o přiznání stejného zacházení všem lidem, kterým byl v EU udělen azyl. EU tehdy plánovala vytvoření společné azylové politiky, která by měla sjednotit rezidentský status uprchlíků a systém vracení a přijímání imigrantů.“¹⁹⁸ Summit v Tampere byl průlomovým krokem v příštím utváření společné azylové a migrační politiky uskupení, kterou navíc v kapitole azylu ukotvila Charta základních práv Evropské unie, deklarovaná v roce 2000¹⁹⁹ v průběhu zasedání ER v Nice, kde bylo stanoveno, že „cílem společné azylové politiky je vytvořit minimální standardy, kvóty apod. napříč EU.“²⁰⁰

Širší odezvu měl přinést dnes neúspěšný *Návrh Smlouvy o založení Ústavy pro Evropu*²⁰¹. Rezultátem pokračujícího integračního úsilí²⁰² a navázání užší spolupráce na poli azylu a migrace bylo ale až zavedení tzv. dublinského systému²⁰³, jenž sklidil neobyčejnou kritiku. Ve spojitosti s ním se hovoří o „omezování svobody žadatele o azyl v podobě zajištění jeho předání a převzetí z jedné země dublinského systému do země jiné, té, která je považována za zemi

¹⁹⁷ Pozn. Summit probíhal ve dnech 15. a 16. října 1999.

¹⁹⁸ EurActiv.cz [online]. 27.10.2006 [cit. 2010-04-08]. Azylová a migrační politika. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/print-version/link-dossier/azylov-a-imigran-politika>>.

¹⁹⁹ Pozn. K její deklaraci došlo dne 7. prosince 2000.

²⁰⁰ EurActiv.cz [online]. 27.10.2006 [cit. 2010-04-08]. Azylová a migrační politika. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/print-version/link-dossier/azylov-a-imigran-politika>>.

²⁰¹ Pozn. Jednalo se o politický, nikoli právní, dokument čítající 448 článků. Vžitý pojem „euroústava“ není přesný. Jde o návrh smlouvy a nejedná se v podstatě o plnohodnotný ústavní text. Právní povaha tohoto dokumentu byla předmětem odborných debat, v nichž býval považován zejména za mezinárodní smlouvu, jindy však i za ústavu či dokument svého druhu. Návrh Smlouvy o založení Ústavy pro Evropu měl kompletně nahradit texty předešlých smluv EU.

²⁰² Pozn. Předcházela jim celá řada jednání. Např. v prosinci 2001 se v belgickém Bruselu-Laekenu konala konference, na níž byla přijata Deklarace o budoucnosti Evropské unie. Tímto byl učiněn první zásadní krok, jenž přímo otevřel cestu k možné euroústavě. Na základě této Deklarace Evropská rada rozhodla o ustavení Konventu, který měl stanovit jasné cíle příštího směřování EU a zabýval se výhradně čtyřmi stanovenými tématy: dělbou pravomocí, zjednodušení institucionální architektury a legislativních nástrojů a Ústavou pro občany Evropy s jasným statutem Charty základních práv.

²⁰³ Pozn. Vstoupil v účinnost 1. září 2003.

příslušnou k prozkoumání jeho azylové žádosti.²⁰⁴ Celý proces probíhal pouze v rámci EU a jeho nepřesné, hybridní a příliš obecné formulace způsobily často diametrálně odlišné interpretace textu Dublinské úmluvy a vedly ke zmatečnému vnímání odpovědnosti za vyřízení žádosti o azyl a následnou nucenou repatriaci.

V roce 2003 byla představena nová iniciativa v podobě vytvoření policejní databáze otisků prstů Eurodac, jejímž hlavním úkolem bylo zefektivnit fungování dublinského mechanismu a pomoci cizineckým policiím jednotlivých států identifikovat notorické žadatele o azyl a nelegální přistěhovalce.

Na jaře 2004 předkládá EK bilanci víceletého akčního plánu formulovaného v Tampere, na který „navázal tzv. *Haagský program, pětiletý plán s cílem vytvořit prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti v Evropské unii. V září 2005 pak Komise přijala další soubor opatření v oblasti imigrace a azylu.*“²⁰⁵ Tento program posílil soustavu EU v poskytování azylu, rozšířil a konkretizoval koncept „společného prostoru, svobody, bezpečnosti a spravedlnosti“, jehož základní obrysy vymezila již Amsterdamská smlouva. „*Pokračující rozvoj evropské azylové a migrační politiky by měl být založen na společné analýze jevů migrace ze všech jejich hledisek. Klíčový význam má posílení sběru, poskytování, výměny a účinného využívání aktuálních informací a údajů o veškerém důležitém vývoji v oblasti přistěhovalectví.*“²⁰⁶ Koncept „společného prostoru, svobody a bezpečnosti“ je dnes chápán jako „*multidisciplinární systém tvořený volným pohybem osob, vízovou politikou, politikou spojenou s vnějšími hranicemi EU, schengenským prostorem, přistěhovalectvím, azylem, justiční spoluprací v civilních a trestních věcech, koordinací politiky boje proti drogám, institutem občanství EU, ochranou osobních dat, základními právy, bojem proti rasismu a xenofobii, policejní a celnickou spoluprací, prevencí zločinu, bojem proti organizovanému zločinu, vnějšími vztahy a rozšířením Unie z perspektivy vnitra a justice.*“²⁰⁷ O jak významou výseč

²⁰⁴ BARŠOVÁ, Andrea [online]. Brno : 23.8.2004 [cit. 2010-04-08]. „Dublin II“ a omezení svobody žadatelů o azyl : Příspěvek přednesený na semináři Systémové problémy azylové a cizinecké legislativy v ČR a dopady vstupu České republiky do EU. Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/DublinII_a_omezeni_svobody_z_adatelu_o_azy.pdf>.

²⁰⁵ EurActiv.cz [online]. 27.10.2006 [cit. 2010-04-08]. Azylová a migrační politika. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/print-version/link-dossier/azylov-a-imigran-politika>>.

²⁰⁶ The Hague Programme : strengthening freedom, security and justice in the European Union. Dokument Rady EU č. 16054/04 ze 13. prosince 2004.

²⁰⁷ BUBLAN, František. Svoboda, spravedlnost a bezpečnost v EU. *Auspicia*. 2005, č. 5, s. 18-21.

společných činností Unie jde, svědčí 17 % všech legislativních návrhů Evropské komise.²⁰⁸

Pomocí v boji proti nelegálnímu přistěhovalectví, pašování lidí, trestné činnosti imigrantů a dalším sociopatologickým jevům spojených s migrací bylo vytvoření schengenského prostoru.²⁰⁹ „Schengenská prováděcí úmluva stanoví, že vnitřní hranice mohou být na území EU překračovány na libovolných místech a neprovádějí se na nich kontroly osob. Pokud to však vyžaduje veřejný zájem nebo bezpečnost státu, může smluvní strana po konzultaci s ostatními smluvními stranami rozhodnout, že po omezenou dobu budou na vnitřních hranicích prováděny jednostranné kontroly přiměřené dané situaci.“²¹⁰ Tento svým způsobem uzavřený systém nemá suplovat úlohu velkých policejních organizací, ale jeho cílem je posílení kontrol na vnějších hranicích schengenského prostoru. Právě ustanovující Schengenská úmluva umožňuje spolupráci cizineckých policíí jednotlivých států využívající databázi schengenského informačního systému (SIS)²¹¹, který mezi jinými zajišťuje kvalitní a rychlou distribuci údajů o totožnosti pachatelů a jejich trestné činnosti, pohřešovaných a hledaných osobách, odcizených uměleckých předmětech, kradených automobilech apod. V současnosti probíhají jednání o druhé generaci SIS II²¹², zaměřující se na používání informačně technologických systémů při hraničních kontrolách, sdílení rozmanitějších dat a problém jejich uchovávání. I když by rozšíření databáze jistě znamenalo účinnější a úspěšnější boj proti zločinu a nelegálnímu přistěhovalectví, je třeba důsledně

²⁰⁸ Srv. *Europa.eu : Freedom, Security and Justice* [online]. 2006 [cit. 2010-04-10]. The Commission presents its first political assessment of progress in implementing the Hague JLS Programme : A response to EU citizen's demands to build up Europe as an area of freedom, security and justice. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/justice_home/news/information_dossiers/the_hague_2006/index_en.htm>.

²⁰⁹ Mapa schengenského prostoru tak, jak vypadal na konci roku 2009, je v příloze č. 27. Následující tabulka 20 v příloze 28 popisuje, které země tvoří členskou základnu, které státy jsou součástí Schengenu pouze částečně, zobrazuje polohu zemí, které nejsou členy uskupení.

²¹⁰ POMAHÁČ, Richard. *Evropské právo*. Praha : Karolinum, 2003, s. 185.

²¹¹ Pozn. SIS hraje jednu z nejdůležitějších rolí v rámci schengenské spolupráce, neboť umožňuje efektivní výměnu informací o osobách a věcech. Je nepostradatelným systémem pro zajištění bezpečnosti v prostoru bez kontrol na vnitřních hranicích členských států. Hlavním gestorem dokumentů týkajících se problematiky SIS-TECH a SIS-NET je za ČR Centrála informatiky a analytických procesů služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR v Praze (CIAP SKPV PP ČR).

²¹² Pozn. V porovnání se současným SIS bude SIS II využívat odlišných technických principů, díky nimž dojde i ke zpracovávání biometrických údajů a jejich společnému sdílení mezi státy schengenského prostoru.

ověřit, že hlavní funkcionality systému pracují tak, jak mají. Vzhledem k tomu, že sdílení dat patří mezi ožehavá témata, jejichž předmětem jsou také identifikační a citlivé údaje občanů jednotlivých členských států, země nejsou ochotny přistoupit na společných jednáních a expertních setkáních na kompromisy a brání se zpřístupnit tyto informace svým partnerům. „V závěrech Rady z června 2009 se mj. ministři shodli, budou souběžně s vývojem SIS II probíhat práce na vývoji záložního scénáře (označovaném jako SIS I+RE) pro případ, že by SIS II nebylo možné dokončit. Ukazuje se, že záložní scénář není technicky dořešený.“²¹³ Je zřejmé, že do budoucna bude revize SISu nevyhnutelná, avšak v této chvíli visí nad přijetím nového SIS II velký otazník.

Koncentrace pravomocí týkající se společné azylové a migrační politiky nepostrádá ani sociální rozměr. Neméně významnou úlohu totiž na straně pomoci migrantům mají např. Evropský fond pro prchlíky²¹⁴ sloužící k dobrovolným návratům uprchlíků a podpoře přijímacích center EU. Praktické pomocné kroky však spadají již výhradně do působnosti úřadů a organizací jednotlivých členských států EU.

Jak je zřejmé, azylová politika doznala za dobu od vzniku EU značného posunu od rigidních proklamací až k aktivnímu a jednotnému přístupu. Dnes lze skutečně hovořit o procesu utváření evropského azylového systému, který podpírají i přesná opatření a v mnoha ohledech již vymezená pravidla a potřebné parametry. „V rámci azylové politiky dnes ES postupně uzavírá tzv. první fázi založení společného evropského azylového systému, tj. stanovení minimálních pravidel a určovacích mechanismů, a připravuje se na přechod k tzv. druhé fázi, tj. k vytvoření společného evropského azylového systému.“²¹⁵ K azylové politice patří i tzv. readmisní smlouvy mezi EU a třetími státy, jejichž počet je značně omezen v důsledku bilaterálních dohod členských států EU se třetími státy.

²¹³ Mandát pro zasedání Rady pro spravedlnost a vnitřní věci v Lucemburku dne 22. dubna 2010 (část v gesci Ministerstva vnitra). Praha : Odbor pro Evropskou unii Ministerstva vnitra ČR, 2010.

²¹⁴ Angl. The European Refugee Fund (ERF), který na základě společného rozhodnutí ustanovily členské státy v roce 2000. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/justice_home/funding/refugee/funding_refugee_en.htm>.

²¹⁵ PÍTROVÁ, Lenka, et al. Lisabonská smlouva : Co nového by měla přinést?. Parlamentní institut. Praha : Kancelář Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2008, s. 148n.

Řešení celoevropské migrační politiky však zůstává prozatím v nedohlednu. Státům chybí akceschopnost a ochota usnadnit, racionalizovat a zavést jednotný systém regulace migračních toků, včetně efektivního redukování nelegálního přistěhovalectví na kontinent.

4.1.2 Azylová a migrační politika EU po přijetí Lisabonské smlouvy

Výrazný pokrok v dalším upevňování evropského systému azylu a migrace a v boji proti nelegálnímu přistěhovalectví přinesl rok 2009. První střeoevropskou zemí, která získala na základě rotačního systému mandát předsedat Radě EU od ledna do června 2009, byla Česká republika. V rámci programu českého předsednictví Radě EU (CZ PRES) se ve dnech 27. a 28. dubna 2009 v Praze uskutečnila jedna z největších ministerských konferencí celého půlročního maratonu s názvem Budování migračních partnerství²¹⁶ a stanovila pět základních pilířů budoucí společné azylové a migrační politiky EU. „*Konference se věnovala následujícím oblastem: 1) prevence a boj s nelegální migrací; 2) podpora readmisí a dobrovolných návratů; 3) legální migrace; 4) podpora integrace legálních migrantů; 5) migrace a mobilita jako pozitivní elementy pro rozvoj.*“²¹⁷ Vrcholná akce potvrdila, že i ve sporných oblastech existuje dostatek prostoru pro dialog. Cílem jednání navíc bylo „*posunout evropský model azylu a migrace směrem na východ a jihovýchod, a ve finále tak rozšířit v Evropě pocit bezpečí.*“²¹⁸

V rámci pracovní skupiny azylu a migrace tehdy česká strana navrhla několik kompromisních variant, jakým způsobem by bylo možné dosáhnout konsensu v klíčových tématech, a i přes některé odmítavé tendence, zvláště ze strany Španělska, se podařilo prosadit a vytyčit zásadní společné postupy v prohlubování spolupráce v dané oblasti. Úsilí a úspěchy CZ PRES dále shrnuje pracovnice odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra České republiky Petra Vojnovičová takto: „*Největších pokroků bylo dosaženo v oblasti nelegální*

²¹⁶ Oficiální název konference zněl *Building Migration Partnerships*.

²¹⁷ VOJNOVIČOVÁ, Petra. *Migraceonline.cz* [online]. 28.7.2009 [cit. 2010-04-09]. Úspěchy českého předsednictví EU na poli migrace a azylu. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2192101>>.

²¹⁸ EU2009.CZ : *České předsednictví Evropské unie* [online]. 27.4:2009 [cit. 2010-04-09]. Konference Budování migračních partnerství začala. Dostupné z WWW: <<http://www.eu2009.cz/cz/news-and-documents/press-releases/konference-budovani-migracnich-partnerstvi-zacala---18572/>>.

*migrace – Směrnice Evropského parlamentu a Rady o sankcích vůči zaměstnavatelům nelegálně pobývajících příslušníků třetích zemí, v oblasti vnějších vztahů – Konference Budování migračních partnerství, dále v oblasti vízové politiky – důležité kroky vedoucí k přijetí bezvízových režimů se zeměmi západního Balkánu.*²¹⁹

Na úspěšné CZ PRES navázalo Švédsko, jehož zásadním prvkem a přínosem bylo bezesporu dokončení bolestivého ratifikačního procesu Lisabonské smlouvy²²⁰ všemi členskými státy EU, především pak zdárné ukončení anabáze jednání s ČR, a zahájení implementačních řízení. Lisabonská smlouva se stala novým základním dokumentem EU, který zcela mění strukturu i další směřování evropského integračního uskupení a kterým byla v listopadu loňského roku završena devět let trvající debata o institucionální reformě EU. Oproti původnímu záměru úplného nahrazení zakládajících smluvních dokumentů *Návrhem smlouvy o založení Ústavy pro Evropu*, představuje Lisabonská smlouva jejich „pouhou“ novelizaci. Podstatné je také to, že text nemá formálně ústavní charakter²²¹, přesto však po materiální stránce její obsah do značné míry vychází z *Návrhu Smlouvy o založení Ústavy pro Evropu*. V obecné rovině pak zcela ruší pilřovou strukturu tzv. maastrichtského chrámu, kdy, jak již bylo zmíněno, vízová, azylová, přistěhovalecká a další politiky týkající se volného pohybu osob tvořily I. pilř a policejní a justiční spolupráce v trestních věcech spadaly do III. pilře. Ten se ale zcela rozplynul, resp. byl komunitarizován²²² a jeho obsah integrován do symbolického II. pilře. Po 1. prosinci 2009²²³ je problematika vnitřních věcí zařazena mezi komunitární politiky a hlava IV části třetí SFEU nese oficiální název *Prostor svobody, bezpečnosti a práva*.

²¹⁹ VOJNOVIČOVÁ, Petra. *Migraceonline.cz* [online]. 28.7.2009 [cit. 2010-04-09]. Úspěchy českého předsednictví EU na poli migrace a azylu. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2192101>>.

²²⁰ Oficiální název zní *Smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství*.

²²¹ Pozn. Nemá dopad na používanou právní terminologii a absente ustanovení o symbolech EU.

²²² Pozn. Podle Lisabonské smlouvy budou nově v oblastech dosavadního III. pilře uplatňovány komunitární legislativní akty (nařízení, směrnice a rozhodnutí). Oslabuje se tak pozice jednotlivého státu, který bude nucen hledat pro svou iniciativu další spojence již při přípravě samotného legislativního návrhu.

²²³ V tento den vstoupila Lisabonská smlouva v platnost.

Lisabonská smlouva vymezuje také cíle imigrační politiky EU, bez nichž by ani další společný postup nebyl možný. Kolektivní dohoda se týká hlavně účinného řízení migračních toků, spravedlivého zacházení pro státní příslušníky třetích zemí, kteří oprávněně pobývají v členských státech, prevencí a potíráním nelegální migrace a bojem proti obchodování s lidmi. S účinností Lisabonské smlouvy vzniká také samostatná pracovní skupina pro volný pohyb osob, integraci, migraci a vyhoštění.

Opomenuta samosebou nezůstala ani azylová politika a budování společného evropského azylového systému, které musely být stanoveny v intencích Ženevské úmluvy o právním postavení uprchlíků a jejím protokolem. „*Unie vyvíjí společnou politiku týkající se azylu, doplňkové ochrany a dočasné ochrany s cílem poskytnout každému státnímu příslušníkovi třetí země, který potřebuje mezinárodní ochranu, přiměřený status a zajistit dodržování zásady nenavracení. Tato politika musí být v souladu s Ženevskou úmluvou o právním postavení uprchlíků ze dne 28. července 1951, Protokolem týkajícím se právního postavení uprchlíků ze dne 31. ledna 1967 a ostatními příslušnými smlouvami.*“²²⁴

V rámci společné přistěhovalecké politiky přesto zůstávají nedotčena práva členských států ve stanovení objemu vstupů státních příslušníků třetích zemí, přicházejících k nim za účelem nalezení zaměstnání. Článek 78 dále stanoví, že „*pokud se ocitnou jeden nebo více členských států ve stavu nouze v důsledku náhlého přílivu státních příslušníků třetích zemí, může Rada na návrh Komise přijmout ve prospěch dotyčných členských států dočasná opatření. Rada rozhoduje po konzultaci s Evropským parlamentem.*“²²⁵ Politické analýzy v souvislosti s azylem a migrací v evropském právu upozorňují na vhodnost postupující centralizace, především pak na zrušení principu jednomyslnosti v hlasování o podstatných problémech, a akcentují nutnost přehodnocení takových snah. „*Rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou bude dále omezovat vliv národní legislativy na řadu oblastí – energetika, azyl a migrace, policejní spolupráce.*“²²⁶

²²⁴ Čl. 78 odst. 1, Lisabonská smlouva : Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha : Odbor pro informování o evropských záležitostech, Úřad vlády České republiky, 2009, s. 99n.

²²⁵ Tamtéž, s. 100.

²²⁶ ŠKALoud, Miroslav. Miroslav Škaloud [online]. 2.7.2009 [cit. 2010-04-10]. Co přináší Lisabonská smlouva. Dostupné z WWW: <<http://www.skalous.net/clanky/co-prinasi-lisabonska-smlouva-2-7-2009/>>.

SE PRES se může pyšnit ještě jedním neméně významným dokumentem. Ve druhé části svého funkčního období výrazně zapracovalo na ucelené verzi plánu směřovaného pro oblast justice a vnitřních věcí ve střednědobém časovém horizontu. Jeho název znovu symbolicky korespondoval, stejně jako u předchozích plánů, s místem vzniku. V průběhu října 2009 se skutečně podařilo po nesčetných jednáních v pracovních skupinách, Výborech stálých zástupců členských států²²⁷ a dalších úrovních Rady EU, dotazníkových šetřeních a neocenitelné práci státníků a diplomatů sladit text, zahrnout všechny závěry a předložit finální podobu Stockholmského programu²²⁸, který explicitně formuluje priority EU v uvedených oblastech a shrnuje další kroky v budování Společného evropského azylového systému pro nadcházejících pět let. Jeho zveřejněním došlo ke zřetelnému posunu ve druhé fázi budování Společného evropského azylového systému. „V tomto programu jsou v souladu s článkem 68 SFEU²²⁹ vymezeny strategické směry pro legislativní a operativní plánování v rámci prostoru svobody, bezpečnosti a práva.“²³⁰ Tento více než stostránkový dokument je vnímán jako největší úspěch dosažení jednomyslné shody všech členských států. Ještě za SE PRES došlo k uzavření diskusí ohledně programu, avšak lingvistické korektury, interní i externí recenzní řízení a následná příprava implementačního procesu již stála na začátku roku 2010 před Španěly, kteří přebrali štafetu dalšího předsednictví (ES PRES). Úkol byl jasný: dosáhnout maximální harmonizace legislativ jednotlivých členských států s novou smlouvou a Stockholmským programem a nastartovat proces uvedení jejich znění do praxe.

Právě Stockholmský program je vnímán jako pokračovatel Haagského plánu, jehož náplň se vyčerpala s odcházejícím SE PRES. Geneze azylové a migrační politiky EU díky nim dostala nový rozměr. „*Předpokládáný vývoj tak*

²²⁷ Zkratka COREPER I a II (fr. Comité des représentants permanents), kde dochází k jednání „druhé úrovně“ a kde se již neprobírají detaily textů a návrhů, ale přijímají se jen relevantní výhrady podněty k opravám a doplněním.

²²⁸ Stockholmský program obsahuje přehled legislativních a nelegislativních priorit EU pro oblast justice a vnitra na nadcházející období 2010 – 2014.

²²⁹ Lisabonská smlouva - Jak zní její obecně používaný název. Tato smlouva ve skutečnosti zahrnuje dvě smlouvy: (1) Smlouvu o Evropské unii (SEU) a (2) Smlouvu o fungování Evropské unie (SFEU). V zájmu větší srozumitelnosti budou ve znění programu někdy používány výrazy „Lisabonská smlouva“ nebo „Smlouva“.

²³⁰ *Stockholmský program* – otevřená a bezpečná Evropa, která slouží svým občanům a chrání je, s. 3.

může ovlivnit oblast azylové a přistěhovalecké politiky především rozšířením pravomoci soudního dvora a uvedením Listiny základních práv EU²³¹, jejíž konkrétní ustanovení mohou mít vliv především ve věcech (příp. soudních sporech) týkajících se přistěhovalectví a azylu.“²³² Dojde tedy k posílení, prohloubení a zintenzívnění spolupráce mezi členskými státy EU také v těchto oblastech? Podle informací z jednání pracovních skupin v Bruselu však vzneslo ještě za SE PRES několik států své výhrady k návrhům k migraci a azylu. Kupř. „*Francie nesouhlasí s návrhy SE PRES, které nejsou zcela v souladu se Stockholmským programem. Francie za podpory Malt, Itálie a Kypru požaduje, že EU bude potřebovat flexibilní azylovou politiku, která je odvozena od priorit a potřeb členských států. Např. do roku 2012 je třeba ustavit úřad pro azyl. ...Finsko také požaduje jasný návrh Evropské komise ohledně přístupu EU ke konvenci o lidských právech. Rumunsko chce jasně zdůraznit, že budoucí rozšíření Schengenu je prioritou. Tento názor podpořila také Belgie. ...Itálie bude v kontextu Závěrů předkládat návrhy k migraci zejména v otázce jižní hranice. ...Dánsko požaduje rovněž zohlednit boj proti ilegální migraci.*“²³³

Otázka nelegálního přistěhovalectví na evropské jižní hranici totiž tvoří jeden z neuralgických bodů evropských vztahů. Např. ředitel Organizace pro pomoc uprchlíkům Martin Rozumek je dosti skeptický v hodnocení současného stavu regulace a budoucích postojů k nelegální migraci ze strany evropských států. Jeho názor spočívá v kritice zacházení s přistěhovanci, které připomíná spíše přehlížení jejich životních osudů a dodává k tomu: „*Domnívám se, že by především měla být uznána neúnosnost současného stavu stovek a tisíců lidských tragédií na hranicích EU. Absolutní neprostupnost námořní a pozemní hranice EU pro nelegální*

²³¹ Jednalo se původně o politický dokument, který vznikl v Nice dne 7. prosince 2000.

V upraveném znění byl přijat o sedm let později, dne 12. prosince 2007 ve Štrasburku. LEP EU získává stejnou právní sílu jako základní smlouvy. Je v ní zakotvena podmínka, že nijak nerozšiřuje pravomoci Unie vymezené v základních smlouvách. Navíc jsou závazky z Listiny primárně určeny orgánům Unie a členskými státy jen pokud provádějí unijní právo. Listina tak bude existovat paralelně vedle národních katalogů práva a svobod, což v praxi znamená, že na vnitrostátní úrovni zůstane v oblasti základních práv zachován interpretační monopol národních ústavních soudů.

Srv. Předkládací zpráva pro Parlament České republiky.

²³² PÍTROVÁ, Lenka, et al. *Lisabonská smlouva : Co nového by měla přinést?*. Parlamentní institut. Praha : Kancelář Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2008, s. 148n.

Blíže viz *A Guide to the Constitutional Treaty* [online]. Second edition. Londýn : Open Europe, 2008 [cit. 2010-04-09]. Dostupné z WWW: <<http://openeurope.org.uk/research/guide.pdf>>.

²³³ OBER LEICMANOVÁ, Irena. *Záznam ze zasedání COREPER II ve dnech 3. a 4.12.2009*. Brusel : Stálé zastoupení České republiky při Evropské unii, 2009.

migranty a uprchlíky je nerealizovatelným ideálem, k němuž se snaží některé členské státy postupně dospět, a to i za cenu ztrát lidských životů a nedodržování vlastních mezinárodních závazků.“²³⁴ To, že se cizinci dostávají na evropské území nelegální cestou, ještě neznamená, že s nimi musí být zacházeno nedůstojně „...musí být respektována jejich základní práva a základní svobody zakotvená v obecně uznávaných mezinárodních smlouvách na ochranu lidských práv.“²³⁵ Ve svém příspěvku jde Martin Rozumek ještě dál: „Je nutné ujistit se, že nikdo nebude poslán zpět do podmínek pronásledování. Sdělení Komise ke Stockholmskému programu proto chápu jako neúplný a nedostatečný základ pro řešení otázky nelegální migrace v současné EU.“²³⁶

Stockholmský program má také přispět k budování principu tzv. externalizaci azylové politiky EU tak, aby došlo k zadržování uprchlíků hluboko v zemích původu. Jde o naléhavé opatření, které má posílit vnější hranice EU a učinit i konec obchodu s přistěhovalci. Dopady jsou přitom zdrcující a nelze je brát na lehkou váhu. I když se „*uprchlíkům v roce 2009 daří v menší míře používat mořskou cestu ke vstupu do EU (to se týká zejména Itálie a Španělska, méně již Řecka), nicméně běženci jsou zadržováni ve zcela nevyhovujících podmínkách detence v Lybii nebo Mauretánii, často jsou bití, uprchlické ženy jsou například v Maroku ve velkých počtech znásilňovány, atd.*“²³⁷ Z evropského pohledu má externalizace sloužit k ochraně vnitřního prostoru Unie, aby se z Evropy volného pohybu osob nestala Evropa převaděčů. Do boje proti nedovolenému přistěholectví ve Středomoří se zapojily nejen všechny členské státy EU, jakož i všechny evropské organizace boje proti těmto sítím: Frontex, Europol a Eurojust. Z opačného hlediska však externalizace nahrává zločinům páchaným na uprchlících v zemích jejich původu, kteří z důvodů represí hledají útočiště právě mimo ně.

²³⁴ *Migraceonline.cz : o migraci ve střední a východní Evropě* [online]. září 2009 [cit. 2010-04-10]. Nelegální migrace jako téma v tzv. Stockholmském programu. Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/MRozumek_komentarNelegalniMigraceJakoTema_1.pdf>.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ *Migraceonline.cz : o migraci ve střední a východní Evropě* [online]. říjen 2009 [cit. 2010-04-10]. Stručný přehled současného stavu Společného evropského azylového systému na pozadí neregulérních vstupů do některých zemí Evropské unie. Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/MRozumek_StrucnyPrehledSpolecnehoEvropskehoAzylovehoSystemu_2.pdf>.

Otázkou do jisté míry zůstává také přístup Španělska ke společné azylové a migrační politice. Není vyloučeno, že se Španělé v době svého mandátu předsednictví EU pokusí protlačit, nebo minimálně zviditelnit, své rozdílné názory a zásadně tak ovlivnit a možná i změnit kurz a přístup k dané problematice, kterou podporují stejně zasažené, i když daleko menší státy jako je např. Kypr a Malta. Ve Španělsku totiž v průběhu posledních desetiletí skutečně došlo k zásadní proměně účelu migrace. Z pasivní obrany před nežádoucí migrací, resp. imigrací, kterou stále prosazuje značná část členských států EU, se do popředí intenzivněji dostává pragmatický přístup v podobě ekonomického a nyní také společenského využití migrace a přistěhovalectví. Naplno se již prosadilo vědomí, že migrace a zejména imigrace je efektivním nástrojem řešení dalšího ekonomického rozvoje této země i součástí jejího společenského vývoje. Synergie přístupů však nadále zůstává hlavní prioritou evropské agendy azylu a migrace.

4.2 Vliv imigrace a nezaměstnanosti ve Španělsku na EU

Podle nejaktuálnějších dat, která na konci roku 2009 zpracoval Evropský statistický úřad – Eurostat, je zřejmé, že na evropském kontinentě dochází v posledním desetiletí ke značné fluktuaci obyvatelstva. Z poslední shrnujících a ucelených údajů vyplývá, že k „1. lednu 2008 byl počet cizinců žijících ve 27 členských státech EU 30,8 milionu, z nichž 11,3 milionu tvořili občané jiného členského státu EU27. Zbývajících 19,5 milionu byli cizinci z nečlenských zemí EU, přičemž 6 milionů pocházelo z evropských států, 4,7 milionu z Afriky, 3,7 milionu přišlo z Asie a 3,2 milionu z amerického kontinentu. V přepočtu tvoří cizinci celkem 6,2 % z veškeré populace EU.“²³⁸

Demografické proměny a výrazné rozdíly co do počtů cizinců jsou patrné právě při porovnání mezi jednotlivými státy EU. Z výsledků průzkumů z roku 2008 vyplývá, že poměr cizinců se pohybuje od 0,1% (v Rumunsku) do 43% (v Lucembursku). Španělsko se v tomto šetření umístilo s počtem 5,3 milionu cizinců na druhém místě hned za Německem, kde bylo v daném roce zhruba

²³⁸ Population of Foreign Citizens in the EU27 in 2008 : Foreign Citizens Made Up 6% of the EU27 Population. *Eurostat Newsrelease* [online]. 16.12.2009, 2009, 184, [cit. 2010-03-22]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-16122009-BP/EN/3-16122009-BP-EN.PDF>.

7,3 milionů cizinců. Další příčky opanují Velká Británie se 4 miliony, Francie s 3,7 miliony a Itálie s 3,4 miliony.²³⁹

4.2.1 Imigrace a nezaměstnanost v EU

EU stále ještě trpí následky finanční a následné ekonomické krize. Poslední údaje Eurostatu sice potvrzují optimistické údaje u exportu, nezlepšily se však ukazatele investic a nezvyšuje se ani spotřeba. Nezaměstnanost se zatím stále zvyšuje. Dalšími problémy jsou například stárnutí populace, energetická bezpečnost, příliv imigrantů na evropský kontinent. Řecká hranice v Egejském moři zažívá nebývalý imigrační přetlak, ale také jinde ve Středomoří je stav nadále znepokojivý. Právě jižní hranice EU je nejkritičtější slabým místem, kudy se na kontinent dostává většina nelegálních imigrantů. Jihoevropské státy jsou z pohledu vnitroeuropejské pracovní migrace ve směru jih-sever výchozími oblastmi pracovní migrace. Nebylo tomu tak ale vždycky a v čase se proměňují z výchozího v cílový prostor imigrantů a naopak. Ne všechny státy jižní Evropy k nim však přistupují rezervovaně. „*Samotné Španělsko, mimořádně postižené ilegálním přistěhovalectvím, je v Unii za svůj přístup odsuzováno. Např. na začátku roku 2005 totiž legalizovalo pobyt 700 000 imigrantů. Podle kritiků je to zároveň pozvánka pro statisíce dalších. Madrid kritizovalo především Německo, ale dokonce i skandinávské státy. Podle dánského ministra pro záležitosti uprchlíků Rikke Hvilshoja není možné, aby takto Španělé postupovali. Stali by se tak ještě větším magnetem pro další statisíce imigrantů.*“²⁴⁰ EU se snaží posilovat systém, ochranu lidských práv a základních svobod a rozvíjet bezpečnostní systémy založené na spojenectví s aliančními partnery. Bez stejného postupu všech členů se toto úsilí a jeho myšlenka vyprazdňují. ES PRES prozatím neřeší velké a megalomanské projekty typu společný azyl a migrace. Daleko spíše pro něj např. zůstává otázkou, jakým způsobem bude administrativně ošetřen přístup sezónních pracovníků

²³⁹ Population of Foreign Citizens in the EU27 in 2008 : Foreign Citizens Made Up 6% of the EU27 Population. *Eurostat Newsrelease* [online]. 16.12.2009, 2009, 184, [cit. 2010-03-22]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-16122009-BP/EN/3-16122009-BP-EN.PDF>.

²⁴⁰ NOVÁK, Martin. Přistěhovalci mění demografickou tvář Evropy. *IHNed.cz : Online zprávy hospodářských novin* [online]. 16. 11. 2005, [cit. 2010-04-17]. Dostupný z WWW: <http://zahranicni.ihned.cz/1-10071640-17219530-003000_d-1b>. ISSN 1213-7693.

na evropský trh, kteří tvoří další neregulovanou skupinu cizinců. Podobně nedorozumění je problematika vysoce kvalifikovaných pracovníků po celé Evropě.

4.2.2 Problém stárnutí evropské populace

Vysoká nezaměstnanost obyvatel Španělska, a také tamější nezaměstnanost imigrantů, jasně ukázala, že Evropa se jako celek začíná potýkat s problémy neintegrováných migrantů druhé generace. Převyšuje počet dětí imigrantů nad počtem španělských dětí je dvojnásobný. V souvislosti s tím je třeba mít na paměti, že ve Španělsku i v ostatních vyspělých evropských státech, se zhoršuje demografická situace. Podle odborníků na migraci se bude nejen Španělsko potýkat s výrazným deficitem lidí v produktivním věku a zatím ne příliš optimistické prognózy přinášejí také studie zabývající se demografickým vývojem. Odhadují totiž, že v první polovině 21. století budou muset zvláště nejvyspělejší státy světa pojmout velké množství přistěhovalců, chtějí-li zmírnit ekonomické dopady postupného stárnutí svých obyvatel. Evropa je v tomto ohledu na prvním místě. V roce 2000 vydala Organizace spojených národů, konkrétně Populační divize, jednu z nejzajímavějších a nejsledovanějších zpráv s názvem *Replacement Migration*²⁴¹. Je v ní uvedeno, „že patnáctka zemí, která tehdy tvořila EU, by v první polovině 21. století potřebovala přijmout 158 milionů přistěhovalců, aby se vyrovnal rozdíl mezi aktivně pracující a stárnoucí populací, jenž byl na konci 20. století vyrovnaný.“²⁴² Obdobně hovoří i jiné prognostické zprávy. Nyní je jasné, že „na starý kontinent stále proudí tisíce nových nelegálních imigrantů hlavně ze severní Afriky a EU zatím nenalezla způsob, jak tento exodus z jihu na sever zastavit. Přitom ale Evropa přistěhovalce podle mnoha prognóz potřebuje, aby si v dobách úbytku vlastní populace udržela ekonomický růst. Zpráva Evropské komise uvádí nutnost 20 milionů nových pracovních sil do roku 2030.“²⁴³

EU však zatím odsouvá řešení populační politiky na neurčito. Důležitější jsou aktuální problémy, které spotřebují veškerou energii Unie.

²⁴¹ UN Population Division, Department of Economic and Social Affairs. *Replacement Migration : Is It a Solution to Declining and Aging Populations?*. New York : Sekretariát OSN, 2001.

²⁴² BLANCO, Cristina (ed.) *Migraciones : Nuevas movilidades en un mundo en movimiento*. Barcelona : Anthropos, 2006, s. 97.

²⁴³ NOVÁK, Martin. Přistěhovalci mění demografickou tvář Evropy. *IHNed.cz : Online zprávy hospodářských novin* [online]. 16. 11. 2005, [cit. 2010-04-17]. Dostupný z WWW: <http://zahranicni.ihned.cz/1-10071640-17219530-003000_d-1b>. ISSN 1213-7693.

Populační politika totiž již dříve nedosáhla předpokládaných výsledků, a proto nezbyvá, než se pokusit přilákat imigranty. Oproti Spojeným státům, kde se od přistěhovalců očekává, že se hned zapojí do pracovního procesu, neboť dlouhodobý pobyt je vázán na pracovní povolení či studijní vízum, je na starém kontinentu situace pro tuto skupinu lidí nepříznivá. Evropě chybí vize a dostává se do úzkých. To ale nezabrání mezinárodnímu pohybu pracovních sil najít skulinu a dostat se do Evropy.

U příležitosti celosvětového Dne migrantů²⁴⁴ v polovině prosince roku 2009 přinesl EUROSTAT zajímavou studii²⁴⁵, upozorňující na zvyšování počtu populace EU v důsledku migračního přílivu, a to o více než 6 %, což v přepočtu znamená 30,8 milionu lidí. Podle dalších údajů bylo zjištěno, že z tohoto počtu pocházelo 19,5 milionu obyvatel z jiných než členských států EU. Již dnes je jisté, že obyvatel EU bude od roku 2025 ubývat. *„Rychlost stárnutí populace může být také ovlivňována migrací. Přistěhovalectví obvykle zpomaluje stárnutí populace (například v Kanadě a Evropě). Přistěhovalci jsou totiž mladší a mají více dětí. Na druhou stranu, emigrace v produktivním věku urychluje stárnutí obyvatelstva, jak můžeme pozorovat např. u některých národů v Karibské oblasti. Stárnutí obyvatelstva v těchto zemích je také urychlováno imigrací seniorů z jiných zemí, a zpětné migrace bývalých emigrantů, kteří mají vyšší než průměrný věk obyvatel. Někteří demografové očekávají, že migrace bude v budoucnu hrát významnější roli při fenoménu stárnutí obyvatelstva, zvláště v zemích s nízkou porodností se stálou nebo klesající velikostí populace. Dopady migrace na stárnutí obyvatelstva jsou obvykle silnější v menších populacích, a to kvůli relativně vyššímu podílu migrantů v nich.“* Délka života se v zemích OECD prodlužuje a již nyní má Španělsko mezi ostatními členy nejvyšší hodnoty. Podle prognóz vývoje stárnutí španělské populace

²⁴⁴ Dne 4. prosince 2000 OSN na Valném shromáždění vyhlásilo 18. prosinec jako celosvětový Den migrantů (angl. International Migrants Day). V tento den v roce 1990 totiž Generální shromáždění podepsalo a přijalo Úmluvu OSN o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin, rezoluce č. 45/158 (angl. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, resolution 45/158). Úmluva je dostupná na WWW: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/565/47/IMG/NR056547.pdf?OpenElement>>.

Úmluva, kterou se vyhlašuje 18. prosinec celosvětovým Dnem migrantů je dostupná na WWW: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/564/97/PDF/N0056497.pdf?OpenElement>>.

²⁴⁵ Population of Foreign Citizens in the EU27 in 2008 : Foreign Citizens Made Up 6% of the EU27 Population. Eurostat newsrelease. 184/2009 – 16. prosince 2009. Dostupné na WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-16122009-BP/EN/3-16122009-BP-EN.PDF>.

do roku 2050 tak, jak je ukazuje tabulka 22 v příloze 30, se budou Španělé mezi roky 2045 až 2050 dožívat až 82,6 let, přičemž ženy oslaví průměrně ještě své 86. narozeniny a muži dosáhnou průměrného věku 79 let. Největší zastoupení v populaci pak budou mít v uvedeném časovém rozmezí právě senioři. Přehledně tento trend zaznamenává věková pyramida prognostického vývoje ve Španělsku do roku 2050, která je v grafu 9 v příloze 31.

Podle zprávy OECD z roku 2009 týkající se Španělska zde do roku 2050 budou vydělávat na penzistu méně než dvě aktivně pracující osoby.²⁴⁶ Penzijní reforma je další aktualitou nejen na Pyrenejském poloostrově. Podle tabulky 21 v příloze 29, která ukazuje prognózu demografického vývoje ve Španělsku do roku 2050, lze dovodit, že rodilých Španělů, kterých bylo kolem roku 2000 na 40 milionů, za dalších padesát let výrazně ubude a jejich počet se sníží o asi 9 milionů. Přirozený přírůstek obyvatelstva se bude rapidně snižovat, a to až o trojnásobek oproti roku 1975. „Dnes zveřejněné údaje předpovídají obyvatelstvu EU do roku 2025 růst. Celkově by měl počet obyvatel EU do roku 2025 stoupnout na 470 milionů oproti dnešním 456 milionům. Nárůst obyvatelstva ale bude způsoben pouze přistěhovalectvím, nikoliv zvýšením porodnosti. Od roku 2025 do roku 2050 by měl počet obyvatel klesnout pod hranici 450 milionů. Obyvatelstvo EU také výrazně zestárne. V produktivním věku bude oproti dnešnímu stavu o 52 milionů lidí méně a 10% osob bude starší osmdesáti let.“²⁴⁷

²⁴⁶ OECD Perspectives: Spain Policies for a sustainable recovery. Paris : Glowimages/Gettyimages, 2009, s. 12. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/45/46/44686629.pdf>>.

²⁴⁷ EurActiv.cz [online]. 8.4.2005 [cit. 2010-05-06]. Obyvatel EU bude od roku 2025 ubývat. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/socialni-politika/clanek/obyvatel-eu-bude-od-roku-2025-ubvat>>.

Závěr

„Je třeba zajistit účelnější a účinnější přístup k Evropě pro podnikatele, turisty, studenty, vědce, pracovníky, osoby, které potřebují mezinárodní ochranu a další osoby mající oprávněný zájem o vstup na území EU.“

Stockholmský program

Za posledních bezmála 50 let prodělalo Španělsko v porovnání s jinými zeměmi západní Evropy obrovské strukturální změny, které se projeví nejen v ekonomice, státní správě nebo politice, ale především ve společnosti. Současné problémy, jimiž Španělské království prochází, jsou způsobeny řadou faktorů. V této práci byly analyzovány a podrobně zkoumány dva z nich – nezaměstnanost a (i)imigrace ve Španělsku v posledních desetiletích 20. a na počátku 21. století, jejich vzájemné ovlivňování a působení na okolní země, především pak na evropské integrační uskupení s názvem EU.

Nynější azylová a migrační politika Španělska není typickým příkladem evropského přístupu k dané problematice. Stěžejní je fakt, že se jedná o jednu ze zemí, jež jsou v globálním měřítku nejvíce zasaženy imigrací. Po USA na světě a po Kypru v Evropě se Španělsko řadí na druhá místa co do počtu cizinců na svém území. Nejvíce přistěhovalců přichází do země z oblasti severní Afriky a to z Maroka, dále ze států Jižní Ameriky, z Ekvádoru a Kolumbie, ale také z evropských zemí, zejména z Rumunska. Neméně podstatnou roli hraje zároveň přístup samotných Španělů k imigrantům, který taktéž není zcela obvyklý. Oproti většině členských států EU vystupují Španělé vůči cizincům velmi vstřícně. Nekonfliktní soužití přistěhovalců s domorodci narušují jen sporadické sociopatologické jevy a národnostní nepokoje způsobené heterogenitou domácího obyvatelstva.

Prvním problémovým okruhem této diplomové práce je právě migrace, resp. imigrace, která se bezesporu zařadí mezi dominantní témata 21. století, neboť má mimo jiné vliv také na celkový počet obyvatel v jednotlivých zemích. Přestože v tuto chvíli ještě nejsme schopni dovodit všechny její důsledky a relace, které nás obklopují, dokážeme nicméně alespoň pomocí různých nástrojů postihnout fakt,

že na sebe navzájem působí a vyvolávají ve společnosti, ekonomice, politice, kultuře, národní bezpečnosti, náboženství, a dalších oblastech nevratné změny. Podstatou zůstává, že samotnou migraci, jakožto světový fenomén, změnit nemůžeme, můžeme se však pokusit ji vhodně ovlivnit tak, abychom dokázali minimalizovat její negativní dopady na všech úrovních, a naopak maximálně využít jejího potenciálu k ryze pozitivním efektům, na nichž by participovali jak jednotlivci, tak celé společnosti. Z dlouhodobé perspektivy se totiž imigrace jeví jako přínosná. Jasným východiskem se v takové situaci nabízí co nejvyšší možná míra informovanosti zainteresovaných subjektů, v tomto případě migrantů, politiků, institucí ve státních i soukromých sférách, mezinárodních organizacích a také široké veřejnosti. Sdílení dat je fundamentální podmínkou k tomu, abychom se byli schopni orientovat v proměňujících se trendech, pružně, adekvátně a operativně reagovat na odlišné přístupy a prostředí a společně nalézat systémová řešení v problematice jak regionální i globální, tak legální a nelegální migrace. Vůbec neefektivnější způsob jak omezovat obtížně zastavitelnou nelegální migraci je kontrolovat a regulovat ji pomocí programů legální migrace. Diskurz na předemtné téma dále otevírá široké spektrum společenskovedních sfér, zahrnujících témata jako je pracovní migrace, bezpečnost, integrace, legální a nelegální přistěhovalectví, solidarita, lidská práva nebo např. slučování rodin. Je zřejmé, že detailnější analýzy daných jevů se neobejdou bez diskusí, všeobecné podpory a ochoty přistupovat k nim konstruktivními způsoby.

Druhým tématickým okruhem práce je nezaměstnanost a široké spektrum jejích podob ve španělském prostředí. Díky půlročnímu studijnímu pobytu na Universidad de Granada ve Španělsku, který jsem absolvovala v rámci stipendijního programu Erasmus Mundus v letním semestru akademického roku 2008/2009, jsem měla možnost setkat se s mnoha cizinci, zahraničními studenty a v rámci univerzity navštěvovat kurzy zaměřené na kulturní a sociální antropologii. Zblízka jsem poznala andaluské město Granadu, v němž žije na 250 000 obyvatel, z nichž zhruba pětinu tvoří studenti a velké procento přistěhovalci. Největším současným problémem města, regionu Andalusiie a vlastně i celého Španělska je nezaměstnanost, která se v prvním pololetí roku 2009 pohybovala okolo 17 %, což představovalo bezmála 5 000 000 lidí bez práce. A právě tolik je ve Španělsku přistěhovalců. Už v roce 2008 se totiž naplnily i ty nejpesimističtější předpovědi,

kdy počet imigrantů ve Španělsku přesáhl magickou hranici 4,5 milionů a stále stoupá. Oproti předchozímu roku se jejich počet zvýšil o rekordních 700 000. Podle neoficiálních zdrojů je však počet nelegálních přistěhovalců daleko vyšší.

Příčiny vysokého počtu přistěhovalců ve Španělsku je třeba hledat v minulosti. Odborník na migraci Lorenz Cachón Rodríguez rozlišuje tři hlavní etapy, symbolizující výrazné přeměny ve vývoji (i)migrace ve Španělsku. K první došlo již v polovině 70. let 20. století, kdy skončila Francova diktatura, a s návratem konstituční monarchie v čele s Juanem Carlosem pozvolna proběhla demokratizace země a otevřela se zbytku světa. Druhý předěl s sebou přinesl intenzivní percepci migrace, jejíž saldo se v důsledku ekonomického rozvoje země a jejího vstupu do Evropského společenství v polovině 80. let 20. století obrátilo. Okamžitá potřeba dostat imigraci pod kontrolu nastartovala proces řady regularizačních opatření, jejichž hlavním smyslem bylo zlegalizování pobytu a pracovních povolení příchozích i usazených cizinců. Regularizace byla méně úspěšná, než se očekávalo, neboť se nepodařilo zlegalizovat pobyt či pracovní povolení všech cizinců žijících na území státu. Přesto kvůli regularizačním opatřením došlo k obrovskému nárůstu přistěhovalců ve Španělsku. Dalším rozhodujícím důvodem změny poměru mezi emigranty a imigranty byl společný postup severoevropských zemí proti sílícímu přílivu imigrantů. Impulsem pro třetí regularizační fázi bylo potom přijetí hlavního Organického zákona 4/2000, který znamenal průlom v legislativě i přístupu k imigrantům, neboť poprvé počítal s jejich integrací do majoritní společnosti.

Dlouhodobé imigrační přílivy do země však vyvolaly destabilizaci sociálního systému a s ním i rozkolísání celé ekonomiky, která v době světové hospodářské krize není schopna účinně vzdorovat tlakům, jež jsou na ni vyvíjeny. Recese se rychle projevila na pracovním trhu, který na ni citlivě zareagoval a kde tímto v období druhé poloviny roku 2008 nastalo výrazné zvýšení počtu nezaměstnaných až na hodnotu 19 % míry nezaměstnanosti. Situace je i nadále vážná, neboť podle odhadů renomovaných společností počet nezaměstnaných ve Španělsku v blízké budoucnosti zřejmě přesáhne magickou 22% hranici, což v absolutních číslech představuje 5 milionů lidí bez práce. Tím se Španělsko drží na evropské špičce co do počtu nezaměstnaných. Tento jev postihl především sektor služeb, stavební průmysl a ušetřeno nezůstalo ani zemědělství, ačkoli tato oblast zůstala dotčena nejméně. Nejvíce zasaženou skupinu obyvatel tvoří mladí lidé,

zvláště absolventi, a přistěhovalci. Mnohá doporučení OECD proto apelují na španělskou vládu, aby učinila rychlá a účinná systémová opatření.

Členstvím v ES se výrazně zlepšila ekonomická situace země a její obyvatelé hodnotí vstup do integračního uskupení spíše pozitivně. Jakožto jedna z nepříliš bohatých zemí se Španělsko naučilo využívat strukturální fondy, pomocí nichž mohla španělská vláda realizovat projekty a oživit ekonomiku země. Jak moc však bylo Španělsko zasaženo celosvětovou finanční a posléze hospodářskou krizí, dokazuje nejen vysoká nezaměstnanost, ale i rekordní propad HDP v celé EU. Ekonomika země by se měla z tohoto šoku zotavovat pomaleji než ostatní evropské státy, neboť disponuje vysokým rozpočtovým schodkem, kterým každoročně roste zadlužení země. Vláda již přistoupila k implementaci razantních opatření, jež by měla zastavit gradující zvyšování nezaměstnanosti i státního dluhu a znovu nastartovat ekonomiku.

Španělské království se stává aktuálním námětem diskusí na evropské úrovni. Zasadilo se o to téměř nejvyšším počtem imigrantů co do počtu obyvatelstva na světě, závratně vysokou a stále rostoucí nezaměstnaností, hlubokými dopady světové hospodářské krize na ekonomiku země i předsednictvím pracovním skupinám Rady EU. I když hodnocení půlročního běhu španělského předsednictví, specifické tím, že probíhá již podle regulí ratifikované a platné Lisabonské smlouvy, je zatím předčasné, lze konstatovat, že Španělsku se daří naplňovat vytyčené priority.

Imigrace a nezaměstnanost se navzájem významně ovlivňují. Jednou z nejčastějších příčin příchodu cizinců do Španělska jsou především pracovní důvody. Význam imigrantů pro tamější ekonomiku je obrovský, neboť jsou to právě přistěhovalci, kteří do ní přinášejí přidanou hodnotu v podobě obrovských lidských zdrojů a potřebného kapitálu. Díky svým zkušenostem s legálním i nelegálním přistěhovalectvím i vyspělou azylovou a migrační politikou Španělsko usiluje o vytvoření migračních profilů s informacemi o velikosti a struktuře migračních toků mezi jednotlivými zeměmi alespoň na evropské a částečně na mimoevropské úrovni. Daří se mu reagovat na potřeby pracovního trhu nově vytvořeným registrem pracovních míst, avšak stále se mu nedaří potírat převaděčství, obchod s lidmi a nelegální imigraci, která sem proudí ze severoafrických a jihoamerických států.

Španělská vláda využívá také alternativních řešení rostoucí imigrace, a to hlavně použitím systému dobrovolných návratů.

Nejvíce imigrantů je zaměstnáno v průmyslu a v sektoru služeb, přesto mají oproti domácímu obyvatelstvu menší šanci získat práci v ekonomicky atraktivním oboru. Spíše nacházejí uplatnění jako dělníci a řemeslníci. Především tyto skupiny přišli kvůli krizi o práci. Největší počet nezaměstnaných v období let 2007 a 2008 představovali Maročané, dále to byli Rumuni a Ekvádorci. O práci přišli hlavně dělníci ve stavebnictví, v těžebním a hutním průmyslu, a také řemeslníci. Vliv na nezaměstnanost přistěhovalců má také jejich gramotnost. Obecně platí, že přistěhovalci jsou méně kvalifikovaní a disponují nižším vzděláním než rodilí Španělé. Nedořešená je i problematika udělování víz, pobytových i pracovních povolení, vydávání nostrifikačních potvrzení, nastavení podmínek pro zahraniční pracovníky, domácí podnikatele i podnikatele z ciziny, dostatku pracovních příležitostí, časové i finanční náročnosti na obdržení dalších nezbytných potvrzení nutných k bezproblémovému uplatnění na trhu práce.

Mezinárodní migrace reguluje ekonomiku, neboť se díky zaměstnání stanou přistěhovalci ekonomicky méně závislí na sociálním systému země, v níž se usadili. Přes celou řadu regularizačních opatření, která byla zavedena jako reakce na zvyšující se počet imigrantů v zemi, se nedaří přesně určit počet přistěhovalců na území státu. Latentní imigrace figuruje především v šedé ekonomice. Na nelegálním zaměstnávání cizinců jsou poté závislé celé ekonomiky průmyslových center Madridu a Barcelony. Horší je situace a postoj vlády i policie k imigrantům pohybujícím se v černé ekonomice, která překračuje legální rámec a získává kriminální podtext. Míra latentnosti kriminalizujících imigrantů je v černé ekonomice vyšší než ve stínové, navíc ekonomice země spíše škodí než prospívá.

Ačkoli je Španělsko zkušenou zemí na poli imigrace, azylová a migrační politika zůstává nadále nezmapovaným terénem a jakýmsi citlivým bodem v právní struktuře EU, nemluvě o její praktické stránce. Přesto je v zájmu celého integračního uskupení zaujmout konstruktivní a centrálněji řízený postoj k tak dynamickému fenoménu, jakým je migrace. Orgány EU přicházejí s vizí společného postupu v této věci, avšak diametrálně odlišná zkušenost a rozdíly mezi zeměmi způsobují disbalanci v rozhodovacích procesech uvnitř Unie, a to jak před, tak po přijetí Lisabonské smlouvy. Konsolidace společné evropské azylové

a migrační politiky byla zakotvena již v Jednotném evropském aktu, zdokonalena byla v Maastrichtské, Amsterdamské i Niceské smlouvě, na které navázal Haagský program, Schengenská úmluva i Stockholmský program. Lisabonská smlouva pojímá azyl a (i)migraci poněkud specifitěji a do budoucna slibuje věnovat tématu značné úsilí. Tato problematika se navíc z třetího pilíře tzv. maastrichtského chrámu přesunula do oblasti justice a vnitřních věcí.

EU v příštích letech čeká v souvislosti s imigrací a nezaměstnaností nelehký úkol: s procesem stárnutí své populace a stále se snižujícím přirozeným přírůstkem obyvatelstva bude kvůli nedostatku pracovních sil čelit sílícímu přílivu migrantů, jejichž počet bude z hlediska lidskoprávní problematiky jen těžko redukovatelný. Tlak, který je již nyní vyvíjen na její ekonomiku, bude jasným signálem k uvolnění stavidel a zmírnění opatření vůči přistěhovalcům. Tak nejenže Evropa před námi mění svoji demografickou tvář, ale ona také stárne. A možná, že pravým důvodem k razantní změně Evropy nebude světová hospodářská krize, nedají k ní impuls ani imigranti, a zřejmě ji nezpůsobí ani vysoká nezaměstnanost. Postupující vývoj neovlivní ani společné politiky a zdokonalení azylových a migračních systémů. Dají k ní podnět sami Evropané, jen si ještě neuvědomili, že je na změnu ten nejvyšší čas.

Neomezené uplatňování práva volného pohybu

Právo volného pohybu občanů a jejich rodinných příslušníků na území Unie je jednou ze základních zásad, na nichž je Unie založena, a jednou ze základních zásad evropského občanství.

Občané Unie mají právo se volně pohybovat a pobývat na území členských států, právo volit a kandidovat ve volbách do Evropského parlamentu a v komunálních volbách ve svém členském státě pobytu, právo na ochranu ze strany diplomatických a konzulárních úřadů jiných členských států atd.

Občanům je při uplatňování těchto práv zajištěno rovné zacházení, a to za podmínek stanovených právem Unie. Účinné provádění příslušných právních předpisů Unie je proto prioritou.

Stockholmský program – otevřená a bezpečná Evropa,
která slouží svým občanům a chrání je

Dokument Rady EU č. 5731/10

Brusel, 3. března 2010.

Seznam literatury

Prameny

- [1] Brusel. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL AND THE EUROPEAN PARLIAMENT : Area of Freedom, Security and Justice: Assessment of the Tampere programme and future orientations. In *COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES*. 2.6.2004, SEC(2004)680 et SEC(2004)693, s. 1-16. Dostupný také z WWW: <http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/intro/docs/bilan_tampere_en.pdf>.
- [2] Charta základních práv Evropské unie. In JOSEF, Blahož; KAREL, Klíma; JOSEF, Skála. *Ústavní právo Evropské unie*. Dobrá voda : Aleš Čeněk, 2003. s. 770-779. ISBN 80-86473-48-1.
- [3] International Labour Organization. *Resolution Concerning Statistics of the Economically Active Population, Employment, Unemployment and Underemployment, adopted by the Thirteenth International Conference of Labour Statisticians (October 1982)*.
- [4] *Ley Orgánica 11/2003, de 29 de septiembre, de medidas concretas en materia de seguridad ciudadana, violencia doméstica e integración social de los extranjeros*.
- [5] *Ley Orgánica 14/2003, de 20 de noviembre, de Reforma de la Ley Orgánica 4/2000*.
- [6] *Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social* [online]. [cit. 2010-01-10]. Dostupný z WWW: <http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo4-2000.html#>>.
- [7] *Ley Orgánica 7/1985, de 1 de julio, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España*.

- [8] *Ley Orgánica 8/2000, de 22 de diciembre, sobre los Derechos y Libertades de los Extranjeros en España y su Integración Social.*
- [9] *Lisabonská smlouva : Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha : Odbor pro informování o evropských záležitostech, Úřad vlády České republiky, 2009.*
- [10] *Mandát pro zasedání Rady pro spravedlnost a vnitřní věci v Lucemburku dne 22. dubna 2010 (část v gesci Ministerstva vnitra). Praha : Odbor pro Evropskou unii Ministerstva vnitra ČR, 2010.*
- [11] *Návrh smlouvy o založení Ústavy pro Evropu přijatý souhlasně Evropským konventem ve dnech 13. června a 10. července 2003 předložený předsedovi Evropské rady v Římě 18. července 2003. Lucemburk : Úřad pro úřední tisky Evropské unie, 2003.*
- [12] *Orden PRE/140/2005, de 2 de febrero, por la que se desarrolla el procedimiento aplicable al proceso de normalización previsto en la disposición transitoria tercera del Real Decreto 2393/2004.*
- [13] PAJARES, Miguel. *Inmigración y mercado de trabajo. Informe 2009 : Documentos del observatorio permanente de la inmigración.* Madrid : Gobierno de España, Ministerio de Trabajo e Inmigración, 2009. Dostupné z WWW:
<http://extranjeros.mtin.es/es/ObservatorioPermanenteInmigracion/Publicaciones/archivos/Inmigracixn_y_mercado_de_trabajo._Informe_2009.pdf>. ISBN 978-84-8417-327-4.
- [14] *Plan Estratégico de Ciudadanía e Integración.*
- [15] *Plan GRECO : Programa Global de Regulación y Coordinación de la Extranjería e Inmigración.*
- [16] *Plan para la integración social de los inmigrantes.*

- [17] *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2008.
- [18] REAL DECRETO 155/1996, de 2 de Febrero, por el que se aprueba el Reglamento de Ejecución de la Ley Orgánica 7/1985. *BOE. Boletín Oficial del Estado* [online]. 23.2.1996, 47, [cit. 2010-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://vlex.com/vid/reglamento-ejecucion-ley-organica-15387586>>.
- [19] *Real Decreto 2030/2009, de 30 de diciembre, por el que se fija el Salario Mínimo Interprofesional para 2010*.
- [20] *Real Decreto 2393/2004, de 30 de diciembre, por el que se aprueba el Reglamento de la Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social*.
- [21] *Stockholmský program – otevřená a bezpečná Evropa, která slouží svým občanům a chrání je*. Dokument Rady EU č. 5731/10 ze 3. března 2010.
- [22] *The Hague Programme : strengthening freedom, security and justice in the European Union*. Dokument Rady EU č. 16054/04 ze 13. prosince 2004.
- [23] *Zákon č. 208/1993 Sb. Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků*.
- [24] *Záznam ze zasedání CRP II ve dnech 3. a 4.12.2009*. Brusel : Stálé zastoupení České republiky, 7.12.2009.

Monografie a tištěné odborné články

- [25] *Access to Health Care for Undocumented Migrants and Asylum Seekers in 10 EU Countries : Law and Practice*. Paris, France : Health for Undocumented Migrants and Asylum Seekers Network, 2009. Spain in Practice. ISBN 2918362098.
- [26] ALONSO HEDROSA, Gemma - RUIZ DE HUIDOBRO, José María (ed.). *Regulación legal de la extranjería e inmigración en España*. Madrid : Universidad Pontificia Comillas de Madrid, 2006. ISBN 84-8468-194-7.

- [27] ANDREO TUDELA, Juan Carlos. *Inmigración extranjera y empresas de trabajo temporal en la región de Murcia*. Sevilla, Madrid : Editorial Doble J, 2007. ISBN 84-96875-10-4.
- [28] ARGEREY VILAR, Patricia. *La política de inmigración en la Unión Europea*. Madrid : Instituto de Estudios Europeos, 2001. ISBN 84-95219-94-8.
- [29] BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-559-5.
- [30] BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-559-5.
- [31] BARŠOVÁ, Andrea ; BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát : Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005. ISBN 80-210-3875-6.
- [32] BAUDER, Harald. *Labor Movement : How Migration Regulates Labor Markets*. New York : Oxford University Press, 2006. ISBN 0-19-518087-9.
- [33] BLANCO, Cristina (ed.) *Migraciones : Nuevas movilidades en un mundo en movimiento*. Barcelona : Anthropos, 2006. ISBN 84-7658-790-2.
- [34] BOHMAN, Martin – KRULÍK, Oldřich. *Policejní sbory v zemích Evropské unie : Inspirace pro Českou republiku*. Praha : Odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra České republiky, 2009.
- [35] BUBLAN, František. Svoboda, spravedlnost a bezpečnost v EU. *Auspicia*. 2005, č. 5, s. 18-21.
- [36] CACHÓN RODRÍGUEZ, Lorenzo. La formación de la „España inmigrante“ : mercado y ciudadanía. In *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*. Madrid : Universidad Complutense de Madrid, Facultad Ciencias Políticas y Sociología, Dep. Sociología I, 2002. s. 95-126.

- [37] CAMERON, Rondo. *Stručné ekonomické dějiny světa : Od doby kamenné do současnosti*. Praha : Victoria Publishing, 1996. ISBN 80-85865-21-1.
- [38] CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika : nové jevy a perspektivy*. Praha : C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-311-6.
- [39] CIHELKOVÁ, Eva, et al. *Světová ekonomika : základní rysy a tendence vývoje*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004. ISBN 80-245-0687-4.
- [40] ČERNOCH, Pavel. *Cesta do EU : východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990 – 2004*. Praha : Linde, 2003.
- [41] DEL CAMPO, Eduardo. *Odiseas : Al otro lado de la frontera : Historias de la inmigración en España*. Sevilla : Fundación José Manuel Lara, 2007. ISBN 84-96556-92-8.
- [42] DUŠAN, Drbohlav. Hlavní trendy mezinárodní migrace. *Demografie*. 1995, 37, 4.
- [43] FIALOVÁ, Helena. *Malý ekonomický výkladový slovník : Praktická příručka nejen pro studenty ekonomie*. 5. rozš. vyd. Praha : A plus, 1999. ISBN 80-902514-2-0.
- [44] GARCÍA RAMÍREZ, Manuel – MARTÍNEZ GARCÍA, Manuel F. – SANTOLAYA SORIANO, Francisco J. *Integración Social y Empleo de Inmigrantes : El Programa Integra Diversidad*. Sevilla : Dirección General de Bienestar Social, 2002. ISBN 84-699-7421-1.
- [45] GONZÁLES ENRÍQUEZ, Carmen. Spain. In TRIANDAFYLLIDOU, Anna; GROPAS, Ruby. *European Immigration : A Sourcebook (Hardcover)*. Aldershot, UK : Ashgate, 2007. ISBN 978-0-7546-4894-9.
- [46] HAILBRONNER, Kay – AJA, Eliseo – DÍEZ, Laura et al. *La regulación de la inmigración en Europa*. Barcelona : Fundación la Caixa, 2005.
- [47] HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací : Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha : Rybka Publishers, 2001. ISBN 80-86182-49-5.

- [48] KING, Russel. *Atlas lidské migrace*. Praha : Mladá fronta, 2008. ISBN 80-204-1706-0.
- [49] KRATOCHVÍL, Zdeněk ; BOUZEK, Jan . *Od mýtu k logu*. Praha : Herrmann a synové, 1994.
- [50] KUBURSI, Atif; MOKBEL, Madona The economics of migration under globalization . In *International migration and the millennium development goals : Selected Papers of the UNFPA Expert Group Meeting*. Marrakech, Marocco, 2005.
- [51] LACOMBA VÁZQUEZ, Josep. *Historia de las migraciones internacionales : Historia, geografía, análisis e interpretación*. Madrid, 2008. ISBN 84-8319-409-6.
- [52] LUCAS, Javier de – TORRES, Francisco (eds.). *Inmigrantes : ¿cómo los tenemos? : Algunos desafíos y (malas) respuestas*. Madrid : Talasa, 2002. ISBN 84-88119-91-7.
- [53] MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. rozšř. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-3.
- [54] MARTINELLO, Marco. *La Europa de las migraciones : por una política proactiva de la inmigración*. Barcelona : Bellaterra, 2003. ISBN 84-7290-215-3.
- [55] MAYA JARIEGO, Isidro. *Apuntes sobre la investigación social de la inmigración en Andalucía : tendencias y propuestas*. IV Seminario sobre la investigación de la inmigración extranjera en Andalucía. Sevilla : Consejería de Gobernación, Junta de Andalucía, 2006. ISBN 84-689-7886-8.
- [56] MIKEŠTÍK, Alois, VOŠAHLÍK, Josef. *Malá encyklopedie Evropské unie*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1997. 256 s. ISBN 80-85864-34-7.
- [57] MOLINA NAVARRETE, Cristóbal – ESTEBAN DE LA ROSA, Gloria – ARCE JIMÉNEZ, Elena. *La inmigración extranjera : Comentario sistemático*

al Real Decreto 2393/2004, de 30 de diciembre. Madrid : Centro de Estudios Financieros, 2005. ISBN 84-454-1287-6.

- [58] NIESSEN, Jan et al. *Índice de políticas de integración de inmigrantes.* Barcelona : British Council y Migration Policy Group CIDOB, 2007.
- [59] ORTEGA PÉREZ, Carlos ALEJANDRO. *La Inmigración : Presente y Futuro de una Integración Responsable.* Alcalá la Real : Formación Alcalá, 2007. ISBN 978-84-85539-97-4.
- [60] PAJARES, Miguel – PARELLA, Sónia – CAVALCANTI, Leonardo. *Inmigración y mercado de trabajo. Informe 2008 : Análisis de datos de España y Cataluña.* Madrid : Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2008. ISBN 84-8417-253-6.
- [61] PAJARES, Miguel. *Inmigración y mercado de trabajo. Informe 2007 : Análisis de datos de España y Cataluña.* Madrid : Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2007. ISBN 84-8417-253-6.
- [62] PAJARES, Miguel. *Inmigrantes de un país de la Unión Europea : red social, inmigración irregular y acceso al empleo de los inmigrantes rumanos.* *Migraciones : Instituto universitario de estudios sobre migraciones.* 21, junio 2007 ISSN 1138-5774.
- [63] PAJARES, Miguel. *Inmigrantes del Este : Procesos migratorios de los rumanos.* Barcelona : Icaria, 2008. ISBN 84-8417-302-1.
- [64] PAPADEMETRIOU, Demetrios G. (ed.). *Europe and Its Immigrants in the 21st Century : A New Deal or a Continuing Dialogue of the Deaf?* Washington DC : Migration Policy Institute ; Luso-American Foundation, 2006. ISBN 09742819-4-8.
- [65] PICH, Pablo López. *La política de integración de la Unión Europea.* *Migraciones : Instituto universitario de estudios sobre migraciones.* 22, diciembre 2007 ISSN 1138-5774.

- [66] PIKNA, Bohumil. *Vnitřní bezpečnost veřejný pořádek v evropském právu : oblast policejní a justiční spolupráce*. 3. přeprac. vyd. Praha : Linde, 2006. ISBN 80-7201-619-9.
- [67] PINYOL, Gemma (Coord.). *La Dimensión Exterior de las Políticas de Inmigración en la Unión Europea*. Barcelona : CIDOB, 2008. ISBN 84-92511-02-0.
- [68] PÍTROVÁ, Lenka, et al. *Lisabonská smlouva : Co nového by měla přinést?*. Parlamentní institut. Praha : Kancelář Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2008.
- [69] POMAHAČ, Richard. *Evropské právo*. Praha : Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0576-7.
- [70] *Regularisations in Europe : Study on practices in the area of regularisation of illegally staying third-country nationals in the Member States of the EU*. Vídeň : International Centre for Migration Policy Development, 2009. Ref. JLS/B4/2007/05.
- [71] RIUS SANT, Xavier. *El libro de la inmigración en España : Historia, legislación, política y debate social desde el franquismo hasta nuestros días*. Córdoba : Almuzara, 2007. ISBN 84-96710-63-4.
- [72] RIUS-SANT, Xavier. *El libro de la inmigración en España : Historia, legislación, política y debate social desde el franquismo hasta nuestros días*. Córdoba : Almuzara, 2007. ISBN 84-96710-63-4.
- [73] RODRÍGUEZ COPÉ, María Luisa. *El Acceso al Mercado de Trabajo Español de los Inmigrantes Extracomunitarios*. Córdoba : Servicio de publicaciones de la Universidad de Córdoba, 2007. ISBN 84-7801-872-7.
- [74] SOJKA, Milan, KONEČNÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*. Praha : Libri, 1996. ISBN 80-85983-05-2.

- [75] SOLANES CORELLA, Ángeles – CARDONA RUBERT, María Belén. *Protección de datos personales y derechos de los extranejeros inmigrantes*. Valencia : Tirant lo Blanch, 2005. ISBN 84-8456-321-9.
- [76] TOWNSEND, Adam. *Can the EU Deliver the Area of Freedom, Security and Justice?*. Brusel : European Policy Institutes Network, 2003. ISBN 92-9079-458-5.
- [77] UBIETO ARETA, Antonio et al. *Dějiny Španělska*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-117-4.
- [78] UN Population Division, Department of Economic and Social Affairs. *Replacement Migration : Is It a Solution to Declining and Aging Populations?*. New York : Sekretariát OSN, 2001. ISBN 92-1-151362-6.
- [79] URRIZA, Carlos Martín. El impacto de la inmigración en el mercado de trabajo español. *Real Instituto Elcano*. 5/2008, 53, s. 4-10. Dostupný také z WWW:
<<http://realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/167efc804f0196168b31ef3170baead1/Revista+53+Mayo2008.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=167efc804f0196168b31ef3170baead1>>. ISSN 1696-3466.
- [80] VINCENTE, Rodríguez; EGEA, Carmen; JOSÉ ANTONIO, Nieto. Return Migration in Andalusia, Spain. *International Journal of Population Geography*. 2002, 8, s. 233-254.
- [81] ZLÝ, Bohumír. *Evropská unie a integrační procesy od A až do Z : výkladový slovník*. 2. dopl. vyd. Ostrava : MONTANEX, 2001. 117 s. ISBN 80-7225-045-0.
- [82] ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha : LIBRI, 1996. ISBN 80-85983-11-7.

Internetové zdroje

- [83] *A Guide to the Constitutional Treaty* [online]. Second edition. Londýn : Open Europe, 2008 [cit. 2010-04-09]. Dostupné z WWW: <http://openeurope.org.uk/research/guide.pdf>.
- [84] BALZACQ, Thierry – CARRERA, Sergio. The Hague Programme : The Long Road to Freedom, Security and Justice, s. 1-32. In BALZACQ, Thierry – CARRERA, Sergio. (ed.). *Security versus freedom? : A Challenge for Europe's Future*. Burlington, USA : Ashgate Publishing Company, 2006. ISBN 978-0-7548-48. Dostupný z WWW: http://books.google.cz/books?id=upYz3eBOM18C&pg=PR8&lpg=PR8&dq=Balzacq,+T.%3B+Carrera,+S.+%28ed.%29:+Security+versus+freedom%3F:+a+challenge+for+Europe%27s+future&source=bl&ots=8LdWFhDmxk&sig=dcBnXK9k_ybPfajrvVX5gEmUEfQ&hl=cs&ei=eJkvS_e6K5mYmwOK7a3PBA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CBIQ6AEwAQ#v=onepage&q=&f=false.
- [85] BARŠOVÁ, Andrea [online]. Brno : 23.8.2004 [cit. 2010-04-08]. "Dublin II" a omezení svobody žadatelů o azyl : Příspěvek přednesený na semináři Systémové problémy azylové a cizinecké legislativy v ČR a dopady vstupu České republiky do EU. Dostupné z WWW: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/DublinII_a_omezeni_svobody_zadatelu_o_azyl.pdf.
- [86] *BBC News* [online]. 11.12.2006 [cit. 2010-05-03]. Brits Abroad : Country-by-country. Dostupné z WWW: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6161705.stm.
- [87] *BusinessInfo.cz : Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. 1.4.2010 [cit. 2010-04-10]. Španělsko : Souhrnné teritoriální informace. Dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/spanelsko/1000541/>.
- [88] *České noviny.cz : Zpravodajský server ČTK* [online]. 8.6.2009 [cit. 2010-05-05]. Španělsko: Výsledky voleb do Evropského parlamentu. Dostupné z

WWW: <<http://www.ceskenoviny.cz/eu/parlament/zpravy/spanelsko-vysledky-voleb-do-evropskeho-parlamentu/381152>>.

- [89] ČTK. ČT24 [online]. 31.7.2009 [cit. 2010-05-03]. Neyaměstnanost v EU dál láme rekordy, v červnu stoupla na 8,9 procenta. Dostupné z WWW: <<http://www.ct24.cz/ekonomika/62507-nezamestnanost-v-eu-dal-lame-rekordy-v-cervnu-stoupla-na-8-9-procenta/>>."
- [90] DE HAAS, Hein. *Morocco : From Emigration Country to Africa's Migration Passage to Europe* [online]. Nijmegen : Radboud University Nijmegen, 2005 [cit. 2010-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=339>>.
- [91] DW-World.de : *Deutsche Welle* [online]. 21.9.2006 [cit. 2010-05-05]. Spain Pushes for European Response to Illegal Immgration. Dostupné z WWW: <<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,2180188,00.html>>.
- [92] E15.cz [online]. 27.4.2010 [cit. 2010-05-03]. Neyaměstnanost ve Španělsku překročila 20 procent. Dostupné z WWW: <<http://www.e15.cz/zahranicni/ekonomika/nezamestnanost-ve-spanelsku-prekrocila-20-procent>>.
- [93] ESA/P/WP.209. *International Migration Report 2006 : A Global Assessment*. New York : United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2009. Dostupné z WWW: <http://www.un.org/esa/population/publications/2006_MigrationRep/report.htm>.
- [94] EU2009.CZ : *České předsednictví Evropské unie* [online]. 27.4:2009 [cit. 2010-04-09]. Konference Budování migračních partnerství začala. Dostupné z WWW: <<http://www.eu2009.cz/cz/news-and-documents/press-releases/konference-budovani-migracnich-partnerstvi-zacala---18572/>>.
- [95] EurActiv.cz [online]. 27.10.2006 [cit. 2010-04-08]. Azylová a migrační politika. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/print-version/link-dossier/azylov-a-imigran-politika>>.

- [96] *EUROBAROMETER 72 : PUBLIC OPINION IN THE EUROPEAN UNION* [online]. Podzim 2009 [cit. 2010-04-11]. NATIONAL REPORT EXECUTIVE SUMMARY SPAIN. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_es_en_exec.pdf>.
- [97] *Europa.eu : Freedom, Security and Justice* [online]. 2006 [cit. 2010-04-10]. The Commission presents its first political assessment of progress in implementing the Hague JLS Programme : A response to EU citizen's demands to build up Europe as an area of freedom, security and justice. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/justice_home/news/information_dossiers/the_hague_2006/index_en.htm>.
- [98] *European Commission* [online]. Brusel, Belgie : Oddělení Informace a komunikace, Generální ředitelství pro spravedlnost, svobodu a bezpečnost, listopad 2004 [cit. 2010-04-10]. Svoboda, bezpečnost, justice. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/justice_home/key_issues/fsj/fsj_1204_cs.pdf>.
- [99] *Finanční noviny.cz : Ekonomický server ČTK* [online]. 7.9.2009 [cit. 2010-04-12]. Nezaměstnanost ve Španělsku prý může vystoupit až na 20 %. Dostupné z WWW: <http://www.financninoviny.cz/zpravy/nezamestnanost-ve-spanelsku-pry-muze-vystoupit-az-na-20-/396419&id_seznam=5349>.
- [100] *Finanzas.com* [online]. 24.7.2009 [cit. 2010-04-25]. El paro alcanza los 4,13 millones, el 17,9% de la población, pese al Plan E. Dostupné z WWW: <http://www.finanzas.com/noticias/economia/2009-07-24/186937_paro-alcanza-413-millones-179.html>.
- [101] GONÁZLEZ-ENRÍQUEZ, Carmen. *Undocumented Migration : Counting the Uncountable. Data and Trends across Europe* [online]. Brusel, Belgie : Clandestino, Leden 2009 [cit. 2010-04-17]. Dostupné z WWW: <http://clandestino.eliamap.gr/wp-content/uploads/2009/08/clandestino_report_spain_final_.pdf>.
- [102] HOGENOVÁ, Anna. K fenomenologii „domova a jinakosti“. *E-Logos : ELECTRONIC JOURNAL FOR PHILOSOPHY* [online]. 2000, [cit. 2010-

04-19]. Dostupný z WWW: <<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/miscellany/hogen-00.htm>>. ISSN 1211-0442.

- [103] HOSNEDLOVÁ, Renáta; LUCENA PIQUERO, Delio. *Regularizace nelegální migrace ve Španělsku : vývoj, dopad a ohlas ze strany Evropské unie* [online]. In *Migrace: o migraci ve střední a východní Evropě*. Praha : Multikulturní centrum, 2007 [cit. 2010-01-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2064680>>.
- [104] *International Organization for Migration : the migration agency* [online]. [cit. 2010-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration>>.
- [105] JIMÉNEZ, José. *Finanzas.com* [online]. 24.7.2009 [cit. 2010-04-25]. Brotes negros: Citigroup pronostica que el paro llegará hasta el 22% en 2010. Dostupné z WWW: <http://www.finanzas.com/noticias/empleo/2009-07-24/187038_brotes-negros-citigroup-pronostica-paro.html>.
- [106] KADLECOVÁ, Markéta. *Migraceonline.cz* [online]. 22.9.2009 [cit. 2010-04-17]. Cizinci : zrcadlo španělského hospodářství. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2198539>>.
- [107] KLINGLMAIR, Robert; SCHNEIDER, Friedrich. *CESifo Group* [online]. April 2004 [cit. 2010-05-04]. Shadow Economies around the World : What Do We Know?. Dostupné z WWW: <http://www.cesifo-group.de/pls/guestci/download/CESifo%20Working%20Papers%202004/CESifo%20Working%20Papers%20April%202004/cesifo1_wp1167.pdf>.
- [108] KUČEROVÁ, Irah. *Institut pro evropskou politiku EUROPEUM* [online]. 11.6.2002 [cit. 2010-04-06]. Španělská cesta do Evropy. Dostupné z WWW: <http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=511>.
- [109] *Migraceonline.cz : o migraci ve střední a východní Evropě* [online]. říjen 2009 [cit. 2010-04-10]. Stručný přehled současného stavu Společného evropského azylového systému na pozadí neregulérních vstupů do některých zemí Evropské unie. Dostupné z WWW:

<http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/MRozumek_StrucnyPrehledSpolecnehoEvropskehoAzylovehoSystemu_2.pdf>.

[110] *Migraceonline.cz : o migraci ve střední a východní Evropě* [online]. září 2009 [cit. 2010-04-10]. Nelegální migrace jako téma v tzv. Stockholmském programu. Dostupné z WWW:

<http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/MRozumek_komentarNelegalniMigraceJakoTema_1.pdf>.

[111] *Migraceonline.cz* [online]. [cit. 2010-04-04]. Regularizace nelegální migrace. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/temata/regularizace/>>.

[112] *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha : 2004 [cit. 2010-03-28]. Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2003. Dostupné z WWW:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/migrace/zprava_03.pdf>.

[113] NOVÁK, Martin. Přistěhovalci mění demografickou tvář Evropy. *iHNed.cz : Online zprávy hospodářských novin* [online]. 16. 11. 2005, [cit. 2010-04-17]. Dostupný z WWW: <http://zahranicni.ihned.cz/1-10071640-17219530-003000_d-1b>. ISSN 1213-7693.

[114] *OECD Perspectives: Spain Policies for a sustainable recovery*. Paris : Glowimages/Gettyimages, 2009. 14 s. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/45/46/44686629.pdf>>.

[115] ORTEGA PÉREZ, Nieves. *Spain : Forging an Immigration Policy* [online]. Granada : Universidad de Granada, 2003 [cit. 2010-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=97>>.

[116] PALOMERA, Esther L. *La razon.es* [online]. 28.11.2008 [cit. 2010-04-18]. Zapatero habilita otros 11 000 millones para frenar la crisis. Dostupné z WWW: <<http://www.larazon.es/noticia/zapatero-habilita-otros-11-000-millones-para-frenar-la-crisis>>.

- [117] Population of Foreign Citizens in the EU27 in 2008 : Foreign Citizens Made Up 6% of the EU27 Population. *Eurostat Newsrelease* [online]. 16.12.2009, 2009, 184, [cit. 2010-03-22]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-16122009-BP/EN/3-16122009-BP-EN.PDF>.
- [118] *Público.es* [online]. 4.10.2009, 5.10.2009 [cit. 2010-05-04]. España, a la cabeza de la Unión Europea en actividad irregular Entre 12 y 15 millones de trabajadores se dedican a empleos en la economía sumergida. Dostupné z WWW: <<http://www.publico.es/dinero/257752/espana/cabeza/union/europea/actividad/irregular>>.
- [119] SOEREN, Kern. Immigration Policy a Casualty of Unemployment in Spain. *World Politics Review* [online]. 13.5.2009, [cit. 2010-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.worldpoliticsreview.com/article.aspx?id=3750>>.
- [120] ŠKALLOUD, Miroslav. *Miroslav Škaloud* [online]. 2.7.2009 [cit. 2010-04-10]. Co přináší Lisabonská smlouva. Dostupné z WWW: <<http://www.skalous.net/clanky/co-prinasi-lisabonska-smlouva-2-7-2009/>>.
- [121] *Španělsko : Španělsko v Evropské unii Policy* [online]. Praha : Euroskop.cz, 2010 [cit. 2009-10-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.euroskop.cz/557/sekce/spanelsko-v-evropske-unii/>>.
- [122] Španělsko neprodlouží přechodné období omezující volný pohyb pracovníků. *EurActiv* [online]. Španělsko 10.03.2006, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/socialni-politika/clanek/panlsko-neprodloupechodn-obdob-omezujc-voln-pohyb-pracovnk>>. ISSN 1803-2486.
- [123] *The Economist* [online]. 2004 [cit. 2010-05-05]. Whose is the fire of them?. Dostupné z WWW: <<http://www.economist.com/>>.
- [124] *The Economist* [online]. Madrid : 4.2.2010 [cit. 2010-04-12]. Spain and immigration : Bad new days : Recession is testing Spanish tolerance of high immigration. Dostupné z WWW:

<http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=15464909>.

[125] *Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision* [online]. New York : United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2009. [cit. 2010-01-13]. Dostupný z WWW: <<http://esa.un.org/migration/p2k0data.asp>>.

[126] V USA zkrachovaly další čtyři banky, letos jich je 41. *Financnínoviny.cz* [online]. 27.3.2010, [cit. 2010-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/257597-v-usa-zkrachovaly-dalsi-ctyri-banky-letos-jich-je-41/>>.

[127] VOJNOVIČOVÁ, Petra. Úspechy českého predsednictví EU na poli migrace a azylu. *Migraceonline.cz* [online]. 2009, roč. 7 [cit. 2009-12-21], s. 1-5. Dostupný z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/OAMP_MV_UspechyCZPRESmigraceaazyl.pdf>. ISSN 1803-6589.

[128] WICHŠ, Karel. *Nezaměstnanost ve Španělsku* [online]. Praha : Česká rozhlas 6, 2009 [cit. 2009-11-11]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/628793?hodnoceni=5>.

Seznam použitých zkratk

BNG	Blogue Nacionalista Galego (Galicijský nacionalistický blok)
CC	Coalición Canaria (Kanárská koalice)
CiU	Convergència i Unió (Konvergence a jednota)
ČTK	Česká tisková kancelář
EHS	Evropské hospodářské společenství
EK	Evropská komise
EP	Evropský parlament
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya (Katalánská republikánská levice)
EU	Evropská unie
EUROSTAT	Evropský statistický úřad
ILO	International Labour Organization (Mezinárodní organizace práce)
INE	Instituto Nacional de Estadística (španělský Národní statistický institut)
IU	Izquierda Unida (Sjednocená levice)
NATO	Severoatlantická aliance
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj)
OSN	Organizace spojených národů
PNV	Partido Nacionalista Vasco (Baskická nacionalistická strana)
PP	Partido Popular (Lidová strana)
PSOE	Partido Socialista Obrero Español (Španělská socialistická dělnická strana)
SBOP	Společná bezpečnostní a obranná politika
SES	Smlouva o založení Evropského společenství

SEU	Smlouva o Evropské unii
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie (tzv. Lisabonská smlouva)
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
USA	Spojené státy americké

Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1

Tabulka 1: Demografický profil, Španělsko, léta 1995, 2005

Příloha 2

Tabulka 2: Absolutní počet cizinců, Španělsko, období 1980 – 2007

Příloha 3

Tabulka 3: Stav imigrace, členské státy EU, 2006

Příloha 4

Tabulka 4: Procentuální podíl třech nejčastěji zastoupených imigračních skupin cizinců, členské státy EU, 2006

Příloha 5

Tabulka 5: Stav imigrace, členské státy EU, 2008

Příloha 6

Tabulka 6: Absolutní počet cizinců v autonomních společenstvích, Španělsko, stav k 31. 12. 2008 a jejich nárůst v roce 2008

Příloha 7

Tabulka 7: Počet registrovaných cizinců dle národností, Španělsko, stav k 1. 1. 2010

Příloha 8

Tabulka 8: Regularizační procesy a jejich úspěšnost [v tis.], Španělsko, období 1985 až 2005

Příloha 9

Tabulka 9: Přehled složení obou komor Parlamentu Španělského království, Konges poslanců [350 křesel; volby 9. 3. 2008 a 3/2004]

Příloha 10

Tabulka 10: Míra nezaměstnanosti [v %], vybrané země EU, 3/1993

Příloha 11

Tabulka 11: Vývoj míry nezaměstnanosti [v %], členské státy EU, období 8/2008 – 2/2010

Tabulka 11 (pokračování): Vývoj míry nezaměstnanosti [v %], členské státy EU

Příloha 12

Graf 2: Vývoj nezaměstnanosti [v %], Španělsko, období 8/2008 – 2/2010

Příloha 13

Tabulka 12: Vývoj registrované nezaměstnanosti dle sektorů národního hospodářství, Španělsko, období 2000 – 2009

Příloha 14

Graf 3: Vývoj registrované nezaměstnanosti dle sektorů národního hospodářství, Španělsko, období 2000 – 2009

Příloha 15

Graf 4: Vývoj počtu nezaměstnaných v jednotlivých sektorech národního hospodářství, Španělsko, 4. čtvrtletí 2007, 2008, 2009

Příloha 16

Graf 6: Míra nezaměstnanosti, Španělsko, období 1980 – 2010

Příloha 17

Tabulka 13: Demografický vývoj, členské státy EU, období 1999 – 2010

Příloha 18

Tabulka 14: Přehled početního zastoupení členských států v Evropském Parlamentu

Příloha 19

Graf 7: Porovnání růstů hrubých domácích produktů [v %], EU27 a Španělsko, období 1996 – 2011

Příloha 20

Graf 8: Rozpočtové schodky [v % HDP], členské státy EU, 2009

Příloha 21

Tabulka 15: Vývoj míry nezaměstnanosti [v %], Španělsko, 4. čtvrtletí 2005, 2006, 2007, 2008

Příloha 22

Tabulka 16: Vývoj počtu zaměstnaných a nezaměstnaných skupin cizinců dle národností, Španělsko, období 2007 – 2008

Příloha 23

Tabulka 17: Vývoj nárůstu nezaměstnaných skupin cizinců dle národností, Španělsko, období 2007 – 2008

Příloha 24

Tabulka 18: Vývoj počtu nezaměstnaných cizinců dle typu zaměstnání, Španělsko, 4. čtvrtletí 2006 – 2008

Příloha 25

Tabulka 19: Nezaměstnanost cizinců podle úrovně vzdělání, Španělsko, 4. čtvrtletí 2008

Příloha 26

Obrázek 1: Maastrichtský chrám před a po přijetí Lisabonské smlouvy

Příloha 27

Obrázek 2: Schengenský prostor [stav k 2009]

Příloha 28

Tabulka 20: Schengenský prostor [stav k 2009]

Příloha 29

Tabulka 21: Prognóza demografického vývoje, Španělsku, období od 1950 – 2050

Příloha 30

Tabulka 22: Prognóza vývoje stárnutí populace, Španělsko, období 1950 – 2050

Příloha 31

Graf 9: Prognóza demografického vývoje [věková pyramida], Španělsko, období 1950 – 2050